

Національний університет фізичного виховання і спорту України
Науково-дослідний інститут

**НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ І СПОРТІ,
ФІЗИЧНІЙ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ,
ТУРИЗМІ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

ТОМ 3

**РЕАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ІДЕЇ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНИНА-
ПАТРІОТА УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ
ЦІННІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОЛІМПІЗМУ**

Київ – 2020

ББК 75.145.2+75.4(0)
УДК 796.092.2:323.1+355.233.231.1(477)
Р31

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету фізичного
виховання і спорту України
(протокол № 3 від 30 листопада 2020 р.)*

Рецензенти

Круцевич Тетяна Юріївна, доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання

Матвеев Сергій Федорович, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійного, неолімпійського та адаптивного спорту

Науково-методологічні дослідження у фізичній культурі і спорті, фізичній терапії, ерготерапії, туризмі: колективна монографія за результатами завершених у 2019 році наукових досліджень і розробок: у 4 т. / [за ред. Є. В. Імас, О. В. Борисова, І. О. Когут] // Реалізація національної ідеї становлення громадянина-патріота України через ціннісний потенціал олімпізму / [М. М. Булатова, В. М. Єрмолова, Д. В. Белокуров, І. М. Кроль, Л. О. Радченко]. – Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2020. – Т. 3. – 132 с.

У монографії «Реалізація національної ідеї становлення громадянина-патріота України через ціннісний потенціал олімпізму» представлено структуруванні програми реалізації національних систем олімпійської освіти, моделі громадянсько-патріотичного виховання дітей та молоді України засобами олімпійської освіти, що ґрунтується на ціннісному потенціалі олімпізму, як алгоритму педагогічної діяльності в закладі загальної середньої освіти, а також визначено комплекс організаційно-педагогічних умов, спрямованих на виховання та становлення громадянина-патріота України.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ В СИСТЕМІ ОЛІМПІЙСЬКОЇ ОСВІТИ.....	9
1.1. Громадянсько-патріотичне виховання підлітків у сучасному суспільстві.....	9
1.1.1. Громадянсько-патріотичне виховання як складова національної системи виховання.....	11
1.1.2. Мета, завдання, компоненти і принципи громадянсько-патріотичного виховання.....	17
1.2. Олімпізм як універсальна концепція виховання й освіти дітей та молоді.....	22
1.2.1. Виховний потенціал філософії олімпізму.....	22
1.2.2. Олімпійська освіта як елемент гуманізації освіти.....	29
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	35
2.1. Теоретичні методи дослідження.....	35
2.1.1. Метод теоретичного аналізу і синтезу, узагальнення та систематизації даних науково-методичної літератури.....	35
2.1.2. Метод порівняльно-історичного аналізу.....	36
2.2. Емпіричні методи дослідження.....	36
2.2.1. Метод опитування.....	37
2.2.2. Педагогічний експеримент.....	38
2.3. Методи математичної статистики.....	38
2.4. Організація дослідження.....	39
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАХОДИ, СПРЯМОВАНІ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКО- ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ УКРАЇНИ ЗАСОБАМИ ОЛІМПІЙСЬКОЇ ОСВІТИ	40
3.1. Обізнаність учителів з питань олімпійської освіти.....	40
3.2. Обізнаність школярів про роль спорту у формуванні громадянсько-патріотичних почуттів.....	46
3.3. Структурно-функціональна модель громадянсько-патріотичного виховання в умовах інтеграції олімпійської освіти в освітній процес закладів загальної середньої освіти.....	54
3.4. Організаційно-педагогічні умови здійснення громадянсько-патріотичного виховання в умовах інтеграції олімпійської освіти в освітній процес закладів загальної середньої освіти.....	64
ВИСНОВКИ.....	68
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	122

ВСТУП

Пріоритетом стратегічного розвитку України визнано інтеграцію нашої держави до європейського і світового співтовариства. У демократичних державах для кожного покоління важливим є знання, усвідомлення та практичне застосування принципів демократії. У зв'язку з цим основну роль у встановленні демократичних цінностей суспільства відіграє система освіти, яка покликана сприяти формуванню свідомого, активного громадянина, здатного жити та діяти у громадянському суспільстві, що постійно оновлюється і розвивається [77]. На етапі корінних змін в Україні, що торкнулись усіх сфер громадського життя, в системі освіти сьогодні найбільш актуальними є патріотичне та громадянське виховання, що відповідає нагальним вимогам і викликам сучасності і закладає підґрунтя для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які сприйматимуть державу як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, національної гідності, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін, які мають вирішальне значення в розвитку ціннісної системи людини [55, 83, 96, 97, 98].

Багатогранні аспекти громадянсько-патріотичного виховання особистості знайшли своє відображення у працях педагогів Х. Алчевської, Г. Ващенка, О. Духновича, І. Огієнка, С. Русової, К. Ушинського, Я. Чепіги, які велику увагу приділяли формуванню національної самосвідомості, поваги до історичного минулого. А. Макаренко, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, вбачали формування у молоді почуття вірності й відданості Батьківщині одними із основних завдань педагогічної діяльності. Видатні українські філософи та літератори Г. Сковорода, Т. Шевченко, І. Франко у своїх творах велике місце відводили патріотизму українського народу та вихованню національної свідомості.

Проблемам громадянсько-патріотичного виховання на сучасному етапі розвитку України присвячені дослідження таких науковців, як І. Бех, О. Сухомлинська, К. Чорна та ін.

Інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, євроцентричність, пробудження громадянської і громадської ініціативи, виникнення різних громадських рухів, поширення волонтерської діяльності, міграційні зміни всередині суспільства вимагають пошуку нових підходів у системі освіти й виховання, спрямованих на формування у дітей і молоді патріотизму, людської гідності й національної свідомості.

Ціннісний потенціал олімпізму, що лежить в основі олімпійської освіти, який об'єднує такі олімпійські та загальнолюдські цінності, як: урівноваженість тіла, волі й розуму; повага до людської гідності та основних етичних норм; взаєморозуміння в дусі дружби і чесної гри; сприяння утвердженню мирного суспільства; поєднання спорту з культурою і освітою; дотримання способу життя, який ґрунтується на radoщах, здобутих власними зусиллями, може стати ефективним засобом у вирішенні проблем сучасного українського суспільства у справі виховання підростаючого покоління. У сучасному світі олімпійські цінності знаходять широке впровадження в системах освіти й виховання підростаючого покоління різних країн світу. Сьогодні, як і багато років тому, слова П'єра де Кубертена: У сучасному світі, що має величезні можливості, а одночасно і небезпечні слабкості, олімпійські ідеї можуть стати школою виховання шляхетності і моральної чистоти, а також фізичної сили і духовної енергії, – набувають особливої актуальності у справі формування патріотичних почуттів підростаючого покоління, складовими яких є національна свідомість і людська гідність.

Актуальність громадянсько-патріотичного виховання визначається самим життям, станом молодого покоління, перспективами його життєдіяльності в нових умовах. Однак нині можна констатувати глибоку кризу духовності українського суспільства в цілому, і ще в більшому ступені – бездуховність серед молоді. Це проявляється насамперед у негативному

ставленні до історії своєї Батьківщини, до її культури і традицій, у схильнні перед західною культурою і способом життя.

Одним із характерних проявів духовної спустошеності і низької культури в суспільстві, особливо серед молоді, стало різке знецінення ролі і патріотизму як найважливіших цінностей нашого народу і його героїчної історії. Стає очевидним, що саме висока патріотична ідея, ідея державності, і є той каркас, та підстава, на якій тільки й може вибудовуватися духовність нашого суспільства.

Сьогодні чітко виявилися суперечності:

- між потребою суспільства в потужних і ефективних засобах фізичного, психічного і морального оздоровлення підростаючого покоління і низьким використанням інноваційних педагогічних підходів та технологій;
- між значною кількістю громадських організацій, установ, що займаються питаннями громадянсько-патріотичного виховання молоді, та відсутністю цілеспрямованого і науково обґрунтованого їх залучення до діяльності, спрямованої на виховання патріотизму й громадянськості школярів закладів загальної середньої освіти;
- між значним виховним потенціалом олімпійських цінностей та низьким рівнем його використання в системі національної освіти.

Враховуючи соціальну значущість громадянсько-патріотичного виховання школярів, а також актуальність проблеми, її недостатню теоретичну розробленість для проведення дослідження обрано таку тему: «Реалізація національної ідеї становлення громадянина-патріота України через ціннісний потенціал олімпізму».

Мета дослідження – розробити теоретичні основи змісту та практичних шляхів організації процесу становлення громадянина-патріота України із використанням ціннісного потенціалу олімпізму в системі національної освіти.

Завдання дослідження:

- 1) дослідити стан питання громадянсько-патріотичного виховання дітей та молоді через ціннісний потенціал олімпізму шляхом аналізу літературних джерел;
- 2) розробити модель громадянсько-патріотичного виховання дітей та молоді України засобами олімпійської освіти та експериментально перевірити її ефективність;
- 3) визначити комплекс організаційно-педагогічних умов, спрямованих на формування громадянсько-патріотичних ціннісних орієнтацій у дітей та молоді України засобами олімпійської освіти;
- 4) Розробити навчально-методичний супровід впровадження олімпійської освіти для виховання громадянина-патріота України (для педагогічних працівників закладів освіти різних рівнів акредитації).

Об'єкт дослідження: олімпійська освіта в системі навчально-виховного процесу закладів освіти України.

Предмет дослідження: формування громадянсько-патріотичних ціннісних орієнтацій в учнів шляхом олімпійської освіти.

У представленій монографії вперше розроблено й обгрунтовано модель громадянсько-патріотичного виховання дітей та молоді України через ціннісний потенціал олімпізму як алгоритму педагогічної діяльності в закладах освіти та визначено комплекс організаційно-педагогічних умов, спрямованих на виховання та становлення громадянина-патріота України.

Актуальність дослідження має важливе соціальне значення і дає можливість підвищити ефективність виховання й освіти особистості відповідно до вимог, котрі стоять перед сучасною українською освітою, що сприятиме реалізації національної ідеї виховання і становлення громадянина-патріота України як консолідуючого чинника розвитку суспільства і нації в цілому засобами ціннісного потенціалу олімпізму, вдосконаленню вітчизняної системи освіти, вихованню соціально свідомого молодого покоління, здатного достойно представляти свою країну у світовій спільноті.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес таких закладів загальної середньої освіти, як: Звенигородська загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів – спортивний ліцей (Звенигородська районна рада, Черкаська область); середня школа № 78 (м. Київ); Харківське обласне вище училище фізичної культури; ліцей № 142 імені П'єра де Кубертена (м. Дніпро); Боярський академічний ліцей «Престиж» (Києво-Святошинського район, Київська область); Трушківський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів Фурсівської сільської ради (Білоцерківський район, Київська область); Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників; Комунальний навчальний заклад Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів» (м. Київ); Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ) та Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне).

РОЗДІЛ 1

ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ В СИСТЕМІ ОЛІМПІЙСЬКОЇ ОСВІТИ

1.1. Громадянсько-патріотичне виховання підлітків у сучасному суспільстві

Громадянсько-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності країни, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до свого народу, Батьківщини, держави, нації.

Стан і характер виховання молодого покоління визначаються сформованими в різних країнах економічними, соціальними, культурними та історичними умовами суспільного розвитку. Підходи до розвитку патріотизму у громадян на кожному етапі становлення і розвитку тієї чи іншої держави зазнають змін відповідно до філософських концепцій, педагогічних теорій, прийнятих в даній країні, а також вимог суспільства до організації виховної діяльності.

У США і країнах Європи сучасні підходи до громадянсько-патріотичного виховання тісно пов'язані з питаннями правового виховання, оскільки розвиток почуття поваги до історії країни в загальній системі виховання взаємопов'язаний зі знанням і дотриманням законів у повсякденному житті.

Наростання моральних, громадянських проблем у суспільстві, зростання насильства, боротьба з расизмом і націоналізмом, становлення полікультурного суспільства спонукають педагогів різних країн світу по-новому ставитися до виховання громадянських якостей особистості у підростаючого покоління.

Так, у школах Італії акцент роблять на формування любові до рідного міста. Знання визначних пам'яток, архітектури, історії свого міста (причому не через відомі факти, а через дослідження історії сім'ї кожної дитини). Значну увагу приділяють формуванню любові до національної кухні і національних видів спорту.

У Німеччині дітей намагаються виховувати «громадянами світу», європейцями. Школярам всіляко вселяють думку, що вони можуть зробити свою країну кращою через презентацію своїх ідей, через проведення різноманітних творчих конкурсів.

У США з раннього дитинства дітям прищеплюють любов до національної символіки. Історичні події діти вивчають під час веселих шкільних вистав, проведення ділових ігор.

В Японії патріотизмом вважаються любов до батьківщини, до рідної землі, повага до діянь предків, розуміння історії країни та шляху її розвитку. Громадянсько-патріотичне виховання молоді здійснюється за такими напрямами:

- 1) виховання поваги до людської гідності і шанування життя;
- 2) повага і розвиток традиційної культури;
- 3) повага до демократичних цінностей до держави;
- 4) виховання миролюбності й поваги до інших народів;
- 5) розвиток здібностей до самостійного прийняття рішень;
- 6) розвиток моральних принципів [123].

У Франції проблеми громадянсько-патріотичного виховання розглядаються в умовах становлення полікультурного суспільства. У зв'язку з цим полікультурність є однією з особливостей громадянсько-патріотичного

виховання на сучасному етапі і протистоїть проявам расизму, націоналізму, формує почуття солідарності та взаємодопомоги, а також долучає школярів до національних, міжнаціональних і загальнолюдських цінностей, формує політичну культуру майбутніх громадян [123].

Одним із аспектів, якому особливо приділяється увага в системі роботи з виховання патріотизму в зарубіжних країнах на сучасному етапі, є вивчення проблеми збереження миру і попередження воєн, яке здійснюється як через традиційні предмети в освітніх установах, так і через діяльність громадських організацій.

Активна громадянська позиція і патріотизм виступають як один із важливих факторів еволюційного розвитку суспільства. Виховання патріота традиційно було і є одним з пріоритетних завдань будь-якої держави. Ця педагогічна діяльність – невтомна і трудомістка праця з формування у молоді гордості за свою Батьківщину і свій народ, поваги до його великих звершень і гідних сторінок минулого – і на сьогодні не втратила своєї актуальності та вимагає нових підходів і технологій до її здійснення відповідно до національних інтересів країни [41, 42].

1.1.1. Громадянсько-патріотичне виховання як складова національної системи виховання

Історико-філософський аспект громадянсько-патріотичного виховання передбачає його вивчення як суспільно-історичного явища, обумовленого соціальними, політичними, релігійними, економічними і культурними характеристиками суспільства.

На сучасному етапі розбудови української держави постає глобальна проблема – відродження національної свідомості української молоді, передовсім, виховання справжнього громадянина і патріота. Соціально-економічні та політичні перетворення, що відбуваються в нашій країні, її інтеграція до європейського та світового співтовариства незворотно змінили акценти у вітчизняній освіті, визначили пріоритетність громадянсько-

патріотичного виховання дітей та молоді. Від ефективності цього процесу суттєво залежить не тільки стабілізація соціально-економічної ситуації у майбутньому, а й саме існування України, збереження її державності та суверенітету [41, 42].

Основою громадянсько-патріотичного виховання молоді слугують погляди, ідеї, дослідження відомих українських педагогів, мислителів, письменників, церковних і державних діячів Г. Ващенка, Б. Грінченка, О. Духновича, І. Огієнка, С. Русової, Г. Сковороди, К. Ушинського, І. Франка, Т. Шевченка та багатьох інших.

Провідною ідеєю творів Т. Г. Шевченка є заклик до боротьби за незалежність і громадянські права українського народу.

М. Грушевський підкреслював, що українська демократія повинна дбати ... про виховання у громадян почуття обов'язку перед нею як найвищого стимулу громадянського життя, який має об'єднати весь народ в однім пориві, долаючи партійні відмінності й розбіжності там, де зачіпаються основні інтереси держави [30].

Яскравим прибічником громадянсько-патріотичного виховання є І. Огієнко, видатний український державний, політичний і релігійний діяч, філософ, педагог, історик, лінгвіст і богослов, міністр освіти УНР. Його патріотизм, відданість українській національній ідеї сформувалися не всупереч, а завдяки сприйняттю діалогічності культур, класичним наукам, християнським цінностям, свідчення чого є понад як півтори тисячі наукових праць [45, 46, 58].

Так, Е. Днепров зазначає, що М. Пирогов, «який віддав би всі сили свідомому служінню Вітчизні...», уперше після В. Белінського наголосив на необхідності виховання громадянина [31]. Метою громадянсько-патріотичного виховання, вважав М. Пирогов, є побудова суспільства, котре само буде створювати ідеал громадянина.

Закарпатський греко-католицький священик, письменник, педагог, поет і культурний діяч О. Духнович вважав, що головною метою освітан є

виховування у дітей та молоді патріотичних почуттів, національної гордості, любові до свого народу та рідного краю [34].

Справжнього імпульсу розвитку ідей громадянського виховання стала праця К. Ушинського «Про народність у громадському вихованні» [99]. Він вважав, що становлення системи громадянського виховання є пробудженням громадської думки до цієї проблеми з тим, щоб [61] «питання громадського виховання стали питаннями для всіх і сімейними питаннями для кожного».

Особливий внесок у розвиток ідеї громадянсько-патріотичного виховання належить С. Русовій. Вона вважала, що в процесі державотворення життя поставило «перед педагогами, перед школами нову вимогу: виховання громадянина, підготовку особи до громадянства, до активної і відповідальної участі кожного в громадському житті – політичному, культурному, соціальному» [84].

Відомий педагог і культурний діяч М. Галущинський, підкреслюючи велике значення громадянсько-патріотичному вихованню, зазначає, що в демократичному суспільстві народ «з розвинутими громадянськими чеснотами» може бути «найвищим своїм законодавцем і найвищим своїм паном, буде народом сувереном» [26].

Видатний педагог А. Макаренко стверджував: «Проектування особистості як продукту виховання має виконуватися на основі замовлення суспільства... Я впевнений, що мета нашого виховання полягає не лише в тому, щоб виховати людину-творця, людину-громадянина, дану з найбільшим ефектом брати участь в будівництві держави. Ми повинні виховати людину, яка зобов'язана бути щасливою» [64, 65, 66]. Діяльність А. Макаренка була спрямована на виховання людини, громадянина, у якого немає дисгармонії між особистими і суспільними цілями, немає протиставлення особистих і колективних інтересів [61].

Найбільш значною постаттю у педагогіці післявоєнного часу став В. Сухомлинський, який звернувся до громадянсько-патріотичного виховання як до головної педагогічної проблеми. В основу його системи

виховання було покладено принцип гуманізму, що передбачав розвиток творчих сил кожної дитини, залучення її до різних видів діяльності, спрямованої як на всебічний розвиток самої особистості, так і на інтереси суспільства [61].

Сьогодні, як ніколи, актуальним завданням є формування людини, здатної жити в демократичному громадянському суспільстві,. Тому одним із пріоритетів виховання повинно стати громадянсько-патріотичне виховання як предмет наукових досліджень і практичного втілення у національну систему освіти. З цього приводу О. Сухомлинська зазначає, що сучасні тенденції розвитку українського суспільства висунули на передній план педагогічного й всього громадського життя проблему громадянськості як якості суспільства і якості особистості [91–94].

Нагальним потребам сучасного українського суспільства та національної освіти з питань громадянсько-патріотичного виховання присвячені роботи І. Беха, О. Сухомлинської, К. Чорної [13, 28, 48, 104–108].

Аналіз науково-педагогічної літератури та нормативно-правових документів [49, 50, 83, 96, 97, 98] засвідчив, що процес громадянсько-патріотичного виховання дітей і молоді різнобічно вивчався на різних етапах розвитку України, є предметом наукових досліджень вітчизняних науковців і видатних педагогів, результати досліджень яких знайшли місце в теорії і практиці.

Проте в умовах формування в Україні демократичного суспільства система громадянсько-патріотичного виховання, яка мала в минулому певні традиції, потребує вдосконалення, що відповідають новим реаліям. Реальна дійсність характеризується: зростанням міграційних процесів, які обумовлюють конфлікт різних культурних традицій і цінностей у населення; військовими діями на території України; переглядом наступності в культурно-історичному розвитку українського суспільства; зниженням соціальної активності молоді, втратою нею морально-етичних та патріотичних почуттів; зниженням ролі патріотичного виховання дітей та

молоді в сім'ї й закладах освіти. Таке становище не відповідає потребам суспільства та інтересам його подальшого сталого розвитку.

Політичні перетворення, які відбуваються в українській державі, необхідність гуманістичної спрямованості суспільного розвитку, зміна ідеологічних орієнтирів, перетворення в економічному житті, впровадження ринкових механізмів вимагають формування вільної, активної і, головне, творчої особистості, яка здатна не лише правильно зорієнтуватися в нових умовах, досягти повної реалізації власних здібностей та можливостей, а й здійснити цілеспрямовані перетворення реальної дійсності на користь усього суспільства [86].

Побудова і розвиток держави як цивілізованого члена світового співтовариства неможливі без посилення громадянсько-патріотичного виховання її громадян. Ось чому сьогодні цей напрям виховання розглядається як один із найважливіших компонентів національної безпеки.

Важливим етапом на шляху відродження системи громадянсько-патріотичного виховання молоді стала низка законодавчих актів України, а саме:

- закони України «Про освіту», «Закон про загальну середню освіту»;
- Указ Президента України № 212/2012 «Стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні»;
- Указ Президента України № 334/2015 «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді»;
- Указ Президента України № 580/2015 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 — 2020 роки»;
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 № 954-р «Про затвердження плану заходів щодо популяризації державних символів України, виховання поваги до них у суспільстві»;
- Концепція Нової української школи, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р;

- Концепція громадянського виховання (проект) [<https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-koncepciyu-rozvitku-gromadyanskoyi-osviti-v-ukrayini>];
- спільний наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства культури і туризму України «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання молоді» (від 27.10.2009 № 3754/981/538/493);
- накази Міністерства освіти і науки України:
 - ✓ «Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» (від 27.10.2014 № 1232);
 - ✓ «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» (від 16.06.2015 № 641);
 - ✓ «Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів» (від 31.10.2011р. № 1243).

Конвенція про права дитини (стаття 29), що прийнята та відкрита для підписання, ратифікації та приєднання резолюцією 44/25 Генеральною Асамблеєю ООН від 20 листопада 1989 р., зазначає: «Держави-сторони погоджуються, що освіта дитини має бути спрямована на:

- а) розвиток особи, талантів, розумових здібностей дитини в найповнішому обсязі;
- б) виховання поваги до прав дитини та основних свобод, а також принципів, проголошених у статуті Організації Об'єднаних Націй;
- в) виховання у дитини поваги до батьків, формування її культурної самобутності, мови та національних цінностей країни, в якій дитина проживає, до країни її походження та цивілізацій, відмінних від її власної;

г) підготовку дитини до свідомого життя у вільному суспільстві в душі розуміння миру, терпимості, рівноправності чоловіків і жінок та дружби між усіма народами, етнічними, національними і релігійними групами, а також особами з корінного населення;

д) виховання поваги до навколишньої природи [52].

В рамках реалізації цих документів визначилися основні напрями розвитку державної системи громадянсько-патріотичного виховання дітей та молоді, де головний акцент зроблено на роботу освітніх установ України. Громадянсько-патріотичне виховання на сучасному етапі потребує збагачення змісту, пошук форм і методів на основі нових інформаційних технологій, посилення громадянсько-патріотичної спрямованості у змісті навчальних предметів соціально-гуманітарного циклу, використання інноваційних форм педагогічного впливу на дітей та молодь.

1.1.2. Мета, завдання, компоненти і принципи громадянсько-патріотичного виховання

Громадянсько-патріотичне виховання – процес, який базується на громадянсько-патріотичних цінностях [29, 44]. Основна його мета полягає у формуванні громадянськості як інтегративної якості особистості, що містить в собі внутрішню свободу і повагу до державної влади, любов до Батьківщини і прагнення до миру, почуття власної гідності і дисциплінованість, гармонійне прояв патріотичних почуттів і культури міжнаціонального спілкування [61, 78]. Стрижнем громадянсько-патріотичного виховання є патріотичне виховання особистості, яка знає історію, звичаї свого народу, поважає і любить свою Батьківщину (як «велику», так і «малу»), відчуває відповідальність за неї [23, 95].

Головними завданнями громадянсько-патріотичного виховання є:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;

- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;
- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;
- культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, дбайливого ставлення до природи;
- формування мовленнєвої культури;
- спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму [70, 71].

У педагогічній теорії розрізняють вісім взаємопов'язаних компонентів громадянсько-патріотичного виховання: культурно-історичний, військово-історичний, духовно-моральний, правовий, військово-технічний, фізичний, психологічний, професійно-діяльнісний.

Культурно-історичний компонент – ознайомлення зі знаменними подіями в історії країни, її переломними моментами, у ході яких народ проявив самовідданість, стійкість і героїзм; виховання гордості за

український народ, за його патріотизм, що проявилися в роки суворих випробувань; виховання любові і вдячності до предків, таланту українського народу і його творчої праці.

Військово-історичний компонент – вивчення етапів героїчного минулого нашої Батьківщини, боротьби українського народу від численних ворогів; вивчення етапів розвитку і зміцнення нових військових традицій.

Духовно-моральний – прищеплення таких цінностей як громадянськість; формування високої соціальної активності; вироблення правильних підходів до визначення дійсних цінностей в питаннях патріотизму і громадянськості.

Правовий компонент – вивчення законів, роз'яснення відповідальності за їх виконання як фактор розвитку громадянської зрілості, свідомого ставлення до своєї поведінки; виховання поваги до законів України, до норм колективного життя.

Військово-технічний компонент – виховання переконаності в необхідності захисту Вітчизни в сучасних умовах; розуміння кожною людиною своєї ролі і місця у виконанні завдань із захисту Вітчизни; формування основних якостей, властивостей, навичок, звичок, необхідних для виконання обов'язків по військовій службі.

Фізичний компонент – збереження, зміцнення і корекція здоров'я, поліпшення фізичного стану; вироблення здатності молодій людині зберегти своє здоров'я і життя.

Психологічний компонент – формування стійкого позитивного ставлення до військової служби; виховання морально-психологічної готовності відстоювати національні цінності в царині патріотизму; профілактика негативних явищ і проявів девіантної поведінки, зняття психологічної напруженості.

Професійно-діяльнісний – формування сумлінного і відповідального ставлення до праці, пов'язані зі служінням Батьківщині; націленість на досягнення високих результатів діяльності; розвиток здатності

результативною і з високою ефективністю виконувати обов'язки і досягати конкретних цілей; формування вміння прогнозувати і реалізовувати плани свого професійного зростання.

Для реалізації цих компонентів передбачається застосування відповідних форм організації діяльності на уроках, у позаурочний час, позашкільних та громадських організаціях (Рис. 1.1) [109].

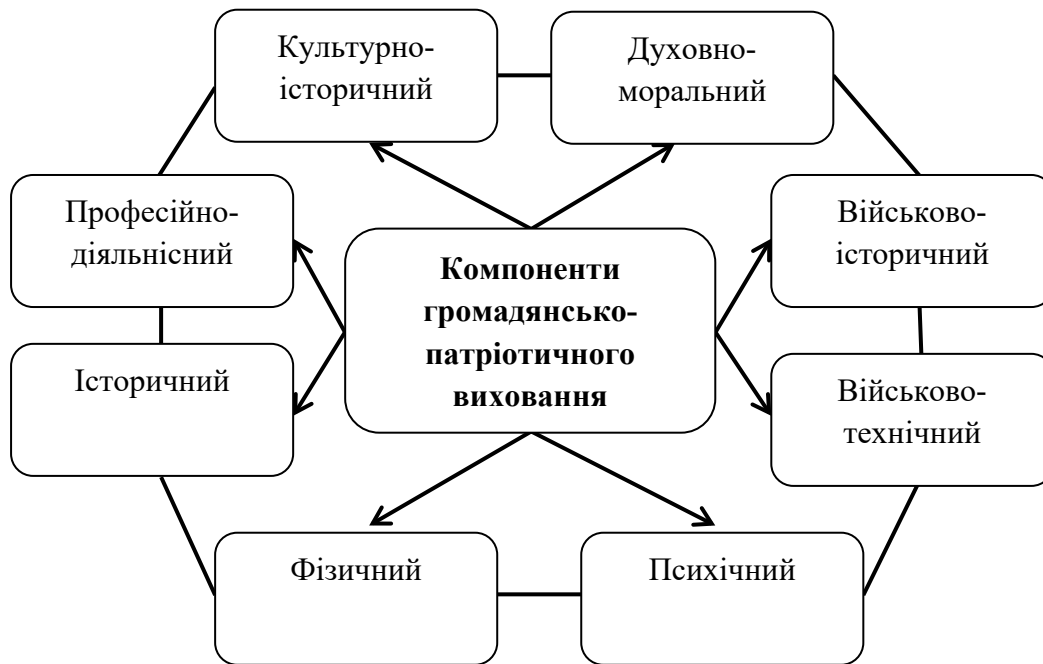

Рисунок 1.1 – Компоненти громадянсько-патріотичного виховання

Запорукою ефективності виховного процесу є органічне поєднання системи принципів громадянсько-патріотичного виховання в цілісну систему, яка забезпечує досягнення засвоєння і керування загальнолюдськими і національними цінностями протягом життя.

Сучасні науковці [10, 25, 106] виділяють принципи громадянсько-патріотичного виховання, які співпадають із загальноприйнятими педагогічними принципами.

Принцип гуманізації та демократизації виховного процесу – діалогічність у взаємодіях, відкритість до сприймання громадянських цінностей: ширості, доброти, справедливості, доброзичливості, милосердя.

Принцип національної спрямованості – формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, свого народу, шанобливе ставлення до його культури; повага, толерантність до культури усіх народів, які населяють Україну; здатність зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави.

Принцип соціальної відповідності – узгодженість змісту і методів патріотичного виховання реальній соціальній ситуації, в якій організовується виховний процес. Завдання патріотичного виховання зорієнтовані на реальні соціально-економічні умови і передбачають виховання у дітей готовності до ефективного розв’язання життєвих проблем.

Принцип самоактивності й саморегуляції – розвиток у вихованця суб’єктивних характеристик, який формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень, що поступово виробляє громадянську позицію особистості.

Принцип культуровідповідності – органічна єдність патріотичного виховання з історією та культурою народу, його мовою, народними традиціями та звичаями, які забезпечують духовну єдність, наступність і спадкоємність поколінь.

Принцип полікультурності – інтегрованість української культури у європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування у дітей та учнівської молоді відкритості, толерантного ставлення до відмінних від національних ідей, цінностей, до культури, мистецтва, вірування інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, сприймати українську культуру як невід’ємну складову культури загальнолюдської.

Принцип системності – гармонійність розвитку низки взаємопов’язаних утворень у структурі особистості.

Принцип наступності та безперервності – безперервне громадянсько-патріотичне виховання, починаючи з раннього віку, яке триває протягом усього свідомого життя людини.

Принцип комплексності й міждисциплінарної інтегрованості – тісна взаємодія та поєднання навчального та виховного процесів, зусиль найрізноманітніших інституцій – сім'ї, школи, громадських організацій.

1.2. Олімпізм як універсальна концепція виховання й освіти дітей та молоді

Відповідно до Олімпійської хартії, «Олімпізм – це життєва філософія, що звеличує та об'єднує в гармонійне ціле чесноти тіла, волі та розуму» [75]. Відомо, що П'єр де Кубертен, французький гуманіст і засновник олімпійського руху сучасності, пов'язував олімпізм з ідеєю вдосконалення людини, людських відносин і суспільства на основі використання спорту. Важливе завдання олімпізму він вбачав у запобіганні розриву між фізичним і духовним розвитком людини, в сприянні його різнобічного і гармонійного розвитку. Як ніщо інше, олімпізм приваблює тим, що поєднує спорт з культурою та освітою, створює образ життя, заснований «на радості від зусилля, освітній цінності доброго прикладу та повазі до універсальних фундаментальних етичних принципів» [75].

Ініціатор відродження сучасних Олімпійських ігор П'єр де Кубертен був першим педагогом, який висловився з приводу виховної ролі олімпізму. Він вбачав у спорті унікальний засіб виховання й освіти; вважав спорт діяльністю не заради задоволення або від байдикування і навіть не фізичною компенсацією розумової роботи, а навпаки – джерелом внутрішньої досконалості кожної людини [120].

1.2.1. Виховний потенціал філософії олімпізму

Характеризуючи ідей П'єра де Кубертена основну увагу, як правило, приділяють його задуму відродити Олімпійські ігри, а не тому що в основі

цього задуму лежить педагогічна концепція. Це питання або взагалі не зачіпають, або коротко згадують. Ж. Дьюри з цього приводу зазначає, що дивно, до якої міри тінь, кинута головним творінням його життя, затьмарила саме цю значну будівлю, яку Кубертен, цей мрійник, зводив протягом наступних 40 років. Та вже тоді було ясно, що Олімпійські ігри в очах Кубертена не мета, лише засіб поширення ідеї спорту, головна складова системи виховання [35].

Такої ж думки дотримується й Д. Ентоні, який пише, що Кубертен «відомий світові майже виключно своєю роботою з відродження Олімпійських ігор. Його активна освітня діяльність і провідна роль у розвитку фізичного виховання в світі ще не отримали належного визнання, навіть в професійних колах, пов'язаних з фізичним вихованням» [118].

Ідеї, концепції, творчість П'єра де Кубертена, не можна розглядати у відриві від тієї сімейної атмосфери й суспільного середовища в цілому, в яких він формувався і розвивався, і які багато в чому визначили орієнтацію його духовної і практичної діяльності.

Батько П'єра де Кубертена, Шарль-Луї де Кубертен, – художник і любитель мистецтва, був дуже стриманою людиною з урівноваженим характером. Його картини справляли враження «впорядкованої гармонії». Мати Агата-Габріель де Грізенца де Мервіль – елегантна, освічена, обдарована музичним талантом, дуже емоційна і вразлива. Саме вона стала духовною наставницею сина з самого раннього віку.

Батьки П'єра де Кубертена прагнули забезпечити синові найкращу освіту. Він навчався в Паризькому ліцеї й у військовій школі в Сен-Сіре. Після закінчення у 1880 р. ієзуїтського коледжу Святого Ігнатія в Парижі П. де Кубертен, відмовившись, всупереч бажанню сім'ї, від військової, дипломатичної та юридичної кар'єри, продовжив освіту в Паризькій Вільній школі політичних наук. Тут він познайомився з французькою філософією та історією англійської освіти. У Паризькому університеті П. де Кубертен

отримав три бакалаврські ступеня: гуманітарних наук (1880 р.), точних наук (1881 р.) і права (1885 р.) [51].

Віддаючи перевагу історії, він незабаром почав розуміти недосконалість французької системи освіти, в якій упор було зроблено на інтелектуальний розвиток молодих людей. У 1886–1887-их роках він опублікував кілька статей з проблем фізичного виховання. Пізніше їм були видані такі роботи, як «Англійське виховання у Франції», «Освіта підлітків в ХХ столітті», «Педагогічна реформа» та інші. Вивчення історії Стародавньої Греції відкрило П'єру де Кубертену справжнє призначення фізичного виховання як засобу гармонійного розвитку особистості. Висловлювання античних греків про людину, яка не вміє ні читати, ні плавати, юнак сприйняв як керівництво до гармонійного виховання молоді.

Кубертен почав з того, що організував в університеті спортивний клуб, де студенти займалися боксом, веслуванням, фехтуванням і футболом. Пізніше, в 1887 р., створив Союз французьких товариств з бігу, який згодом перейменували в Союз французьких товариств атлетичних видів спорту, а також став ініціатором відкриття Комітету з пропаганди фізичного виховання.

У нього було величезне бажання зміцнити свою країну після поразки у війні 1870 р. Старим педагогічним принципам ставилися в докір перевантаженість програм, формалізм методик і обов'язкові жорсткі дисциплінарні правила. Особливо гострій критиці піддається система середньої освіти, нездатна на даному етапі відповідати потребам демократичного суспільства [1]. Ця ситуація в суспільному житті багато в чому сприяла зверненню П'єра де Кубертена до проблем педагогіки, а також і критичному переосмисленню його думок щодо існуючої системи освіти, яка, на його думку, «душить» будь-яку серйозну і прогресивну ініціативу. П'єр де Кубертен у своїй роботі «Освіта в Англії» вказував на те, що уже давно французьке суспільство скаржиться на те становище, в якому опиняються діти, переступаючи поріг навчального закладу, аж до того, що їх позбавляють

привілею бути дітьми. Їх загодовують знаннями, роблять із них ходячі енциклопедії, намагаючись всіляко розвинути і збільшити їх інтелектуальні здібності, подібно до того, як відгодовують гусей, одночасно послаблюючи фізичні сили і духовну енергію [119,121].

Значний вплив на Кубертена мало вивчення праць відомого французького літературознавця і філософа Іполита Тена, який вважав, що саме зміна змісту програми виховання педагогічних закладів позитивно позначиться як на окремих індивідах, включених у процес виховання, так і на всій системі виховання, пов'язаної з різними громадськими установами, а в результаті призведе до очікувані зміни національного характеру французів [57].

У 1880-х і початку 1890-х років. П'єр де Кубертен неодноразово відвідував навчальні заклади Америки, а також коледж у місті Регбі в Англії з метою вивчення традицій спортивного виховання. Після цих подорожей він підготував доповідь про роль спорту в сучасному світі, яку представив на ювілейному зібранні Союзу французьких товариств атлетичних видів спорту в 1892 р.

Порівнюючи системи навчання у різних країнах, він звернув увагу на різне ставлення до фізичної культури, до її поєднання з інтелектуальним розвитком молоді. У британських й американських навчальних закладах заохочувалися фізичні заняття, у тому числі й спортом, у центрально-європейських країнах ще тільки придивлялися до цієї практики. Сама проблема виникла в той час, коли набула поширення суспільна освіта з великими класами, тривалим перебуванням учнів у приміщенні, з негативним впливом на організм постійного сидіння за картами. Що стосується фізкультури, то педагоги, якщо й сперечалися, то лише про деталі – чи вести вправи від народних танців або трудових рухів (так вважали, наприклад, в Росії), а в основному спільно виробляли шляхи пристосування фізичних вправ до порад медицини й умов навчання. Дискусія ж навколо занять

юнацтва спортом була енергійніше і торкалася моральних аспектів: побоювалися травм, гонитви за призами тощо [5].

Захоплюючись з юнацтва історією Стародавньої Греції, її виховними цінностями, ініціатор відродження сучасних Олімпійських ігор П'єр де Кубертен багато років являв собою той тип педагога, якому було притаманне замислюватися про поєднання морального і фізичного розвитку молоді, про роль спорту у вихованні людей, відкритих до міжнародного спілкування. Він зазначав, що інтелект, розвиваючись, повинен знаходити опору у фізичному тілі. До того ж спорт допомагає розвивати такі якості, як ініціатива, твердість духу, рішучість ... Всі ці якості необхідно культивувати у дитини з самого раннього віку і роль спорту тут важко переоцінити [59].

П'єр де Кубертен розробив і вніс рекомендації, спрямовані на кардинальні зміни і вдосконалення французької системи освіти й виховання. Він запропонував відмовитися від виховання французької молоді на основі німецької системи фізичного виховання як надмірно грубої і воєнізованої, і перейти на вдосконалений варіант більш різносторонньої англійської системи, орієнтованої на ігри та рекреаційні види діяльності.

Але педагогічна діяльність і педагогічні ідеї Кубертена – це не просте відображення пануючих у той період у суспільстві культурних і соціально-педагогічних тенденцій. Він виступив не тільки як продовжувач ідей спортивної педагогіки, а й як засновник нової педагогіки, що ґрунтувалася на ідеях олімпізму, – олімпійської педагогіки.

Важливою подією в еволюції поглядів Кубертена на відродження Олімпійських ігор стало його відвідування Ігор 1890 р. в Мач Венлоку. У своїй статті, опублікованій в «Олімпійському огляді», він пише, що «з тих пір як антична Греція канула в минуле, англосаксонська нація залишається єдиною, яка гідно оцінила важливість фізичної культури і приділяє належну увагу цій сфері педагогіки» [74].

Розроблена Кубертенем концепція сучасного олімпізму виходить з визнання величезної виховної цінності спорту і ставить своїм завданням

створити в рамках олімпійського руху умови для практичного використання цієї його цінності [75].

Олімпійські ігри в очах Кубертена – не мета, але лише засіб поширення ідеї спорту, і, в свою чергу, є головною складовою частиною системи виховання [35].

Важливою умовою вирішення виховних завдань олімпійського руху Кубертен вважав зміцнення зв'язку спорту з мистецтвом і культурою в цілому. Його бажання полягало в тому, щоб Олімпійські ігри стали виразом не тільки фізичної сили, а й маніфестацією культури і мистецтва: «Олімпіади є не тільки маніфестацією мускульної сили, вони також несуть інтелектуальний і художній початок, і роль цього початку буде неухильно зростати» [59]. Кубертен звертав увагу на те, що олімпійський рух ... передбачає загальне спортивне виховання, доступне всім, відрізняється мужністю і лицарським духом і в сукупності з естетичними і літературними заняттями є двигуном національного життя і вогнищем громадянськості. Ось ідеальна програма [35].

Кубертен розробив і намагався практично реалізувати не тільки концепцію «олімпійської педагогіки» як особливого напрямку в галузі педагогіки, а й концепцію «педагогічно орієнтованого олімпізму», надавши олімпізму яскраво виражену педагогічну спрямованість [1].

Таким чином, у працях і діяльності Кубертена знайшов відображення стан європейської культури на зламі століть, а також тих гуманістичних ідеалів західного мислення його епохи [51], про які він сам писав, ... благородство почуттів, прагнення до безкорисливості і великодушності, дух лицарства, сильна енергія і мир є основними потребами сучасних демократичних держав, як республіканських, так і монархічних ... [59].

П'єр де Кубертен був першим педагогом, який висловився з приводу виховної ролі олімпізму. Кубертен-педагог вбачав у спорті унікальний спосіб виховання й освіти. На його думку, спорт – це діяльність не заради задоволення від того, щоб нічого не робити, і навіть не фізична компенсація

розумової роботи, а навпаки – джерело внутрішньої досконалості кожної людини [38].

Заклавши основи наукового обґрунтування спеціального предмета, який він назвав «спортивна педагогіка», в основі якої лежали засади атлетичної педагогіки стародавніх греків, Кубертен виступив як засновник нової педагогіки, що ґрунтувалася на ідеях олімпізму, — олімпійської педагогіки, що згодом перетворилася в олімпійську освіту [122].

Виховні аспекти спорту П. де Кубертен розкрив у своїй «Оді спорту», за яку він отримав золоту олімпійську медаль у конкурсі мистецтв в номінації «Література», що проводився в рамках Ігор V Олімпіади 1912 р. у Стокгольмі [39].

Важливо зазначити, що педагогічні ідеї гармонійного розвитку особистості в інтерпретації Кубертена як необхідність гармонії фізичного (тілесного) і духовного в людині є пріоритетними в сучасних системах освіти і виховання.

В одному зі своїх виступів сьомий президент МОК Хуан Антоніо Самаранч заявив: «У нас є філософія, і з роками вона не змінилася. Її суть – віра в спорт. І всі ми, хто дотримується цієї філософії, розуміємо, що історія довела нашу правоту: спорт нині став одним із найбільш важливих соціальних явищ у житті людства. Крім усього іншого, наша філософія виходить із того, що спорт – це невід’ємна частина процесу виховання молоді, фактор зміцнення миру, дружби, співпраці і взаєморозуміння між народами» [80].

Продовжуючи втілювати в життя педагогічно орієнтований олімпізм барона П'єра де Кубертена, восьмий президент МОК Жак Рогге в своєму інтерв'ю для ІТАР-ТАРС зазначив: «...спорт ...також найбільша освіта для суспільства. Навчаючи спорту, ви зміцнюєте здоров'я молодих людей, зміцнюєте їх не тільки фізично, а й духовно. Ви інтегруєте їх у суспільство, ви прищеплює їм соціальну відповідальність, основні цінності – такі, як дисциплінованість, повага до свого оточення, повага до старших, повага один

до одного, боротьба з расизмом, боротьба з допінгом. У спорті досягаються всі ці можливості. Ми – просвітницький рух, ми великий громадський рух, тому що ми даємо здоров'я і щастя молодим людям» [113].

Розроблена Кубертенем концепція сучасного олімпізму виходить з визнання величезної виховної цінності спорту і ставить своїм завданням створити в рамках олімпійського руху умови для практичного використання цієї його цінності [75]. Олімпійський рух виступає для нього передусім як рух, орієнтований на виховні цілі і завдання.

Так, А. Ю. Кашкар'єв зазначає, що важко знайти інше соціальне явище, що викликало б до себе таку велику увагу і симпатію, як олімпізм, який зробив крок у третє тисячоліття свого існування. Зараз його роль і значення стали такими вагомими і в той самий час суперечливими, як ніколи в колишній історії. Сучасний олімпізм займає особливе місце в соціальному і культурному житті суспільства, істотно впливає на спосіб життя людей, формує спортивний спосіб життя людини. Він визнаний у світі як значуща соціокультурна формація, в якій закладені гуманістичні цінності: добра воля людей, прагнення до миру, співпраця до взаєморозуміння [51].

1.2.2. Олімпійська освіта як елемент гуманізації освіти

Питання олімпійської освіти вперше було порушено на 3-й сесії МОК у 1897 р. в Гаврі і неодноразово обговорювалося на наступних сесіях [73]. Проте визначення терміну «олімпійська освіта» вперше було представлено в доповіді С. Фавра (Італія) лише у 1968 р. на 8-й сесії Міжнародної олімпійської академії [24]. З того часу інтерес до олімпійської освіти став підвищуватися в багатьох країнах світу і сьогодні вона займає достойне місце в системах освіти й виховання в усьому світі.

На даний час існує багато визначень цього процесу, проте суть їх зводиться до ідентичного розуміння. Ми схилиємося до визначення, запровадженого М. М. Булатовою: *олімпійська освіта* – багаторівневий спеціально організований педагогічний процес формування гармонійно

розвиненої особистості через набуття знань, умінь і навичок, розвиток здібностей, інтересів, потреб та ціннісних орієнтацій, що базуються на гуманістичних ідеалах і цінностях олімпізму, і є складовою частиною загальної освіти [14, 16, 27, 76].

Необхідно зазначити, що аналіз науково-методичної літератури виявив безліч визначень мети та завдань олімпійської освіти.

На погляд Л. Лубишевої [62] головною метою олімпійської освіти є формування олімпійської культури, під якою розуміється специфічна філософія життя, що включає в себе духовний зміст спорту.

Мету олімпійської освіти М. Булатова визначає як створення умов для формування у дітей і підлітків комплексу якостей, поглядів, переконань, що забезпечують всебічний, гармонійний розвиток особистості у рамках виховної системи «Олімпійська педагогіка» [14, 17].

Мета олімпійської освіти, як вважає В. Контаністов [53] – це спеціально організованого педагогічного процесу – формування загальнолюдських ідеалів і цінностей олімпійського руху, гармонійний розвиток людини на основі поєднання спорту, культури і освіти.

Мета педагогічної діяльності в рамках олімпійської освіти, як вважає В. Столяров, – це гуманістичний вплив на особистість специфічними засобами, обумовленими природою цього руху, його зв'язком зі спортом [88].

У розумінні молдавських вчених В. Манолак і А. Будевича головна мета олімпійської освіти – це гармонійний розвиток особистості та виховання молоді в дусі соціальної відповідальності і розумінні міжкультурних цінностей [67].

Аналіз літературних джерел свідчить, що частина дослідників [4, 38, 89] схиляються до спільного бачення мети олімпійської освіти у формуванні загальнолюдських гуманістичних норм поведінки в усіх сферах суспільного життя, які базуються на принципах олімпізму, визначених Олімпійською хартією.

Узагальнюючи існуючі визначення, ми схильні підтримати точку зору більшості науковців, в якій вони сходяться на тому, що кінцевою метою і результатом реалізації олімпійської освіти є формування особистості, яка у своїх діях і думках в рамках фізкультурно-спортивної діяльності і у повсякденному житті керується загальнолюдськими гуманістичними нормами поведінки, що культивуються олімпізмом та принципами Олімпійської хартії [38].

За визначенням, освіта – це цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання знань, умінь та навичок або щодо їх вдосконалення. Процес і результат засвоєння особистістю певної системи наукових знань, практичних умінь та навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості [114].

Олімпійська освіта, інтегруючись в діяльність закладу освіти, стає складовою цілісного освітнього процесу школи, важливою особливістю якого є комплексний підхід до формування гармонійно розвиненої особистості відповідно до загальнолюдських та олімпійських цінностей, які мають ідентичні завдання (рис. 1.2).

Олімпійська освіта повинна здійснюватися відповідно до гуманістичних принципів [81]. Використовуючи загальноприйняті дидактичні принципи педагогіки, можемо сформулювати принципи олімпійської освіти [111].

Принцип культуровідповідності – пропаганда олімпійського руху, спрямована на розуміння культури здоров'я як цінності.

Принцип природовідповідності – глибоке розуміння вікових та фізіологічних особливостей дітей; організація спортивно-оздоровчої діяльності з урахуванням інтересів і потреб різних вікових груп.

Принцип діалогічності – духовно-моральна орієнтація дітей у процесі взаємодії їх із педагогом, змістом якої є обмін цінностями здорового способу життя, історичної спадщини олімпійського руху, а також опору на моральний

приклад педагога в питаннях збереження здоров'я, формування ставлення до досягнень, перемог і поразок своєї країни на спортивній арені, заснованого на гордості, толерантності та гуманізмі.

Рисунок 1.2 – Завдання олімпійської освіти [39].

Принцип проєктності – формування у дітей комунікабельності, самостійності, підприємливості, організаційної та управлінської компетентності, необхідних для організації досліджень дітей, розробки ними власних проєктів, спрямованих на розвиток фізичної культури і спорту в школі, в мікрорайоні, селищі тощо.

Принцип підтримки самовизначення – осмислення і відповідальне ставлення до фізичної культури і спорту, до олімпійського руху, прояву

діяльної позиції до збереження власного здоров'я, в появі відчуття єдності з країною, причетності до сучасної олімпійської історії.

Принцип соціально-педагогічного партнерства – орієнтація освітнього закладу на конструктивні взаємовигідні ідеї співпраці з сім'єю та іншими соціальними об'єктами з питань збереження здоров'я дітей, формування їх громадянської ідентичності (рис. 1.3).

Рисунок 1.3 – Принципи олімпійської освіти

Зіставляючи принципи громадянсько-патріотичного виховання та олімпійської освіти, доходимо висновку про їх спільність.

Гуманізація освіти – це створення умов, спрямованих на розкриття та розвиток здібностей людини, її позитивну самореалізацію, в основі якої лежить повага до людини і віра в неї, визначення цілей, змісту, організації і засобів її життєдіяльності, а також характер взаємодії з оточуючими людьми, з довкіллям.

Гуманістичний підхід передбачає варіативність педагогічних технологій залежно від ситуативних навчально-виховних цілей і особливостей його учасників. Процес освіти повинен сприяти розкриттю особистісної значущості знань для кожного, хто навчається. Важливо

створити умови, за яких підтримується мотивація до навчання, існує атмосфера творчого пошуку, надається свобода вибору і право на помилку.

Олімпійський рух, заснований на олімпійських цінностях дружби, поваги і досконалості, має величезний потенціал для гуманістичного впливу на фізичні і духовні здібності людей, їх взаємини між собою, для формування і розвитку людської культури.

Олімпійська освіта органічно вписується в освітній процес і набуває значення, що виходить за рамки одного лише олімпійського руху. Вона є однією із сучасних педагогічних технологій, що сприяє підтримці зусиль сучасного суспільства на реалізацію гуманістичних ідей і принципів для забезпечення більш високого ступеня динамізму і стабільності свого розвитку, більш високого рівня добробуту і встановлення толерантних відносин між членами суспільства, допомагає зростати молодому поколінню більш здоровими і фізично, і морально.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для вирішення завдань дослідження були використані такі методи:

- *теоретичні* – методи теоретичного аналізу, узагальнення та систематизації, порівняльно-історичного аналізу, за допомогою яких можливе порівняння наявних теоретичних підходів до обраної теми дослідження у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі, нормативних та інструктивно-практичних матеріалах, матеріалах мережі Інтернету;
- *емпіричні* – анкетування, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент;
- *статистичні* – кількісний і якісний аналіз емпіричних даних із використанням методів математичної статистики та комп'ютерних програм.

2.1. Теоретичні методи дослідження

Для визначення проблем наукових педагогічних досліджень, оцінювання зібраних матеріалів та фактів використовували теоретичні методи, пов'язані з вивченням наукової літератури.

2.1.1. Метод теоретичного аналізу і синтезу, узагальнення та систематизації даних науково-методичної літератури

Аналіз – метод дослідження, який включає вивчення предмета за допомогою уявного або практичного розчленування його на складові елементи. Синтез – метод вивчення об'єкта в його цілісності, у єдиному і взаємному зв'язку його частин. Ці два методи у загальному значенні являють два взаємопов'язаних процеси уявного чи фактичного розкладання цілого на складові частини і об'єднання окремих частин у ціле. Поєднання аналізу і синтезу забезпечує об'єктивне, адекватне пізнання дійсності [82].

Метод узагальнення дозволяє фіксувати загальні ознаки та властивості певного класу об'єктів та здійснювати перехід від одиничного до особливого

та загального, від менш загального до більш загального. Систематизація дає можливість упорядкувати деякої множини розрізнених об'єктів і знання про них через встановлення єдності і відмінності елементів [82].

Означені методи дозволили отримати загальне уявлення про ступінь розробленості досліджуваної проблеми, виявити місце і роль патріотичного виховання в освітньому процесі та можливості олімпійської освіти у посиленні ефективності цього процесу.

2.1.2. Метод порівняльно-історичного аналізу

Метод порівняльно-історичного аналізу надає можливість для всебічного дослідження явищ і подій у хронологічній послідовності, дозволяє виявляти в об'єктах, історичних подіях і фактах їхні загальні риси, закономірності, протиріччя, визначати динаміку загального розвитку [103].

Застосування цього методу дозволило у поєднанні з теоретичним аналізом і узагальненням визначити виховні можливості олімпізму для підвищення ефективності патріотичного виховання, узагальнити міжнародний та вітчизняний досвід громадянсько-патріотичного виховання в системі загальної середньої освіти.

2.2. Емпіричні методи дослідження

Емпіричні методи дослідження (емпіричний – від грец. *empeiria* – досвід) у педагогічних дослідженнях забезпечують пізнання педагогічної дійсності стану об'єкта, його зовнішніх зв'язків і проявів. Вони слугують для позначення методик і методів, пов'язаних з сенсорним (чуттєвим) досвідом. Емпіричні дослідження забезпечують можливість свого відтворення і підтвердження або спростування [37].

У дослідженні використовувалися різновиди методу опитування: бесіди з педагогічними працівниками та анкетування школярів і вчителів.

2.2.1. Метод опитування

Бесіда – метод опитування, за допомогою якого отримують інформацію на основі відповідей співбесідника на запитання, які ставляться у процесі спілкування. Проведені бесіди дали можливість виявити позиції вчителів щодо організаційно-педагогічних умов виховання громадянина-патріота через ціннісний потенціал олімпізму.

Анкетування – метод одержання інформації за допомогою письмових відповідей респондентів на систему запитань анкети [82], який забезпечує оперативність та відсутність впливу особи, яка проводить анкетування, на роботу респондента. Даний метод дозволив визначити ставлення учасників освітнього процесу до ролі виховного впливу олімпізму у здійсненні громадянсько-патріотичного виховання.

Відповідно до міжнародних принципів Гельсінської декларації Всесвітньої медичної асоціації, Загальної декларації з біоетики та прав людини ЮНЕСКО (2005), Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я (Закон України від 19.11.92 № 2802-ХІІ" із змінами), що регламентують етичні норми і правила проведення досліджень за участю людини, всі учасники анкетування були поінформовані про зміст тестів і дали свою згоду на проведення тестування у процесі дослідження.

В анкетуванні брали участь 96 школярів (48 хлопців та 48 дівчат) 7–8-х класів: Сторожинецької загальноосвітньої школи-інтернату I-III ступенів (Сторожинецький район, Чернівецька область), Кам'янської загальноосвітньої школи I-III ступенів (Нікопольський район, Дніпропетровська область); Казачелагерської загальноосвітньої школи I-III ступенів (Цюрюпинський район, Херсонська область).

Анкетування здійснювалось на підставі відкритих запитань з метою визначення ставлення школярів до володіння українською мовою; до спорту як дієвого чинника покращення світу; до спортсменів-олімпійців і їх ролі у підвищенні іміджу нашої країни на світовій арені; виявлення обізнаності школярів з олімпійськими цінностями та правилами чесної гри.

Анкетування 38 учителів-предметників закладів загальної середньої освіти, серед яких 15,8 % – чоловіки, 84,2 % – жінки закладу загальної середньої освіти № 142 (м. Дніпро).

2.2.2. Педагогічний експеримент

Педагогічний експеримент – метод наукового дослідження, в якому явища та умови, що цікавлять дослідника, прямо або опосередковано знаходяться під його впливом і контролем [82, 103].

За методологією педагогічних досліджень експерименти поділяються за низкою ознак: за метою дослідження – констатуючий, перетворюючий (або формуючий, творчий), заключно-констатуючий; за умовами проведення – природний, модельний; за напрямками – абсолютний і порівняльний [103].

У дослідженні мали місце: констатуючий експеримент, який полягав у встановленні стану використання культурної спадщини олімпійського руху в навчально-виховний процес закладів загальної середньої освіти, у визначенні вихідних даних з обізнаності школярів і вчителів з олімпійським рухом, а також рівня сформованості цінностей у школярів для подальшого дослідження; творчо-перетворюючий експеримент, який супроводжувався впровадженням розроблених нами рекомендацій щодо інтеграції різних форм олімпійської освіти в систему патріотичного виховання школярів, підвищенням рівня їх ціннісного потенціалу та мотивації до занять фізичною культурою і спортом; заключно-констатуючий експеримент дозволив визначити організаційно-педагогічні умови для формування громадянина-патріота з використанням ціннісного потенціалу олімпізму.

Експеримент, проведений у межах дослідження, був природним, оскільки проводився у звичних умовах освітнього процесу закладів загальної середньої освіти.

2.3. Методи математичної статистики

Статистичні методи в педагогічних дослідженнях використовують для обробки даних, отриманих методами опитування та в результаті

дослідження. Математичні методи застосовують з метою встановлення кількісних відмінностей між досліджуваними явищами [82, 103].

У роботі використовувався описовий (дескриптивний) метод – обробка емпіричних даних, їх систематизація, наочне уявлення у формі графіків і таблиць, а також їх кількісний опис за допомогою основних статистичних показників.

Описова статистика використовує три основні методи агрегування даних: табличне представлення, графічне зображення та розрахунок статистичних показників. Статистична таблиця являє собою систему рядків і стовпців, в якій у певній послідовності викладається статистична інформація про соціально-економічні явища [82, 103].

2.4. Організація дослідження

Робота з вирішення завдань дослідження проводилась у три послідовних етапи в період з 1.01.2017 по 31.12.2019 рр.

Перший етап (з 1.01. 2017 р. по 31.12.2017 р.) – теоретичний аналіз та узагальнення міжнародного та вітчизняного досвіду громадянсько-патріотичного виховання засобами олімпійської освіти.

Другий етап (з 1.01. 2018 р. по 31.12.2018 р.) – проведення констатуючого і формуючого експерименту; розробка моделі громадянсько-патріотичного виховання дітей та молоді через ціннісний потенціал олімпізму у процесі олімпійської освіти.

Третій етап (з 1.01. 2019 р. по 31.12.2019 р.) – визначення комплексу організаційно-педагогічних умов, що забезпечують громадянсько-патріотичне виховання у дітей та молоді України через ціннісний потенціал олімпізму в процесі реалізації олімпійської освіти; розробка навчально-методичного супроводу впровадження олімпійської освіти для реалізації громадянсько-патріотичного виховання через ціннісний потенціал олімпізму (для школярів та педагогічних працівників закладів освіти різних рівнів акредитації).

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАХОДИ, СПРЯМОВАНІ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ УКРАЇНИ ЗАСОБАМИ ОЛІМПІЙСЬКОЇ ОСВІТИ

Розглядаючи освітній процес закладу освіти як середовище для інтеграції олімпійської освіти, ми ставили завдання визначити ставлення учасників цього процесу до використання виховного потенціалу олімпізму для виховання громадянина-патріота в закладах освіти України.

З цією метою нами проведено констатуючий експеримент, у ході якого було здійснено анкетування вчителів та учнів закладів загальної середньої освіти з чотирьох областей України, що дало можливість визначити вихідні данні для проведення подальших досліджень.

3.1. Обізнаність учителів з питань олімпійської освіти

З метою вивчення стану обізнаності з питань олімпійської освіти нами проведено анкетування 38 вчителів (15,8 % – чоловіки, 84,2 % – жінки) закладу загальної середньої освіти № 142 (м. Дніпро), серед яких, за основними соціальними показниками вони були розподілені так:

- вік: до 30 років – 10,5 %, 31–40 років – 23,7 %, 41–50 років – 28,9 %, 51–60 років – 28,9 %, понад 60 років – 7,9 % загальної кількості тих, хто брав участь в опитуванні.
- освіта: 92,1 % респондентів мали вищу освіту, 2,6 % – середню спеціальну освіту, 5,3 % – незакінчену вищу;
- педагогічний стаж: до 5 років – 13,2 %, 5–10 років – 15,8 %, 10–20 років – 15,8 %, понад 20 років – 55,3 % від загальної кількості респондентів.

Дослідження дозволяють зазначити, що за результатами анкетування 81,4 % загальної кількості респондентів вважають, що основний наголос на

патріотичне виховання дітей необхідно здійснювати з раннього дитинства, і тільки 18,6 % – з підліткового віку (рис. 3.1).

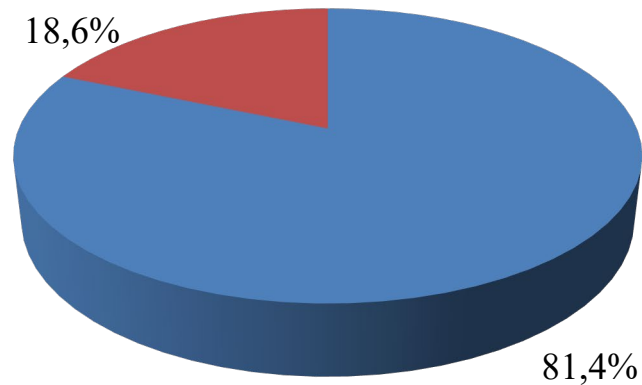

Рисунок 3.1 – Ставлення вчителів до початку здійснення громадянсько-патріотичного виховання дітей:

■ – раннього дитинства; ■ – підліткового віку

Результати опитування свідчать, що 100 % вчителів вважають, що формування патріотизму в умовах сьогодення України, враховуючи морально-духовний стан учнівської молоді, є актуальним і своєчасним.

Анкетування дозволило встановити, що 89,5 % загальної кількості респондентів вбачають спорт одним із напрямів патріотичного виховання, 2,6 % – не згодні з таким твердженням, а 7,9 % – не могли дати відповідь на поставлене запитання (рис. 3.2).

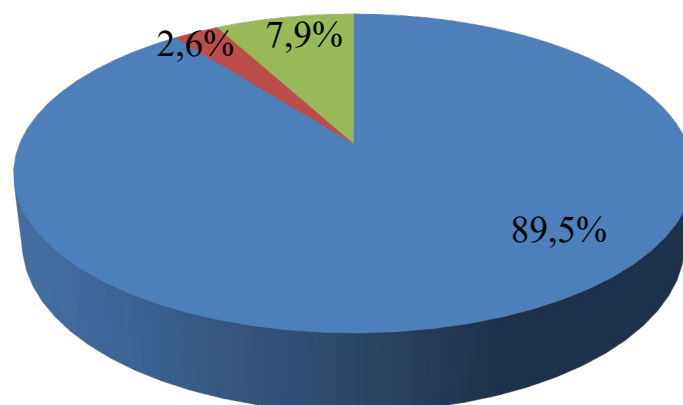

Рисунок 3.2 – Бачення вчителями спорту як засобу громадянсько-патріотичного виховання школярів:

■ – так; ■ – ні; ■ – важко дати відповідь

У результаті дослідження було виявлено, що 94,7 % загальної кількості респондентів вважають, що олімпійська освіта сприяє формуванню в учнів закладів загальної середньої освіти національної свідомості та людської гідності, 5,3 % – не могли дати відповідь (рис. 3.3).

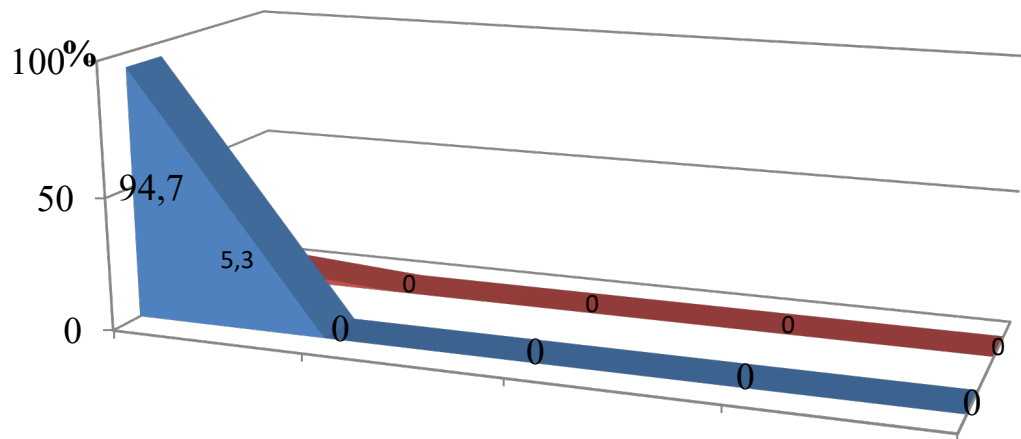

Рисунок 3.3 – Ставлення вчителів до олімпійської освіти як одного з чинників для формування в учнів національної свідомості та людської гідності:

■ – так; ■ – важко дати відповідь

Результати дослідження також дозволяють відзначити, що 92,1 % загальної кількості учителів, які брали участь в опитуванні, вважають, що впровадження олімпійської освіти в навчально-виховний процес школи може стати одним із факторів, що позитивно вплине на виховання патріотичних почуттів у школярів, 7,9 % – не могли дати відповідь на поставлене запитання (рис. 3.4).

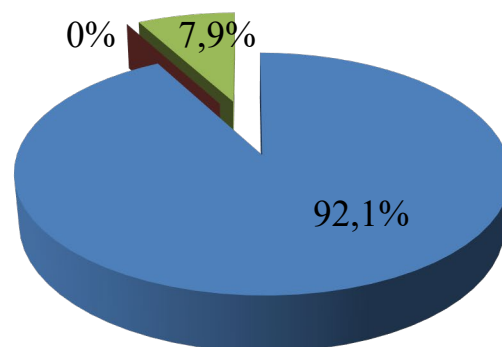

Рис. 3.4. Ставлення вчителів до позитивного впливу олімпійської освіти на виховання патріотичних почуттів у школярів:

■ – так; ■ – ні; ■ – важко дати відповідь

В рамках опитування було визначено думку вчителів закладів загальної середньої освіти щодо їх обізнаності у питанні «олімпійські цінності», зокрема – що вони знають про основні цінності сучасного олімпійського руху.

Дослідження дозволяють встановити, що за результатами анкетування, 86,8 % загальної кількості респондентів обізнані з олімпійськими цінностями, у той час як 13,2 % не могли дати відповідь на поставлене запитання (рис. 3.5).

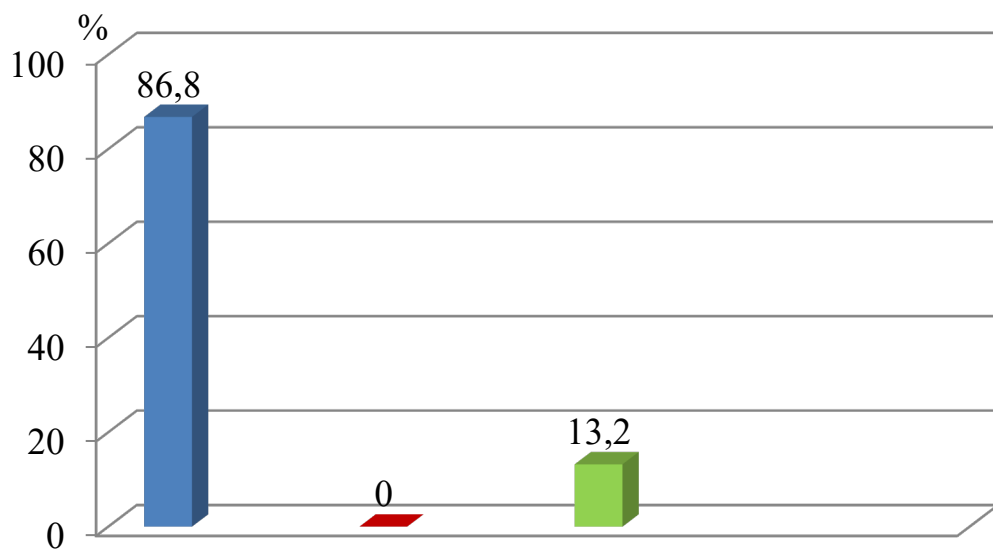

Рисунок 3.5 – Обізнаність учителів з олімпійськими цінностями: ■ – так; ■ – ні; ■ – важко дати відповідь

Важливим виявилось ставлення респондентів до ролі функціонування в школі музею спортивної (олімпійської) слави у процесі патріотичного виховання школярів. Так, під час відповіді на запитання, позитивно висловилось 86,8 % загальної кількості вчителів, 2,6 % – негативно, 10,5 % – не могли дати відповідь на поставлене запитання (рис. 3.6).

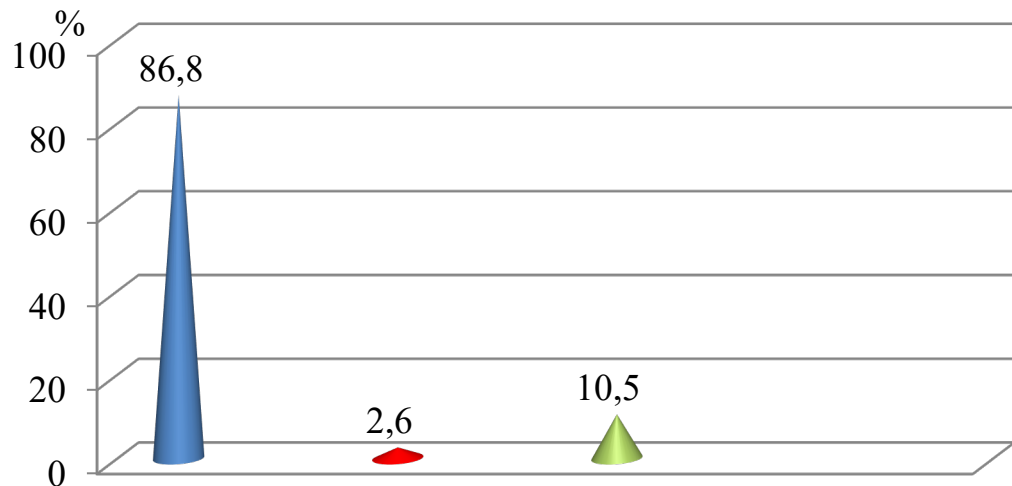

Рисунок 3.6 – Ставлення вчителів до ролі функціонування в школі музею спортивної (олімпійської) слави у процесі патріотичного виховання школярів:

■ – так; ■ – ні; ■ – важко дати відповідь

У процесі дослідження нам також було цікаво дізнатися про думки вчителів щодо доцільності організації та проведення пошукової роботи спортивного спрямування серед школярів (пошук ветеранів спорту, учасників і чемпіонів Олімпійських ігор, видатних спортсменів школи та малої батьківщини).

Дослідження дозволяють зазначити, що позитивні відповіді на поставлене запитання дали 84,2 % загальної кількості респондентів, негативних відповідей не було, і 15,8 % – не могли дати відповідь (рис. 3.7).

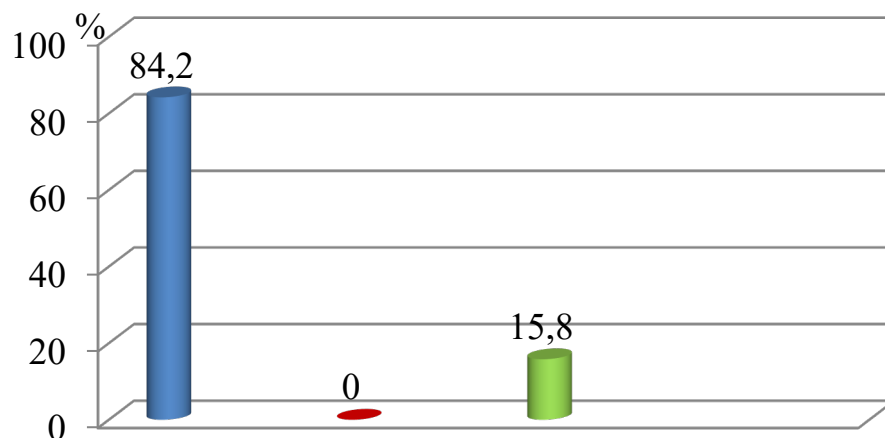

Рисунок 3.7 – Ставлення вчителів до доцільності пошукової роботи спортивного спрямування серед школярів: ■ – так; ■ – ні; ■ – важко дати відповідь

У процесі дослідження нами було встановлено, що 92,1 % загальної кількості опитаних учителів закладів загальної середньої освіти вважають, що участь школярів у волонтерському русі може сприяти формуванню національної свідомості та людської гідності, негативних відповідей не було, 7,9 % не могли дати відповідь на поставлене запитання (рис. 3.8).

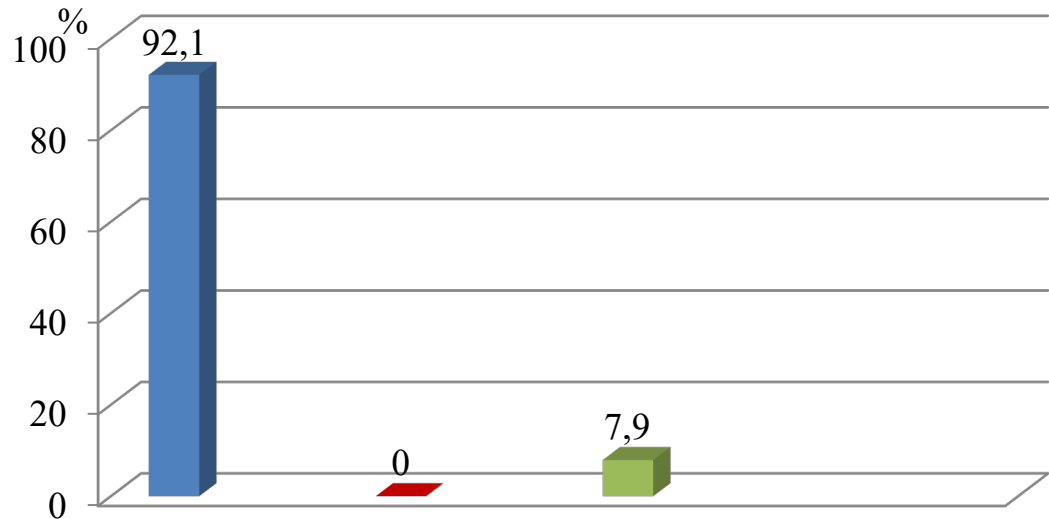

Рисунок 3.8 – Значення участі школярів у волонтерському русі для формування національної свідомості та людської гідності: ■ – так; ■ – ні; ■ – важко дати відповідь

Дослідження показали, що 86,8 % загальної кількості респондентів вбачають користь учнівського самоврядування, яке може у відігравати істотну роль у формуванні у школярів патріотичних почуттів, 13,2 % не могли дати відповідь на поставлене запитання.

У процесі проведення анкетування було встановлено, ті напрями олімпійської освіти, які на думку учителів, є найбільш перспективними у справі формування патріотизму, національної свідомості та людської гідності в учнів закладів загальної середньої освіти. Серед них (рис. 3.9): спортивно-патріотична робота, волонтерська робота, культурно-просвітницька робота, учнівське самоврядування, робота шкільних засобів масової інформації та ін.

Загальний показник не досягає 100 % тому, що для відповідей на запитання анкети респондентам було запропоновано декілька варіантів.

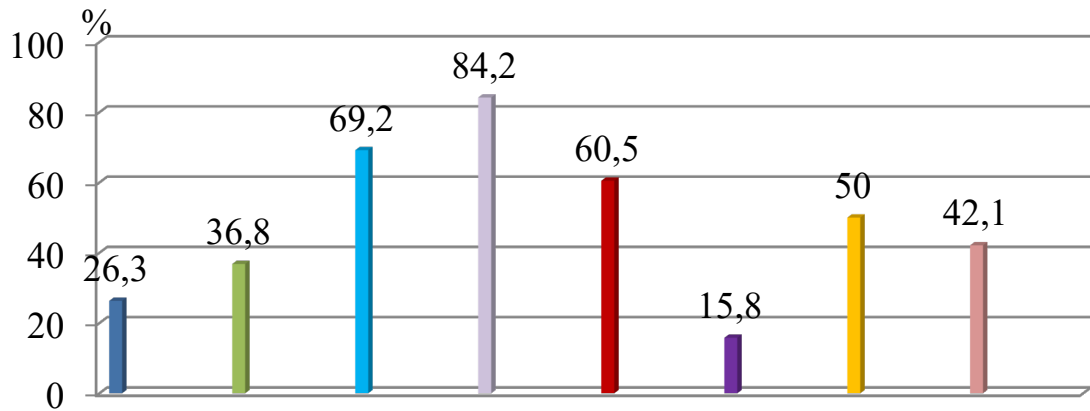

Рисунок 3.9 – Рейтинг напрямів олімпійської освіти у справі формування патріотизму, національної свідомості та людської гідності учнів:

- – краєзнавча робота;
- – волонтерська робота;
- – культурно-просвітницька робота;
- – учнівське самоврядування;
- – дослідницька робота;
- – спортивно-патріотична робота;
- – музейна справа;
- – робота шкільних ЗМІ

Аналізуючи результати дослідження анкет учителів, ми дійшли висновку, що більшість учителів вважають олімпійську освіту одним із ефективних напрямів громадянсько-патріотичного виховання школярів.

3.2. Обізнаність школярів про роль спорту у формуванні громадянсько-патріотичних почуттів

До констатувального етапу дослідження було залучено 96 школярів (49 хлопців та 49 дівчат) 7–8-х класів Сторожинецької загальноосвітньої школи-інтернату I-III ступенів (Сторожинецький район, Чернівецька область); Кам'янської загальноосвітньої школи I-III ступенів (Нікопольський район, Дніпропетровська область); Казачелагерської загальноосвітньої школи I-III ступенів (Цюрюпинський район, Херсонська область).

За результатами анкетування було встановлено, що у школярів є певні сумніви щодо їхнього майбутнього в Україні. Так 56 % школярів ні в якому разі не змінили б українське громадянство, 24 % не визначились із відповіддю на запитання, а 20 % змінили б своє громадянство при першій же нагоді (рис. 3.10).

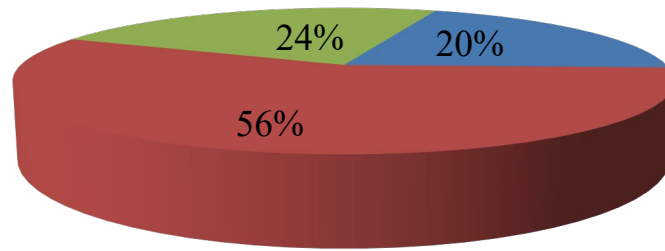

Рисунок 3.10 – Готовність школярів до зміни громадянства:

■ – так, при першій же нагоді; ■ – ні в якому разі; ■ – не визначились із відповіддю

Прикрим, на нашу думку, видається і той факт, що тільки 44,0 % від усіх школярів, які брали участь в опитуванні, завжди відчувають гордість за перемоги українців, у той час, як більша половина підлітків – 51 % – лише інколи, а у 5 % школярів – взагалі відсутні такі почуття (рис. 3.11).

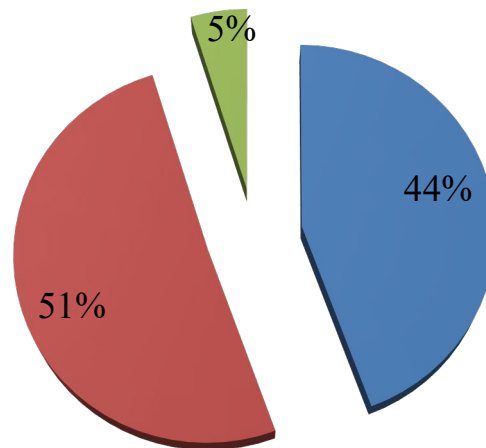

Рисунок 3.11 – Ставлення школярів до перемог представників України на міжнародній арені:

■ – так, завжди; ■ – інколи; ■ – ніколи

Результати, що були отримані в процесі дослідження, свідчать, що схожа ситуація і з бажанням шкільної молоді підкреслити свою національну приналежність будь-якими елементами одягу: так, всього 40 % загальної кількості опитуваних завжди прагнуть підкреслити свою національну ідентичність різноманітною символікою. Натомість у 52 % школярів таке бажання виникає лише в певних ситуаціях, а 8 % взагалі не мають ніякого бажання проявляти свою національну приналежність (рис. 3.12).

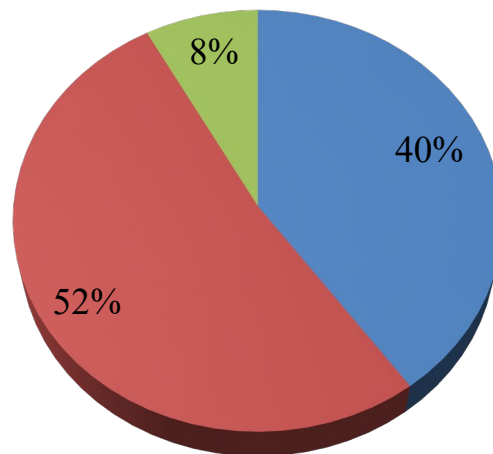

Рисунок 3.12 – Готовність виявити національну ідентичність:

■ – завжди; ■ – у певних ситуаціях; ■ – ніколи

Проаналізувавши результати опитування щодо бажання шкільної молоді спілкуватися українською мовою, було виявлено о охочих, серед усіх опитуваних школярів, виявилось лише 35 %. Переважна більшість учнів – 55 % загальної кількості респондентів – таке прагнення виявляє лише в певних ситуаціях. Негативним фактором стала відсутність бажання взагалі спілкуватися рідною мовою у 10 % загальної кількості опитаних (рис. 3.13).

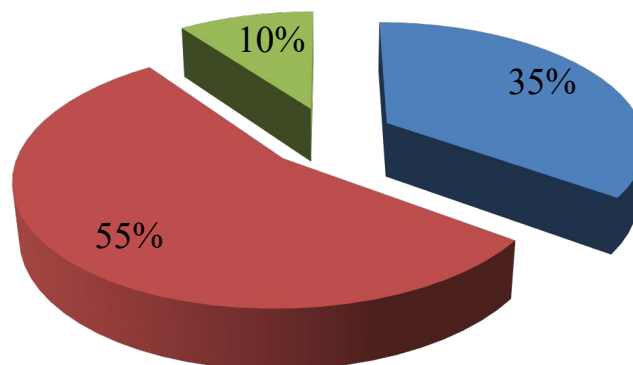

Рисунок 3.13 – Прагнення спілкуватися українською мовою:

■ – завжди; ■ – в певних ситуаціях; ■ – ніколи

Важливим, як свідчать результати проведеного дослідження, виявилось ставлення школярів що до процвітання їх країни – України. Адже 70 % від загальної кількості учнів закладів загальної середньої освіти, які брали участь в опитуванні, робити різні кроки для поліпшення як якості життя, так і міжнародного авторитету своєї держави. Натомість 13 % зазначили, що вони повністю відмовляються від будь-яких дій задля розквіту та процвітання їх

країни – України; 17 % не визначились із відповіддю на поставлене запитання (рис. 3.14).

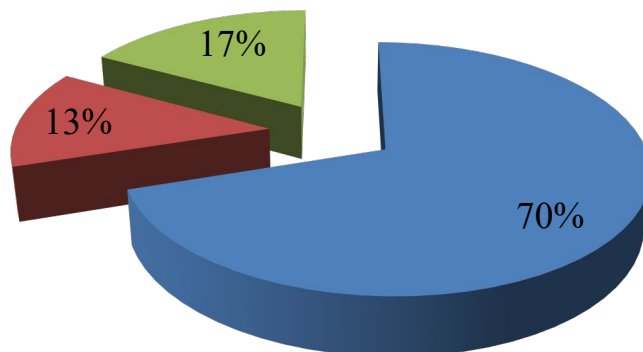

Рисунок 3.14 – Готовність робити внесок у розбудову України:

■ так; ■ ні; ■ важко дати відповідь

Дослідження дозволяють виявити майже такі самі показники відповідей школярів у схожому опитуванні, що стосується причетності до долі Батьківщини. Виявилось, що 71 % загальної кількості учнів, які брали участь в дослідженні, вважають себе невід'ємною частиною своєї країни, у той час як 11 % опитаних думають навпаки, а 18 % респондентів не змогли визначитись з відповіддю (рис. 3.15).

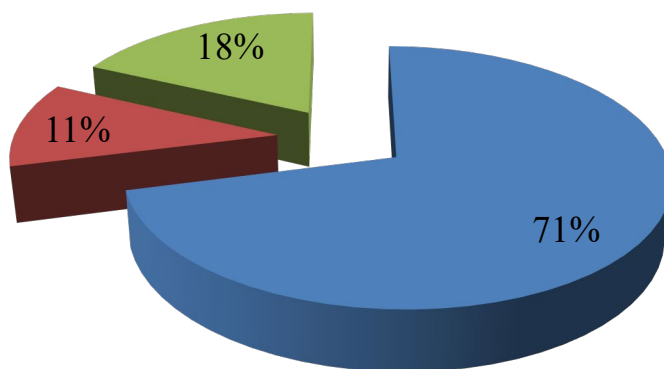

Рисунок 3.15 – Причетність до долі Батьківщини:

■ – так; ■ – ні; ■ – важко дати відповідь

У процесі дослідження нам було цікаво дізнатися, що відчують школярі, коли бачать українських спортсменів на п'єдесталі пошани.

Отримані результати дозволяють відзначити, що 90 % респондентів відчують гордість за Батьківщину, проте 6 % залишаються байдужими, а 4 % вагаються з відповіддю на запитання (рис. 3.16).

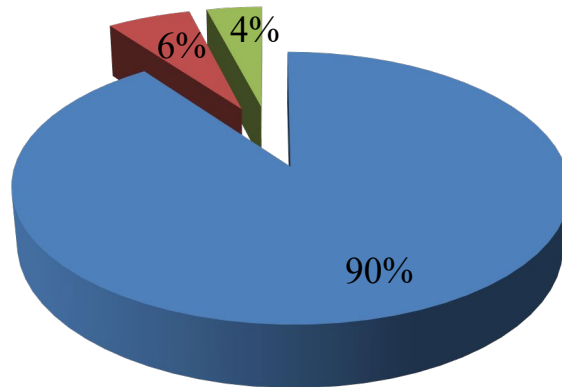

Рисунок 3.16 – Почуття гордості за успіх українських спортсменів: ■ – гордість за свою Батьківщину; ■ – байдужість; ■ – важко дати відповідь

В рамках дослідження нам важливо було дізнатися, чи вважають підлітки успішні виступи співвітчизників на світових спортивних аренах засобом підвищення іміджу України в світі.

Отримані результати опитування дозволяють зазначити, що переважна більшість – 68 % загальної кількості опитаних – впевнена в цьому, 21 % не згодні з цим, а 11 % не змогли визначитись із відповіддю на запитання (рис. 3.17).

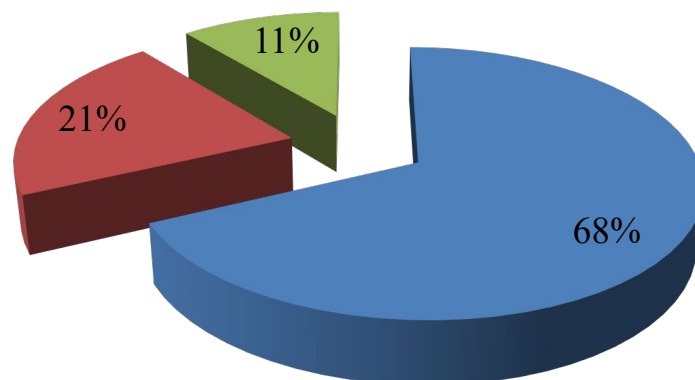

Рисунок 3.17 – Ставлення до успішних виступів українських спортсменів на підвищення іміджу України в світі: ■ – так; ■ – ні; ■ – важко дати відповідь

За результатами анкетування було з'ясовано, що 71 % загальної кількості учнів, які брали участь в опитуванні, цікаво дізнаватися про життя і спортивний шлях видатних українських спортсменів, на відміну від 12 % школярів, яких воно не цікавить (рис. 3.18), у той же час 17 % не змогли визначитися із відповіддю.

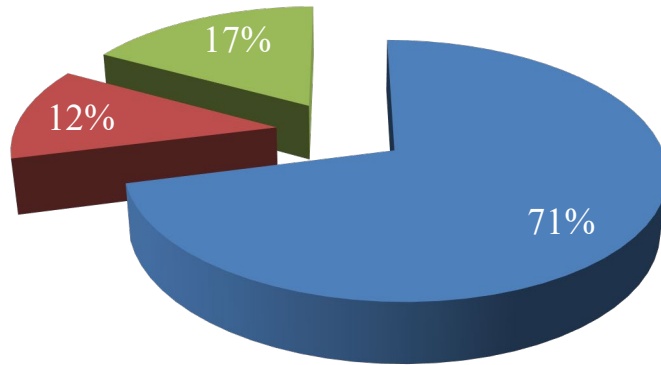

Рисунок 3.18 – Інтерес школярів до життя і спортивного шляху видатних спортсменів: ■ – так; ■ – ні; ■ – важко дати відповідь

Аналіз отриманих результатів опитування дозволив визначити бажання, які виникають у школярів під час знайомства з видатними спортсменами.

Так, у 63 % загальної кількості респондентів виникає бажання досягти поставленої мети у будь-якому виді діяльності, у 29 % виникає бажання стати кращими, а у 8 % опитаних школярів жодних бажань не виникає (рис. 3.19).

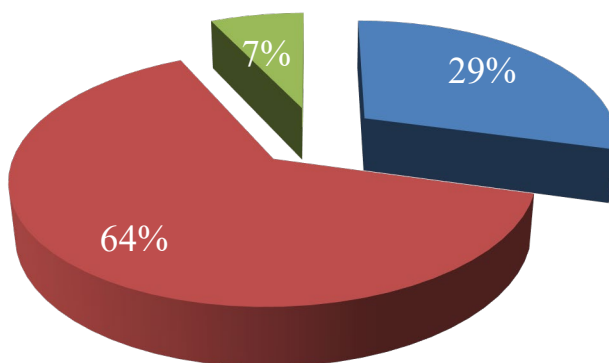

Рисунок 3.19 – Бажання, які виникають у школярів після спілкування з видатними спортсменами:

- – стати кращим;
- – досягти своєї мети у будь-якому виді діяльності;
- – жодних бажань

В рамках дослідження нас також цікавило ставлення вітчизняних школярів до українських спортсменів, які виїхали з України та виступають на змаганнях під прапорами інших країн. Отримані результати свідчать, що 38 % всіх опитуваних засуджують рішення спортсменів про переїзд до іншої країни, 35 % розділяють рішення таких спортсменів. Не радує те, що 27 % загальної кількості опитаних байдуже ставляться до рішення вітчизняних атлетів виступати під прапорами інших країн світу (рис. 3.20).

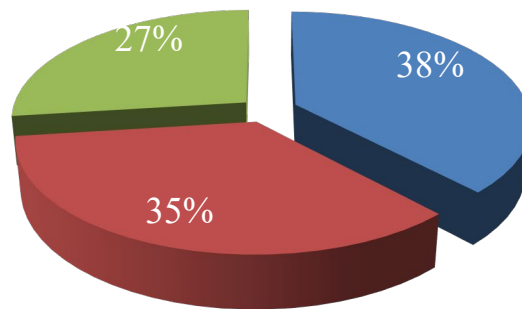

Рисунок 3.20 – Ставлення школярів до рішення українських атлетів, які змінили громадянство:

■ – засуджую; ■ – розділяю їхнє рішення; ■ – мені байдуже

Дослідження дозволяють відмітити, що більшість школярів – 68 % респондентів – знайома з олімпійськими цінностями, 12 % не мають уявлення про них а 20 % – не могли дати з відповідь на поставлення запитання (рис. 3.21).

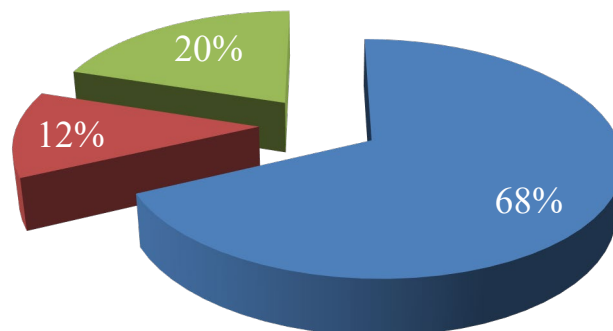

Рисунок 3.21 – Ознайомлення з олімпійськими цінностями: ■ – так; ■ – ні; ■ – важко дати відповідь

Не менш важливим, на нашу думку, є розуміння школярами поняття «Чесна гра». Завдяки принципам чесної гри та моральним принципам такий спосіб спортивної поведінки успішно переходить у життєві принципи, необхідні сучасному молодому поколінню.

Дослідження дозволяють відзначити, що сутність та доцільність цього поняття в спорті розуміють 47 % респондентів. 50 % вважають цілком логічним введення принципу «чесної гри», який запозичений зі спорту, у повсякденне життя. Водночас, 3 % респондентів вважають, що принципи «чесної гри» можливо порушувати, якщо це допомагає в отриманні перемоги (рис. 3.22).

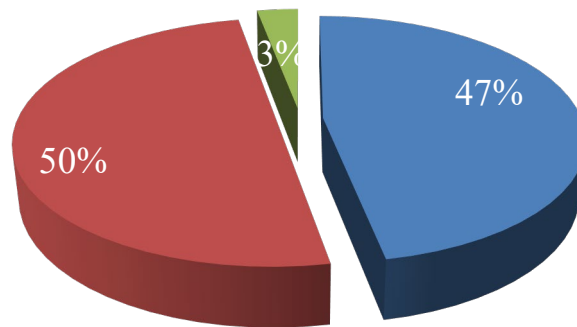

Рисунок 3.22 – Розуміння поняття "Чесна гра":

- – норма поведінки тільки у спорті;
- – досвід введення чесної гри у повсякдення життя;
- – можливість порушення правил, якщо це допомагає перемозі

Під час анкетування нам також було цікаво дізнатися думку шкільної молоді, щодо того, чи вважають школярі спортсменів-олімпійців гармонійно розвиненими особистостями. Приємно зазначити, що більшість школярів – 85 % респондентів – вважають учасників Олімпійських ігор гармонійно розвиненими особистостями, 4 % не згодні з цим твердженням, а 11 % не змогли визначитися з відповіддю на поставлене запитання (рис. 3.23).

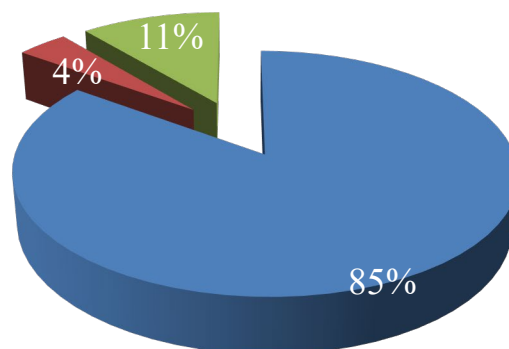

Рисунок 3.23 – Сприйняття учасника Олімпійських ігор як гармонійно розвиненої особистості:

- – так;
- – ні;
- – важко дати відповідь

У результаті дослідження ми виявили, що позитивне ставлення до спорту, який може сприяти покращенню світу, спостерігається у 78 % загальної кількості респондентів, 12 % так не вважають, а 10 % не змогли визначитися із відповіддю на поставлене запитання (рис. 3.24).

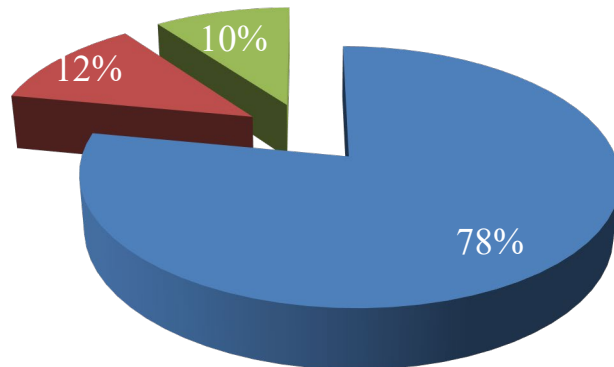

Рисунок 3.24 – Ставлення до спорту як засобу зміни світу на краще: ■ – так; ■ – ні; ■ – важко дати відповідь

Аналіз результатів анкетування учнів закладів загальної середньої освіти дозволяє відзначити їх зацікавленість у спілкуванні з видатними спортсменами, завдяки чому у школярів виникають позитивні емоції та мотиви до самовдосконалення не тільки фізичного, а й духовно-морального. Досягнення українських атлетів також спонукають школярів до виявлення патріотичних почуттів.

3.3. Структурно-функціональна модель громадянсько-патріотичного виховання в умовах інтеграції олімпійської освіти в освітній процес закладів загальної середньої освіти

Дослідження дозволяють відзначити, що процес громадянсько-патріотичного виховання в закладі загальної середньої освіти повинен носити керований та системний характер, з урахуванням інтересів та уподобань школярів, який надаватиме можливості для їх самореалізації та самовдосконалення.

Для досягнення цілей громадянсько-патріотичного виховання в процесі інтеграції олімпійської освіти в освітній процес школи використовується весь

арсенал форм виховної роботи – від індивідуальних і групових, до колективних, а також масових, що відбуваються за участі великої кількості дітей та дорослих, які не входять до постійного колективу освітнього закладу (рис. 3.25).

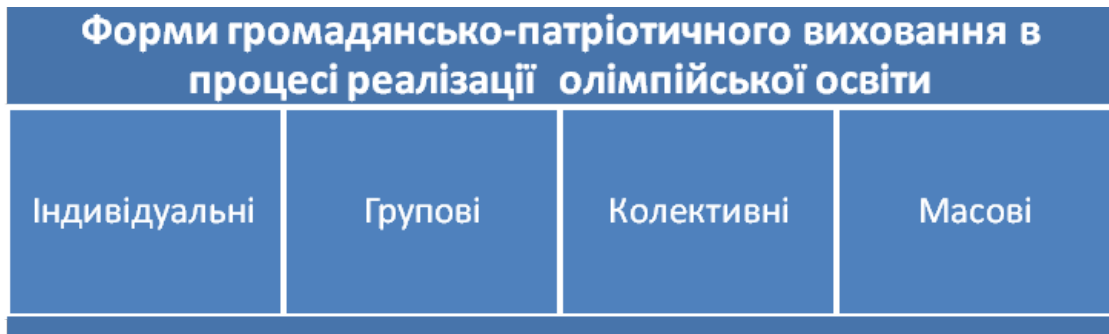

Рисунок 3.25 – Форми патріотичного виховання в процесі реалізації олімпійської освіти

Вибір форм виховної роботи повністю залежить від обраного змісту, який, у свою чергу, визначається метою громадянсько-патріотичного виховання, умовами, ресурсами, його компонентами та віковими особливостям школярів.

Молодший шкільний вік передбачає формування здатності дитини пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого колективу, як учня, мешканця міста або села; передбачає виховання у неї любові до рідного дому, школи, краю, вулиці, до своєї країни, її природи, до рідного слова, побуту, традицій. У початкових класах закладів середньої освіти загальної соціальна і громадянська компетентності як ключові є міждисциплінарними та інтегруються через усі освітні галузі і спрямовуються на соціалізацію особистості, набуття громадянських якостей, дотримання соціальних норм і правил [87].

У закладах загальної середньої освіти у учнів середніх класів формуються навички та уміння розповідати про своїх друзів, про рідне місто, село, країну, національні свята, столицю своєї Батьківщини, надавати інформацію про основні пам'ятки культури, особливості вітчизняної

шкільної освіти тощо. Широко застосовуються пошуково-ігрові завдання, вікторини, конкурси тощо [70, 71, 87].

Старша школа – це час на формування власне патріотизму, виховання любові до України як своєї Батьківщини. Розвиток уміння презентувати свою країну у світі, культуру і побут свого народу, святкові обряди і культурні цінності, національні особливості та реалії життя в спілкуванні із зарубіжними ровесниками та гостями набуваються за допомогою рольових ігор, творчих проєктів, організації молодіжних конференцій, змагань, культурних заходів тощо [70, 71, 87]. Аналіз анкетування вчителів і школярів дозволив систематизувати форми громадянсько-патріотичного виховання в процесі інтеграції олімпійської освіти в освітній процес закладів загальної середньої освіти (табл. 3.1).

Дослідження дозволяють зазначити, що важливою особливістю цілісного педагогічного процесу навчання і виховання є комплексний підхід до формування гармонійно розвиненої особистості школярів, в рамках якого важливим є забезпечення цілісного комплексного підходу до освітнього процесу відповідно до загальнолюдських моральних цінностей та ідеалів олімпізму. При цьому освітній процес у закладах загальної середньої освіти доцільно будувати як цілеспрямовану взаємодію, співпрацю всіх його учасників – учнів, учителів, батьків, представників громадськості – на основі особистісно – діяльнісного підходу, який вимагає культивування дієвої позиції особистості з метою власного становлення й розвитку, фізичного, морального і духовного самовдосконалення, та системного підходу, що передбачає цілісність у практичній діяльності, що спрямована на комплексну реалізацію поставлених завдань [38, 40].

Таблиця 3.1 – Форми громадянсько-патріотичного виховання в процесі реалізації олімпійської освіти в закладах загальної середньої освіти

Компонент	Клас		
	1–4-й	5–9-й	10–11-й
Культурно-історичний	<ul style="list-style-type: none"> • Олімпійські уроки • Години спілкування за темами, пов'язаними з історією Олімпійських ігор • Експерсії в історичні та спортивні (олімпійські) музеї • Перегляд мультфільмів («Козаки на Олімпійських іграх») 	<ul style="list-style-type: none"> • Олімпійські уроки • Виховні години, години спілкування за темами, пов'язаними з історією Олімпійських ігор, олімпійського руху • Групові проекти за темами «Історія є – майбутнє твоє» • Створення літопису кращих спортсменів школи • Музейні уроки • Перегляд документальних і художніх фільмів на теми спорту • Діяльність гуртка або клубу краєзнавчого спрямування 	<ul style="list-style-type: none"> • Диспути • Виховні години; години спілкування за темами, пов'язаними з культурно-історичною спадщиною стародавнього Причорномор'я (атлетичні змагання) • Створення спортивних (олімпійських) музеїв, кабінетів олімпійської освіти); • Науково-дослідна робота • Групові проекти за темами «Ми – нащадки твої, Україно!» • Створення літопису кращих спортсменів краю • Музейні уроки; • Перегляд документальних і художніх фільмів на теми спорту
Військово-історичний	<ul style="list-style-type: none"> • Зустрічі зі спортсменами-ветеранами олімпійського 	<ul style="list-style-type: none"> • Вахта пам'яті • Зустрічі зі спортсменами-ветеранами 	<ul style="list-style-type: none"> • Пошукова робота: виявлення видатних спортсменів і

	<p>руху, ветеранами Другої світової війни, воїнами АТО, учасниками «Ігор нескорених»</p> <ul style="list-style-type: none"> • Відвідування музеїв бойової та спортивної слави 	<p>олімпійського руху, ветеранами Другої світової війни, воїнами АТО, учасниками «Ігор нескорених»</p> <ul style="list-style-type: none"> • Робота з пошуку видатних спортсменів і тренерів малої батьківщини • Створення літопису подвигів спортсменів, які відстоювали Батьківщину в роки Другої світової війни та героїв АТО • Волонтерська робота (допомога спортсменам-ветеранам) • Походи по місцях бойової, трудової та спортивної слави 	<p>тренерів малої батьківщини</p> <ul style="list-style-type: none"> • Створення літопису подвигів спортсменів, які відстоювали Батьківщину в роки Другої світової війни, та героїв АТО • Волонтерська робота (догляд за місцями поховань видатних спортсменів тощо) • Походи по місцях бойової, трудової та спортивної слави; Науково-дослідна робота • Діяльність військово-патріотичного клубу
Правовий	<ul style="list-style-type: none"> • Діяльність класного самоврядування 	<ul style="list-style-type: none"> • Діяльність шкільного олімпійського комітету • Діяльність шкільного самоврядування • Суддівські семінари з видів спорту; • Суддівство змагань учнів 1–4-х, 5–6-х класів • Конкурси «Школа – територія Fair Play» 	<ul style="list-style-type: none"> • Діяльність шкільного олімпійського комітету • Діяльність шкільного самоврядування • Суддівські семінари з видів спорту • Суддівство змагань учнів 7–11-х класів

Продовження табл. 3.1

Духовно-моральний	<ul style="list-style-type: none"> • Конкурси «Я, ти, він, вона – нерозлий вода», «Ми – єдині та непереможні» тощо • Відвідування художніх тематичних виставок • Перегляд мультфільмів з олімпійської тематики • Конкурс малюнків з олімпійської тематики 	<ul style="list-style-type: none"> • Конкурси Fair Play; • практика суддівства змагань • Діяльність шкільного олімпійського комітету • Групові проекти за морально-етичними темами в житті та спорті • Відвідування художніх музеїв та мистецьких виставок (тематичних) • Конкурс малюнків та есе з олімпійської тематики 	<ul style="list-style-type: none"> • Конкурси Fair Play; • практика суддівства змагань • Діяльність шкільного олімпійського комітету • Групові проекти за морально-етичними темами в житті та спорті • Відвідування художніх музеїв та мистецьких виставок (тематичних) • Конкурс малюнків та літературних творів з олімпійської тематики
Фізичний	<ul style="list-style-type: none"> • Малі Олімпійські ігри • Олімпійські уроки • Змагання «Папа, мама, я – олімпійська сім'я» • Заняття у спортивних секціях 	<ul style="list-style-type: none"> • Культурно-спортивний фестиваль «Олімпійське лелечення» (літнє, зимове) • Олімпійські уроки • Проект «DO like OLYMPIANS» • Заняття у спортивних секціях 	<ul style="list-style-type: none"> • Проект «DO like OLYMPIANS» • Проект #OlympicLab • Олімпійські уроки, заняття у спортивних секціях, спортивних, спортивно-патріотичних клубах

Аналіз спеціалізованої літератури дозволяє відзначити, що в сучасних педагогічних дослідженнях використовують метод моделювання, який розглядається як метод опосередкованого теоретичного керування об'єктом.

Досліджується не сам об'єкт, а використовується штучна або природна система, що перебуває в певній відповідності до об'єкта, який вивчається. Модель здатна його замінювати на деяких етапах пізнання й давати інформацію про об'єкт, що моделюється [68, 110, 114].

Для здійснення громадянсько-патріотичного виховання в процесі олімпійської освіти в закладах загальної середньої освіти ми розробили структурно-функціональну модель – схематичне зображення системи роботи закладу загальної середньої освіти, в основі якого лежить освітній процес, складовими якого є навчальна, позакласна та позашкільна робота з учнями [38].

Кожний освітній процес являє певну систему, яку можна представити як модель – цілісну множину сукупності її основних складових. Слово «модель» (французьке *modele*, від латинського *modulus* – міра) означає зразок, примірник чого-небудь, схему для пояснення якогось явища або процесу.

Модель освітнього процесу – це еталонне уявлення про навчання й виховання учнів, його конструювання в умовах конкретних освітньо-виховних закладів. Вона визначає цілі, основи організації та проведення освітнього процесу.

Основними її складовими мають бути цільовий, змістовий, процесуальний, контрольно-регулювальний, оцінково-результативний, суб'єкт-суб'єктний компоненти. Особистісну спрямованість цій моделі надають гуманізація, гуманітаризація і демократизація названих складових, а щодо процесуального компонента – формування суб'єкт-суб'єктних взаємин між педагогом і учнем. Учень може і повинен бути суб'єктом навчання [115].

Цільовий компонент забезпечує усвідомлення вчителями мети навчання, а також формує позитивне ставлення учнів до навчально-пізнавальної діяльності.

Змістовий компонент містить усе те, що становить поняття «зміст освіти», – систему наукових знань, навичок і вмінь, оволодіння якими

забезпечує всебічний розвиток здібностей учнів, формування їх світогляду, набуття соціального досвіду, підготовку до суспільного життя і до професійної діяльності.

Операційно-діяльнісний компонент — це організація практичної освітньої діяльності учнів з опанування змісту освіти. Основні його складові – принципи, методи, форми, засоби навчання.

Контрольно-регулювальний компонент спрямований на з'ясування ефективності функціонування всієї моделі освітнього процесу, вивчення результативності дій кожного її компонента, своєчасне внесення оптимальних корективів.

Оцінково-результативний компонент передбачає оцінку освоєння певної сукупності знань, формування практичних навичок і вмінь, визначення рівня їх особистісного розвитку.

Структурно-функціональна модель громадянсько-патріотичного виховання школярів розкриває логіку і внутрішню структуру цього процесу (рис. 3.26).

Представлена модель формування громадянина-патріота в процесі інтеграції олімпійської освіти в систему роботи закладів загальної середньої освіти є цілісною системою і ґрунтується на системному, особистісно-орієнтованому, компетентнісному та діяльнісному підходах.

Забезпечення процесу громадянсько-патріотичного виховання школярів через ціннісний потенціал олімпізму неможливо без обґрунтованого, мобільного для практичного використання критеріально-оціночного апарату, який дозволяє для кожної дитини визначити рівень сформованості громадянсько-патріотичних якостей залежно від його індивідуальності та можливості в подальшому контролювати підвищення цього рівня в результаті заходів, спрямованих на розвиток цих якостей.

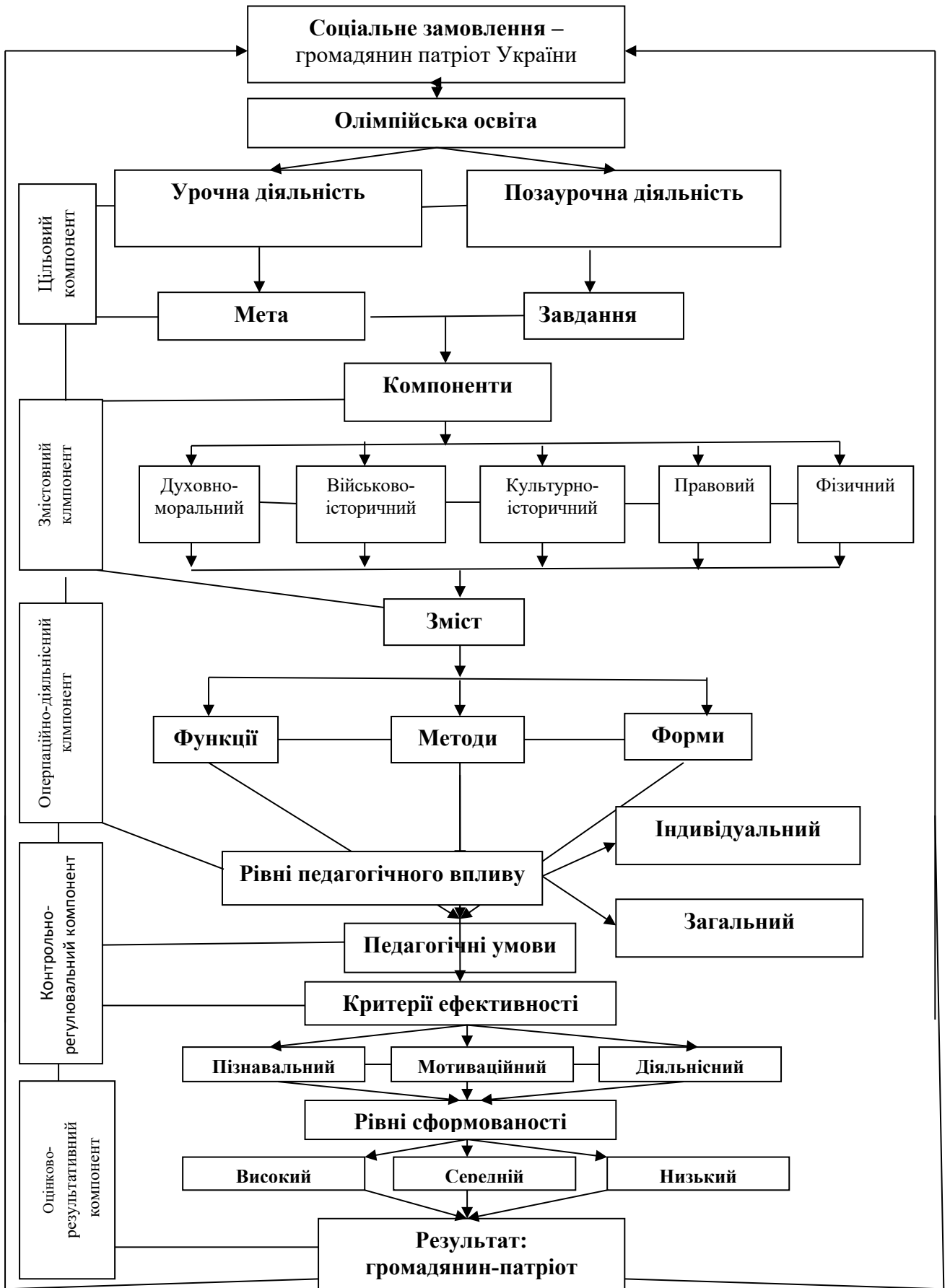

Рисунок 3.26 – Модель формування громадянина-патріота в процесі інтеграції олімпійської освіти в систему роботи закладів загальної середньої освіти

Для їх визначення застосовують певні критерії. Поняття «критерій» – основна ознака, за якою одне рішення вибирається з безлічі можливих, ознака, на підставі якої проводяться оцінка, визначення або класифікація чого-небудь, мірило судження, оцінки.

Основними критеріями сформованості громадянсько-патріотичних почуттів є [63]:

- *пізнавальний* (когнітивний) – визначає рівень розвитку патріотично-орієнтованих знань, уявлень, що є основою розуміння патріотизму і цілісного визначення особистості суб'єкта соціально значущої діяльності, здійснюваної на благо Вітчизни;
- *мотиваційний* – характеризує рівень громадянсько-патріотичної спрямованості особистості, її орієнтації, цілі, установки, які визначаються духовно-моральними та соціально значущими потребами та інтересами, вищими мотивами і прагненнями, іншими компонентами, що формують цілепокладання суб'єкта як громадянина-патріота і захисника Вітчизни;
- *діяльнісний* – визначає готовність особистості до повноцінної самореалізації як громадянина-патріота і захисника Вітчизни в одній або декількох сферах соціально значущою діяльності, конкретні результати, досягнуті в процесі її здійснення, основні якості, притаманні на поведінковому рівні.

Сформованість громадянсько-патріотичних почуттів визначається показниками – рівнями сформованості: низьким, середнім, високим.

Низький рівень – діти характеризуються: нерозумінням рівня своєї фізичної підготовленості для розбудови і сталого розвитку Батьківщини, відстоювання її інтересів у різних сферах діяльності на міжнародній арені; не прагнуть до вдосконалення своїх фізичних якостей; фізичною культурою і спортом займаються епізодично; мають низький рівень національної ідентичності; не виявляють ініціативи для визначення нових знань; не беруть

участі в заходах спортивно-патріотичної спрямованості; байдужі до перемог українських спортсменів у змаганнях вищого рівня; пасивні до виконання громадських доручень.

Середній рівень – діти характеризуються: розумінням необхідності свого фізичного розвитку для розбудови і сталого розвитку Батьківщини, відстоювання її інтересів в різних сферах діяльності на міжнародній арені, проте не прагнуть до вдосконалення своїх фізичних якостей; нерегулярно займаються фізичною культурою і спортом; не завжди прагнуть виявляти свою національну ідентичність; рідко беруть участь у заходах спортивно-патріотичної спрямованості; нестійкою позицією до розширення свого світогляду; беруть пасивну участь у спортивно-масових заходах спортивно-патріотичної спрямованості заняття спортивно-патріотичною діяльністю викликають позитивні емоції, тільки якщо представлені в ігрових формах; свідомо і відповідально виконують громадські доручення, але потребують контролю керівника.

Високий рівень – діти характеризуються: розумінням необхідності свого фізичного розвитку для розбудови і сталого розвитку Батьківщини і відстоювання її інтересів в різних сферах діяльності на міжнародній арені, вдосконалюють свої фізичні якості; регулярно займаються обраним видом спорту; постійною демонстрацією своєї національної ідентичності; стійкою позицією до розширення свого світогляду; беруть активну участь у спортивно-масових заходах; заняття спортивно-патріотичною діяльністю викликають позитивні емоції; завжди радіють перемогам українських спортсменів на змаганнях вищого рівня; свідомо і відповідально ставляться до виконання громадських доручень, проявляють ініціативу.

3.4. Організаційно-педагогічні умови здійснення громадянсько-патріотичного виховання в умовах інтеграції олімпійської освіти в освітній процес закладів загальної середньої освіти

Будь-яка система, до яких відноситься і та, що спрямована на

громадянсько-патріотичне виховання, може функціонувати і розвиватися тільки за дотримання певних умов [6, 13, 116].

Як філософська категорія «умова» являє собою ставлення предмета до явищ сучасної дійсності [100].

Для вирішення будь-яких завдань у процесі педагогічної діяльності не можна обійтися тільки однією умовою – виникає потреба у багатьох різноманітних як зовнішніх, так і внутрішніх умовах, які утворюють комплекс педагогічних умов.

Організаційно-педагогічні умови – це сукупність цілеспрямовано сконструйованих можливостей змісту, форм, методів цілісного педагогічного процесу (заходів впливу), що лежать в основі управління функціонуванням та розвитком процесуального аспекту педагогічної системи (цілісного педагогічного процесу) [4, 41]. Це характеристика педагогічної системи, що відображає сукупність потенційних можливостей просторово-освітнього середовища, реалізація яких забезпечить упорядкований і спрямоване ефективне функціонування, а також розвиток педагогічної системи.

Громадянсько-патріотичне виховання є педагогічним процесом з формування просоціальної поведінки школярів. Отже, результат її формування залежить від сукупності певних умов, які є приводом для певних дій, що спонукають та мотивують до певних вчинків [22]. Це підкреслює причинно-наслідковий зв'язок між організаційно-педагогічними умовами і результатом формування просоціальної поведінки школярів у закладах загальної середньої освіти [36].

Аналіз спілкування з педагогічними колективами «Ліцею № 142 імені П'єра де Кубертена» (м. Дніпро), Боярського академічного ліцею «Престиж» (Києво-Святошинський район, Київська область), Трушківського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів Фурсівської сільської ради (Білоцерківський район Київська область), Звенигородської загальноосвітньої школи-інтернату I-III ступенів-спортивний ліцей (Звенигородський район, Черкаська область), середньої школи № 78

(м. Київ), яким було запропоновано впровадження моделі формування громадянина-патріота в процесі інтеграції олімпійської освіти в систему роботи закладів загальної середньої освіти, дозволив визначити основні аспекти організаційно-педагогічних умов здійснення громадянсько-патріотичного виховання в процесі інтеграції олімпійської освіти в освітню діяльність закладу загальної середньої освіти, а саме, організаційний, мотиваційний та методичний.

Організаційний аспект:

- створення цілісної системи громадянсько-патріотичного виховання в закладі освіти як взаємодії компонентів – культурно-історичного, військово-історичного, духовно-морального, правового, військово-технічного, фізичного, психологічного, професійно-діяльнісного, підпорядкованих єдиній меті в рамках інтеграції олімпійської освіти в освітній процес;
- створення на уроках і в позаурочних заходах виховуючого середовища, що сприяє формуванню громадянсько-патріотичних якостей, патріотичних почуттів до родини, класу, школи, рідного краю, регіону, Батьківщини;
- забезпечення постійності та безперервності впливу на особистість школярів;
- забезпечення комплексного підходу до здійснення виховного впливу на особистість школяра, що полягає у єдності цілей, завдань, форм та методів громадянсько-патріотичного виховання та олімпійської освіти в урочній та позаурочній діяльності;
- створення здоров'язберігаючого та здоров'язміцнюючого простору в закладі освіти;
- залучення батьків, спортивної громадськості, ветеранів спорту, представників творчої інтелігенції та до вирішення завдань громадянсько-патріотичного виховання особистості дитини засобами фізкультурно-спортивної діяльності та олімпійської освіти;

- розвиток учнівського самоврядування та волонтерського руху.

Мотиваційний аспект:

- оновлення напрямку громадянсько-патріотичного виховання через використання виховного потенціалу олімпізму та його цінностей;
- використання міжпредметних зв'язків;
- формування позитивних мотивацій до самовдосконалення, занять фізичною культурою і спортом;
- створення ситуацій для формування демократичної толерантної поведінки через призму Fair Play.

Методичний аспект:

- багаторівнева методична підготовка (методичні об'єднання, семінари, конференції, майстер-класи, тренінги, курсова підготовка тощо) вчителів до використання активних методів роботи з олімпійської освіти у процесі громадянсько-патріотичного виховання;
- науково-методичне забезпечення процесу інтеграції олімпійської освіти у напрямку громадянсько-патріотичного виховання;
- використання сучасних інноваційних педагогічних технологій.

ВИСНОВКИ

Дослідження свідчать, що головним завданням закладу загальної середньої освіти як соціального інституту є підготовка особистості дитини до життя. А життя – це не тільки академічні знання. На виховання патріота, захисника Вітчизни повинен бути спрямований весь освітній процес. Розвиток людини в школі як особистості і суб'єкта діяльності – це обов'язковий розвиток інтелекту, впевненості в собі, самовдосконалення, поваги до оточуючих, своєї Батьківщини.

Узагальнення матеріалу дозволяє зазначити, що сьогодні, як і в 1895 р., залишається актуальним виступ французького філософа Анрі Бергсона в Колеж Роллен у Парижі, який він розпочав з тези: «Проблема виховання, до якої ми постійно повертаємося, стає все більш важливою і нагальною» [8].

Демократичні перетворення, що відбуваються в Україні, інтеграція країни в європейське співтовариство висувають необхідність гуманістичної спрямованості суспільного розвитку, формування вільної, активної і, головне, творчої особистості, здатної здійснити цілеспрямовані перетворення навколишньої дійсності на користь усього суспільства, що, в свою чергу, вимагає оновлення і посилення громадянсько-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

Багато років тому педагог, громадський діяч, якому світ зобов'язаний появі унікального соціального явища – олімпійського руху – барон П'єр де Кубертен зазначав, що олімпійський рух передбачає загальне спортивне виховання, яке доступне всім, відрізняється мужністю і лицарським духом і в сукупності з естетичними і літературними заняттями є рушієм національного життя і осередком громадянськості [60].

Формування громадянсько-патріотичних почуттів багато в чому залежить від того, якою мірою вдається гуманізувати ситуації в реальному житті. Цей вплив містить як загальну систему освіти, так і спеціальну, однією з яких є олімпійська освіта, яка покликана сприяти формуванню мотивацій,

систему знань, інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій, умінь і навичок, використовуючи ціннісний потенціал олімпізму і застосування їх не тільки у спортивній діяльності, а й у повсякденному житті.

Важливою частиною роботи з виховання громадянсько-патріотичних почуттів у школярів є формування у них уявлення як про співвітчизників, так і про людей з різних країн світу, які прославили нашу Батьківщину. Особливе місце серед представників різних професій займають спортсмени, життя яких пов'язане з виступами на змаганнях різного рівня, де вони захищають честь своєї школи, села, міста, області, нашої Батьківщини – України. Через долі таких людей, спілкуючись з ними, школярі пізнають український характер і міць нації, розвивають творчі здібності, вправність, отримують уявлення щодо уміння захищати честь, гідність і свободу своєї Батьківщини тощо.

П'єр де Кубертен зазначав, що серед усіх сил, які рухають сучасним світом і збагачують людство, немає такої, на яку ми можемо покластися більше, ніж на спорт, яка відповідає всім сучасним потребам.

Аналіз відповідей 26 експертів–учасників XIII сесії Міжнародної олімпійської академії для викладачів з різних країн світу (опитування відбувалось у 2019 р., м. Олімпія, Греція) підтверджує слова ініціатора відродження сучасних Олімпійських ігор та результат наших досліджень. Їх відповіді представлені у таблиці.

Таблиця – Місце і роль олімпійської освіти в роботі закладу загальної середньої освіти (n=26)

Запитання	Відповіді			%
	так	ні	Важко відповісти	
Чи вважаєте Ви спорт одним із напрямків патріотичного виховання?	23	1	2	88,5

Продовження табл.

На Ваш погляд, олімпійська освіта сприяє формуванню в учнів національної свідомості і людської гідності?	22	2	2	84,6
На Ваш погляд, чи може впровадження олімпійської освіти в навчально-виховний процес школи стати одним з факторів, що позитивно впливають на виховання патріотів?	22	2	2	84,6
Чи вважаєте Ви, що функціонування в школі музею спортивної (олімпійської) слави може сприяти патріотичному вихованню школярів?	20	3	3	76,9
Чи доцільно, на Ваш погляд, залучати дітей до пошукової роботи спортивного спрямування (пошук ветеранів спорту, учасників та переможців олімпійських ігор, видатних спортсменів школи, малої батьківщини)?	23	–	3	88,5
Чи вважаєте Ви, що участь школярів у волонтерському русі може сприяти формуванню національної свідомості і людської гідності?	24	–	2	92,3

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволив встановити, що проблема необхідності виховання морально і фізично здорової особистості, яка має патріотичні переконаннями, громадянську свідомість і почуття, завжди знаходилася у полі зору видатних вітчизняних науковців і педагогів. Значна кількість нормативно-правових документів України свідчить про необхідність вирішення проблеми громадянсько-патріотичного виховання дітей і молоді як найбільш важливої на сучасному етапі розвитку суспільства, оскільки за останні десятиліття розвитку України відбулися такі негативні процеси, як депатріотизація духовного і соціального життя суспільства,

розмивання ціннісно-мотиваційного ядра національної самосвідомості, різке зниження почуття єдності і людської гідності.

Проте констатовано, що проблема громадянсько-патріотичного виховання через ціннісний потенціал олімпізму в процесі реалізації олімпійської освіти в закладах загальної середньої освіти України не була предметом спеціального наукового пошуку.

Дослідженням встановлено, що більшість учителів (92,1 %) вважають олімпійську освіту одним із ефективних напрямів громадянсько-патріотичного виховання школярів; 94,7 % з них вбачають олімпійську освіту одним із чинників формування в учнів національної свідомості та людської гідності; 89,5 % респондентів вважають спорт одним із засобів патріотичного виховання.

Аналіз анкетування дозволив встановити недостатній рівень розвитку національної ідентичності школярів, про що свідчать такі данні: 56 % школярів готові змінити українське громадянство при першій нагоді; лише 40 % опитаних завжди прагнуть підкреслити свою національну ідентичність різноманітною символікою; спілкуватися українською мовою мають бажання лише 35 %. Проте, 71 % школярів відчувають свою причетність до долі Батьківщини; 70 % – готові зробити свій внесок у розбудову Батьківщини; 90 % – пишаються досягненнями українських спортсменів; 68 % – вважають, що перемоги українських спортсменів сприяють підвищенню іміджу нашої країни на світовій арені; 71 % – виявляють зацікавленість до спортивного шляху видатних атлетів; у 63 % школярів після спілкування з видатними спортсменами виникає бажання стати кращими; 85 % – вважають учасників Олімпійських ігор гармонійно розвиненими особистостями; 78 % – впевнені в тому, що спорт може сприяти покращенню світу.

Визначення структурно-функціональних компонентів формування громадянсько-патріотичних почуттів школярів дало можливість розробити структурно-функціональну модель цього процесу як алгоритм педагогічної діяльності в його єдності та закономірності. Представлена модель

формування громадянина-патріота в процесі інтеграції олімпійської освіти в систему роботи закладів загальної середньої освіти є цілісною системою, яка ґрунтується на системному, особистісно-орієнтованому, компетентнісному та діяльнісному підходах, яка розкриває логіку та внутрішню структуру цього процесу, а також алгоритмом для створення моделей процесу громадянсько-патріотичного виховання через ціннісний потенціал олімпізму, враховуючи особливості й традиції закладів освіти.

Розроблений критеріально-оціночний апарат дозволяє у кожної дитини визначити рівень сформованості громадянсько-патріотичних якостей залежно від її індивідуальності та можливості в подальшому контролювати підвищення цього рівня в результаті заходів, спрямованих на розвиток цих якостей. Цей апарат містить критерії: пізнавальний (когнітивний), мотиваційний, діяльнісний та показники – рівні сформованості: низький, середній, високий.

У процесі дослідження визначено форми громадянсько-патріотичного виховання засобами олімпійської освіти школярів відповідно до культурно-історичного, військово-історичного, духовно-морального, правового, військово-технічного, фізичного компонентів із врахуванням вікових особливостей та інтересів учнів (молодший, середній і старший шкільний вік).

Аналіз опитування педагогічних працівників колективів «Ліцею № 142 імені П'єра де Кубертена» (м. Дніпро), Боярського академічного ліцею «Престиж» (Києво-Святошинський район, Київська область), Трушківського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів Фурсівської сільської ради (Білоцерківський район, Київська область), Звенигородської загальноосвітньої школи-інтернату I-III ступенів – спортивний ліцей (Звенигородський район, Черкаська область), середньої школи № 78 (м. Київ) дозволив визначити комплекс організаційно-педагогічних умов, що забезпечує ефективність впровадження структурно-функціональної моделі формування громадянсько-патріотичних почуттів школярів засобами олімпійської освіти, в яких можна виділити три аспекти:

- *організаційний* – створення цілісної системи громадянсько-патріотичного виховання в закладі освіти як взаємодії компонентів – культурно-історичного, військово-історичного, духовно-морального, правового, військово-технічного, фізичного, психологічного, професійно-діяльнісного, підпорядкованих єдиній меті в рамках інтеграції олімпійської освіти в освітній процес; створення на уроках і в позаурочних заходах виховуючого середовища, що сприяє формуванню громадянсько-патріотичних якостей, патріотичних почуттів до родини, класу, школи, рідного краю, регіону, Батьківщини; забезпечення постійності та безперервності впливу на особистість школярів; забезпечення комплексного підходу до здійснення виховного впливу на особистість школяра, що полягає у єдності цілей, завдань, форм та методів громадянсько-патріотичного виховання та олімпійської освіти в урочній та позаурочній діяльності; створення здоров'язберігаючого та здоров'язміцнюючого простору в закладі освіти; залучення батьків, спортивної громадськості, ветеранів спорту, представників творчої інтелігенції до вирішення завдань громадянсько-патріотичного виховання особистості дитини засобами фізкультурно-спортивної діяльності та олімпійської освіти; розвиток учнівського самоврядування та волонтерського руху;

- *мотиваційний* – оновлення напрямку громадянсько-патріотичного виховання через використання виховного потенціалу олімпізму та його цінностей; використання міжпредметних зв'язків; формування позитивних мотивацій до самовдосконалення, занять фізичною культурою і спортом; створення ситуацій для формування демократичної толерантної поведінки через призму Fair Play;

- *методичний* – багаторівнева методична підготовка (методичні об'єднання, семінари, конференції, майстер-класи, тренінги, курсова підготовка тощо) вчителів до використання активних методів роботи з олімпійської освіти у процесі громадянсько-патріотичного виховання; науково-методичне забезпечення процесу інтеграції олімпійської освіти у

напрямку громадянсько-патріотичного виховання; використання сучасних інноваційних педагогічних технологій.

Проведені дослідження підтверджують висновки вітчизняних і зарубіжних учених про недостатню обізнаність підлітків з цінностями олімпізму та історією олімпійського руху [19, 33, 38, 56, 69, 117, 120].

Результати дослідження співпадають з висновками науковців М. М. Булатової [14, 18], М. В. Антипової [3], І. В. Барінова [7], D. Binder [117] та В. І. Столярова [89, 90] щодо позитивного впливу олімпійської освіти на становлення громадянської позиції школярів, формування їхньої соціальної поведінки, вибір способу життя відповідно до загальнолюдських та олімпійських цінностей.

Дослідження дозволили доповнити форми олімпійської освіти, пропоновані науковцями К. Н. Єфременком [43], Г. Петльованим [79], Ю. М. Чернецьким [102], Я. С. Щербашиним [112], спрямовані на формування громадянсько-патріотичних якостей школярів через ціннісний потенціал олімпізму у процесі реалізації олімпійської освіти в системі роботи закладів освіти.

Розроблено навчально-методичний комплекс для забезпечення використання ціннісного потенціалу олімпізму в процесі формування громадянина-патріота в системі роботи закладів загальної середньої освіти, а також у процесі підготовки спеціалістів сфери фізичної культури і спорту у спеціалізованих закладах вищої освіти та під час підвищення кваліфікації вчителів.

Результати дослідження впроваджуються в освітній процес таких закладів загальної середньої освіти, як: Звенигородська загальноосвітня школа-інтернату I-III ступенів – спортивний ліцей (Звенигородська районна рада, Черкаська область); середня школа № 78 (м. Київ); Харківське обласне вище училище фізичної культури; ліцей № 142 імені П'єра де Кубертена (м. Дніпро); Боярський академічний ліцей «Престиж» (Києво-Святошинський район, Київська область); Трушківський заклад загальної середньої освіти I-

III ступенів Фурсівської сільської ради (Білоцерківський район, Київська область); Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників; Комунальний навчальний заклад Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»; Національного університету фізичного виховання і спорту України (м. Київ) та Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне).

Проведене дослідження дає підстави констатувати, що запропонована технологія є інноваційним підходом до формування громадянсько-патріотичних почуттів школярів, проте воно не вичерпує всіх завдань виховання громадянина-патріота через ціннісний потенціал олімпізму.

Подальшими перспективними напрямками дослідження є розробка і впровадження в освітній процес закладів загальної середньої та вищої освіти, обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти комп'ютерно орієнтованого навчально-методичного комплексу.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. в системі освіти багато уваги приділяється гуманістичному вихованню дітей та учнівської молоді, мета якого близька за своєю сутністю до мети олімпійської освіти.

Пояснюючи сутність відновлення Олімпійських ігор, П'єр де Кубертен – ініціатор відродження сучасних Олімпійських ігор – зазначав: «Наша мета – відродити інститут, що перебуває в цілковитому забутті багатьох віків. Значення спорту зростає з кожним роком. Його роль у сучасному світі так само значна, якою була за часів античності. Народжуються види спорту з новими характеристиками, вони інтернаціональні й демократичні, а отже, відповідають ідеалам і потребам нашого часу». Водночас він застерігав: «...за наших днів, як і в минулому, їх вплив може бути і позитивним, і негативним, що залежить від їх використання та напрямів розвитку. Спорт може збуджувати як найбагородніші, так і найбільш упосліджені почуття. Він може розвивати безкорисливість і зажерливість, може бути великодушним і зрадливим, мужнім і відразливим. Урешті, він може використовуватися для зміцнення миру, або для приготувань до війни». Він вважав, що «високі почуття, прагнення до безкорисливості й великодушності, дух лицарства, сильна енергія і мир є чільними потребами сучасних демократичних держав...».

Ідеали, які були в основі атлетики Стародавньої Греції, а саме, синтез розумової та фізичної досконалості, – вічні й привабливі для людства. Саме прагнення до них не тільки дозволило відродити олімпійські ігри, а й зробило олімпійський рух винятково популярним явищем, що охоплює всі континенти і країни, свого роду феноменом суспільного життя світового співтовариства.

Одним із основоположних принципів олімпійського руху є визначення олімпізму як «життєвої філософії, що звеличує та об'єднує в гармонійне ціле якості тіла, волі й розуму. Поєднуючи спорт з культурою та освітою,

олімпізм прагне створити такий спосіб життя, який базувався б на радощах, здобутих через зусилля, освітніх цінностях доброго прикладу та повазі універсальних етичних принципів».

П'єр де Кубертен був упевнений у тому, що олімпізм намагається сконцентрувати в єдиному промені всі принципи, що сприяють досконалості людини... Культ зусилля, змагання на межі ризику, любов до батьківщини, благородство, дух лицарства, контакти з живописом і літературою – все це є фундаментом олімпізму. Його метою є становлення спорту на службу гармонійному розвитку людини для того, щоб сприяти створенню мирного суспільства, яке б піклувалося про збереження людської гідності.

Олімпізм для Кубертена як філософія життя був духовним розумовим і фізичним життєвим досвідом у постійних зусиллях людини досягти морального й інтелектуального підйому. Набагато випередивши свій час, він у думках і на ділі разом зі створенням Кафедри олімпійських наук у Німці виступив на захист навчання олімпізму.

У розумінні виховних завдань олімпійського руху Кубертен орієнтувався передовсім на гуманістичну ідею необхідності гармонійного розвитку особистості. Ця ідея піднімається до платонівської та аристократичної тріади: музика, філософія і гімнастика, які розглядаються як фундаментальні елементи, що стосуються всіх аспектів існування людини, а також до давньогрецького ідеалу калокагатії (грецьке *kalokagathia* від *kalos* – прекрасний і *agatos* – добрий). Цей ідеал має на увазі таку прекрасну людину, для якої характерними є поєднання зовнішніх достоїнств із внутрішніми, духовними, моральними якостями, гармонія тіла і душі.

П'єр де Кубертен замислювався над такою колізією, як олімпізм і щастя. Він говорив, що якби його запитали, як жити у злагоді з олімпійським духом, то першою умовою назвав би – бути щасливим. Але щастя, отримане від фізичних вправ, є результат двох невід'ємних елементів людського буття – тіла і духу. Розділення цих двох частин одного цілого на повністю незалежні фактори призводить до дисгармонії особистості, а тому ці два

фактори повинні бути зведені в одне гармонійне ціле, щоб досягти рівноваги, яка досягнута у стародавній Олімпії.

Головним виховним завданням олімпійського руху ініціатор відродження сучасних Олімпійських ігор вважав формування в людині гармонії через спорт. Він підкреслював, що олімпійський рух може стати школою виховання шляхетності і моральної чистоти, так само як фізичної витривалості і сили; формувати характер і зміцнювати моральну силу, а тому сприяти гармонійному розвитку людини.

Підкреслюючи, що без знань минулого ми не змогли б зрозуміти майбутнє, Кубертен висловлював надію на те, що історія реалізує всі інтелектуальні компоненти, у тому числі й олімпізм, котрий також належить історії. Він відмічав, що Олімпійські ігри мають педагогічний аспект, котрий як і у минулому, сфокусований на культурі молоді і колективної думки народів.

П'єр де Кубертен був першим педагогом, який звернув увагу на виховну роль олімпізму. Можливо, педагогічний напрям у нього був більше прив'язаний до спорту, а головним засобом досягнення миру він вважав виховання високих моральних якостей особистості.

Олімпійські ігри та олімпійський рух представляють собою одне з найбільш дивовижних явищ в історії людства. Зародившись у Стародавній Греції в 776 р. до н.е., Олімпійські ігри регулярно проводились понад тисячу років, будучи однією з найважливіших складових загальноеллінської цивілізації. Завершивши свій давньогрецький цикл у 394 р. н.е., вони відродилися наприкінці XIX ст. у вигляді міжнародної події у зовсім нових історичних умовах після півтори тисячі років майже повного забуття.

Аналізуючи понад 125-річну історію сучасного олімпійського руху, неважко переконатися в тому, що ідеали та цінності, що лежали в основі Олімпійських ігор Стародавньої Греції, вічні й привабливі для людства. Вони не тільки дозволили відродити Олімпійські ігри, а й зробили олімпійський рух виключно популярним, охопившим всі країни на п'яти континентах. У

сучасному олімпійському русі спортивна, освітня і виховна складові найтіснішим чином переплелися з історичними процесами, соціально-філософськими, політичними й економічними реаліями. Це зробило Олімпійські ігри і олімпійський рух універсальним явищем, прикладом співпраці і зближення інтересів різних країн в ім'я гармонійного розвитку людини, зміцнення миру, взаєморозуміння і взаємоповаги між державами і народами, ефективним засобом реалізації політики мультикультуралізму. Одночасно Ігри стали ареною демонстрації протиріч і складнощів сучасного світу, ідеологічної та політичної боротьби, пошуку мирних шляхів вирішення конфліктів, співіснування великих і малих країн і народів. Все це дозволило Олімпійським іграм та олімпійському руху набути дивовижну стабільність і авторитет, домогтися всілякої підтримки світової спільноти в сучасній обстановці соціальних проблем і гострих політичних, економічних та екологічних загострень.

Спостереження свідчать, що первинні мотиви до занять спортом у дітей виникають через бажання підвищити свій авторитет серед однолітків за рахунок фізичної сили, красивої статури або навіть яскравої спортивної форми, а зовсім не через його соціальну значущість. Завдання педагогів полягає у тому, щоб ці мотиви, використовуючи ідеали і цінності олімпізму, перетворити у подальшому в соціально значуще прагнення до гармонійної досконалості – виховання людини як активного учасника суспільного життя.

Коли мова йдеться про олімпійську освіту, цілком природним є дослідження Олімпійських ігор та олімпійського руху як сукупності явищ і процесів історичного, соціально-економічного, політичного, освітнього, виховного та власне спортивного характеру в їх органічному взаємозв'язку, з урахуванням досягнень і проблем, позитивних і негативних сторін, ризиків і перспектив розвитку. Зрозуміло, що лише такий підхід може забезпечувати використання потенціалу олімпійського руху для різнобічного вирішення завдань гуманітарної освіти й гуманістичного виховання людей, об'єктивного сприйняття самого руху як основи для його подальшого розвитку.

Процес інтеграції олімпійської освіти є складовою цілісного освітнього процесу закладу освіти. Важливою особливістю його є комплексний підхід до формування гармонійно розвиненої особистості учня відповідно до загальнолюдських моральних цінностей та ідеалів олімпізму.

Процес формування фізично, психічно, соціально здорової, гармонійно розвиненої особистості через інтеграцію олімпійської освіти в навчально-виховний процес передбачає:

- формування ціннісних мотивів соціальної спрямованості; спортивної, ігрової, навчальної і суспільно-корисної діяльності;
- формування навичок організації суспільно корисної, спортивної, ігрової, навчальної діяльності, а також, взаємодопомоги, організованості, відповідальності за власні вчинки;
- формування і розвиток навичок інтелектуального і фізичного самовдосконалення: розширення світогляду через самоосвіту, самостійні заняття фізичною культурою і спортом, навички самоорганізації, самореалізації, визначення особистої життєвої позиції;
- виховання позитивних моральних якостей і фізичних здібностей у дитини як гідного громадянина суспільства: прагнення фізичної і духовної досконалості, набуття почуття патріотизму і громадянської свідомості; дотримання норм загальнолюдської культури, цінностей олімпізму, ведення здорового способу життя.

Процес громадянсько-патріотичного виховання в закладі освіти повинен носити керований та системний характер з урахуванням інтересів та уподобань школярів, який надаватиме можливості для їх самореалізації та самовдосконалення.

Для досягнення цілей громадянсько-патріотичного виховання у процесі інтеграції олімпійської освіти в освітній процес закладу освіти використовується весь арсенал форм виховної роботи – від індивідуальних і групових до колективних, а також масових, що відбуваються за участі

великої кількості дітей та дорослих, які не входять до постійного колективу освітнього закладу (рис.1).

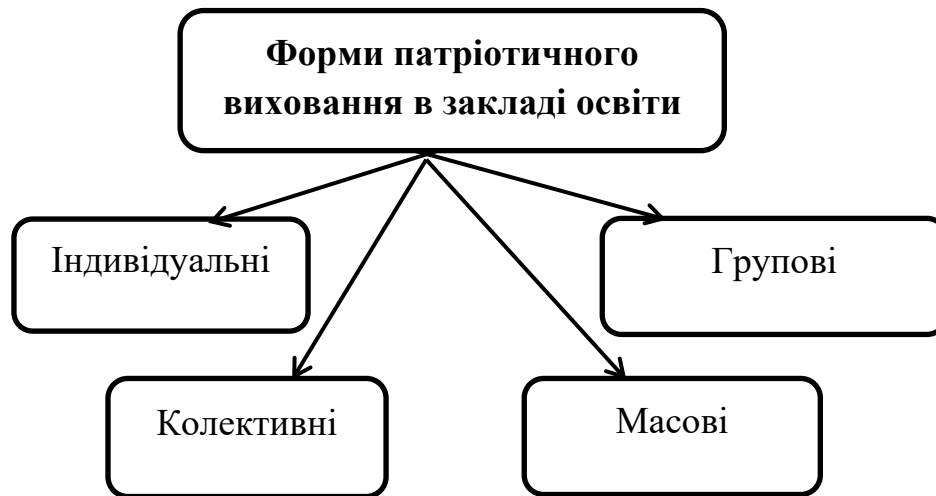

Рисунок 1 – Форми патріотичного виховання в закладі освіти

Вибір форм виховної роботи повністю залежить від обраного змісту, який, у свою чергу, визначається метою громадянсько-патріотичного виховання, умовами, ресурсами, його компонентами та віковими особливостям школярів.

Молодший шкільний вік передбачає формування здатності дитини пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого колективу, як учня, мешканця міста або села; виховання у неї любові до рідного дому, школи, краю, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій. У початкових класах соціальна і громадянська компетентності як ключові є міждисциплінарними та інтегруються через усі освітні галузі і спрямовуються на соціалізацію особистості, набуття громадянських якостей, дотримання соціальних норм і правил.

В основній школі відбувається формування навичок та умінь школярів розповідати про своїх друзів, рідне місто, село, країну, національні свята, столицю своєї Батьківщини, надавати інформацію про основні пам'ятки

культури, особливості вітчизняної шкільної освіти тощо. Широко застосовуються пошуково-ігрові завдання, вікторини, конкурси тощо.

Старша школа – це час на формування власне патріотизму, виховання любові до України як своєї Батьківщини. Розвиток уміння презентувати свою країну у світі, культуру і побут свого народу, святкові обряди і культурні цінності, національні особливості та реалії життя в спілкуванні із зарубіжними ровесниками та гостями набувається за допомогою рольових ігор, творчих проєктів, організації молодіжних конференцій, змагань, культурних заходів тощо.

Враховуючи компоненти громадянсько-патріотичного виховання можна рекомендувати відповідні форми олімпійської освіти, адекватні віковим особливостям школярів (табл. 1–5).

Таблиця 1 – Військово-історичний компонент

Клас	Форма роботи
<i>1–4-й</i>	Зустрічі зі спортсменами-ветеранами олімпійського руху, ветеранами Другої світової війни, воїнами АТО; відвідування музеїв бойової слави; акція «Лист ветерану»; поробки до свят
<i>5–9-й</i>	Вахта пам'яті, зустрічі зі спортсменами-ветеранами олімпійського руху, ветеранами Другої світової війни, воїнами АТО, робота з пошуку видатних спортсменів і тренерів малої батьківщини; створення літопису подвигів спортсменів, які відстоювали Батьківщину в роки Другої світової війни та героїв АТО; волонтерська робота (допомога спортсменам-ветеранам); походи місцями бойової, трудової та спортивної слави видатних спортсменів; конкурси літературних творів, фотографій; бесіди про спорт в окупованій фашистами, Україні
<i>10–11-й</i>	Пошукова робота: виявлення видатних спортсменів і тренерів малої батьківщини; створення літопису подвигів спортсменів, які відстоювали Батьківщину в роки Другої світової війни, та героїв АТО; волонтерська робота (догляд за місцями поховань видатних спортсменів тощо); походи місцями бойової, трудової та спортивної слави; конкурси есе «Історія є, майбутнє – твоє!»

Таблиця 2 – Культурно-історичний компонент

Клас	Форма роботи
<i>1–4-й</i>	Олімпійські уроки; години спілкування за темами, пов'язаними з історією Олімпійських ігор; екскурсії в історичні та спортивні (олімпійські) музеї; конкурси малюнків і поробків
<i>5–9-й</i>	Олімпійські уроки, виховні години, години спілкування за темами, пов'язаними з історією Олімпійських ігор, олімпійського руху; виконання групових проектів за темами «Історія є – майбутнє твоє»; створення літопису кращих спортсменів школи; музейні уроки; перегляд документальних і художніх фільмів на теми спорту; конкурс плакатів
<i>10–11-й</i>	Диспути; виховні години; години спілкування за темами, пов'язаними з культурно-історичною спадщиною стародавнього Причорномор'я; створення спортивних (олімпійських музеїв, кабінетів олімпійської освіти); науково-дослідна робота; виконання групових проектів за темами «Ми – нащадки твої, Україно!»; створення літопису кращих спортсменів краю; музейні уроки; перегляд документальних і художніх фільмів на теми спорту; конкурс учнівських наукових робіт; створення відео-роликів це – гордість твоя, Україно!»

Таблиця 3 – Духовно-моральний компонент

Клас	Форма роботи
<i>1–4-й</i>	Конкурси «Я, ти, він, вона – нерозлийвода», «Ми – єдині та непереможні» тощо; відвідування художніх тематичних виставок; перегляд мультфільмів з олімпійської тематики; конкурси малюнків
<i>5–9, 10–11-й</i>	Конкурси «Я, ти, він, вона – нерозлийвода», «Ми – єдині та непереможні» тощо; відвідування художніх тематичних виставок; перегляд мультфільмів з олімпійської тематики; конкурси літературних творів, фотографій; бесіди та диспути «Жовто-блакитний прапор на олімпійських аренах», «Прапорonosець олімпійської команди України – хто він?»

Таблиця 4 – Фізичний компонент

Клас	Форма роботи
1–4-й	Малі Олімпійські ігри; Олімпійські уроки; родинні «Веселі старту» (із запрошенням спортсменів і тренерів з видів спорту); заняття у спортивних секціях
5–7-й	Культурно-спортивний фестиваль «Олімпійське лелеченя» (літнє, зимове), родинні змагання «Спортивна сім'я» (із запрошенням спортсменів і тренерів); Олімпійські уроки, заняття у спортивних секціях.
5–11-й	Проекти «DO like OLYMPIANS», #OlympicLab, Олімпійські уроки, заняття у спортивних секціях; турніри з видів спорту «Ти і я – олімпійська пара» (у складі команди учень та спортсмен або тренер); спортивні змагання, присвячені видатним особистостям українського спорту

Таблиця 5 – Правовий компонент

Клас	Форма роботи
1–4-й	Діяльність класного самоврядування
5–9, 10–11-й	Діяльність шкільного олімпійського комітету; діяльність шкільного самоврядування; участь у суддівських семінарах з видів спорту; участь у суддівстві змагань; конкурси «Школа – територія Fair Play»; бесіди та диспути «Закон – для всіх» (на прикладі поведінки учасників олімпійського руху)

Вище наведено лише незначну кількість форм олімпійської освіти, що може використовуватись у закладі освіти. Творчість і прагнення педагогічних працівників, традиції закладу освіти, регіональні традиції, зв'язки з представниками наукової, культурної, спортивної ветеранської громадськості дозволять винайти нові ефективні форми патріотичного виховання, використовуючи ціннісний потенціал олімпійського руху та олімпійських ігор.

Діяльність педагога з патріотичного виховання школярів можна розділити на кілька етапів, які представляють собою і окремі процеси всередині патріотичного виховання, і дії педагога з організації даного процесу:

- визначення мети;

- проектування дій;
- здійснення дій;
- аналіз результатів дій і порівняння їх з поставленими цілями.

Для успішної організації процесу громадянсько-патріотичного виховання учнів необхідне поєднання в єдиному комплексі форм і методів виховання. При цьому слід розуміти, що в різних формах організації діяльності дітей переважає той чи інший метод як основний засіб впливу. У патріотичному вихованні дієвими можуть бути практично всі методи виховання:

- традиційно прийняті – переконання, вправа, заохочення, примус і приклад;
- інноваційно-діяльні (обумовлені впровадженням нових виховних технологій) – моделювання, творча інваріантність тощо;
- неформально-міжособистісні (здійснюються через особистісно значущих, авторитетних людей з поміж рідних, друзів і близьких);
- тренінгово-ігрові (забезпечують оволодіння індивідуальним і груповим досвідом, а також корекцію поведінки і дій у спеціально заданих умовах) – соціально-психологічні тренінги, ділові ігри;
- рефлексивні (засновані на індивідуальному переживанні, самоаналізі та усвідомленні власної цінності в реальній дійсності).

У процесі громадянсько-патріотичного виховання учнів необхідно досягти таких результатів, як:

- шанобливе ставлення до України, її народу, своєї малої Батьківщини, національної культурно-історичної спадщини, державної символіки, законів України, рідної мови, народних традицій, старшого покоління;
- виявлення українського менталітету, способу самоусвідомлення і самоідентифікації, сприйняття української мови як коду праісторичної пам'яті;
- елементарні уявлення про інститути громадянського суспільства, про державний устрій та соціальну структуру суспільства, найбільш

значущі сторінки історії країни, про етнічні традиції та культурне надбання свого краю, про приклади виконання громадянського патріотичного обов'язку;

- досвід реалізації громадянської патріотичної позиції;
- початкові уявлення про права та обов'язки людини, громадянина, сім'янина, товариша.

Нижче наведено матеріали, які стануть у нагоді під час здійснення громадянсько-патріотичного виховання у процесі інтеграції олімпійської освіти в систему діяльності закладів освіти.

ВОНИ ЗАХИЩАЛИ БАТЬКІВЩИНУ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

415 учасників Олімпійських ігор різних років загинули за роки Другої світової війни під час військових дій, від бомбардувань, в концтаборах. Кожен з 415 – окрема історія.

Український борець Яків Пункін: олімпійська медаль після полону

Яків Пункін – відомий український борець [15]. У 1939–1940-і роки він у напівлегкій вазі виступав за товариство «Динамо» і став чемпіоном України з класичної боротьби. У 1940 р. закінчив київську школу тренерів. На початку 1941 р. Яків був призваний в армію і відправлений до м. Волковиськ (Білорусь) в школу молодших командирів танкової частини. Але і там він продовжував тренуватися, виступати і, завоювавши титул чемпіона Збройних сил, почав готуватися до першості країни. Але почалася війна.

Один із перших ударів німецької броньованої військової машини групи армій «Центр» прийняла на себе білоруська земля. Два німецьких моторизованих корпуси переправились через річку Буг біля Бреста. Протягом короткого часу в результаті артилерійських ударів і бомбардувань радянські

війська, які захищали Брест, були розбиті. У цих боях Яків потрапив до німецького полону.

Його контузило, і разом з іншими пораненими бійцями він опинився в німецькому таборі для військовополонених Фуллен на північному заході Німеччини. Почалися чотири довгих роки гітлерівської неволі. Народжений в єврейській родині, заради порятунку власного життя він був змушений видавати себе за осетина. Двічі Пункін втівав з полону. Друга спроба виявилася вдалою. Два тижні без їжі просидів він у лісі і дочекався приходу своїх військ. У 24 роки він важив 32 кг. При першій зустрічі з радянськими солдатами останні спочатку прийняли його за десятирічного хлопчика. З гострою дистрофією Яків Григорович потрапив до госпіталю. Одужавши, спортсмен став розвідником.

Після війни Яків Пункін наполегливо тренувався і домогся видатних спортивних результатів: був триразовим чемпіоном СРСР, на Іграх XV Олімпіади, що проходили у Гельсінкі у 1952 р., завоював золоту медаль у напівлегкій вазі. Удостоєний кількох урядових нагород.

Київський пловець Микола Корнієнко

Згадаймо київського плавця **Миколу Корнієнко**, який у жовтні 1941 р. бився біля берега Сиваша. Йому доручили переправити

до Керчі важливі документи зі штабу. Їх і пляшечку з чистим спиртом він загорнув у тільник, прив'язав все до голови – й поплив. Щоб не замочити документи, потрібно було високо тримати голову, що дуже ускладнювало плавання, до того ж вода була прохолодною і солоною. Коли Микола був на середині Сиваша – почало сутеніти.

Він став озиратися: берегів не було видно, але він продовжував плисти. Зійшов місяць, який послужив орієнтиром, і свої 17 км він подолав за 8 годин. Документи потрапили до Керчі, а Микола Корнієнко був нагороджений бойовим орденом Червоного Прапора.

Легкоатлет Олександр Канакі – герой у бою та на стадіоні

Унікальну сторінку в історію вітчизняного спорту вписав **Олександр Канакі**. Обдарований від природи неабиякими фізичними даними, курсант Київського військового училища до війни встиг стати шестиразовим чемпіоном і п'ятиразовим рекордсменом країни в десятиборстві, штовханні ядра та у бар'єрному бігу. З відзнакою закінчивши піхотне училище і будучи на військовій службі, він, за два роки склавши екстерном всі іспити, завершив навчання в Харківському інституті фізичної культури, щоб продовжувати переможну ходу по стадіонах країни та світу. Але почалася війна.

З перших днів війни старший лейтенант Канакі пішов на фронт. Взимку 1942 р., захищаючи Сталінград на одній із ділянок Донського

фронту, він отримав відповідальне завдання від командування. Його батальйону вночі треба було подолати річку, безшумно підійти до позицій ворога, зав'язати рукопашний бій. Фашисти мали повірити, що саме на цій ділянці починається вирішальний прорив.

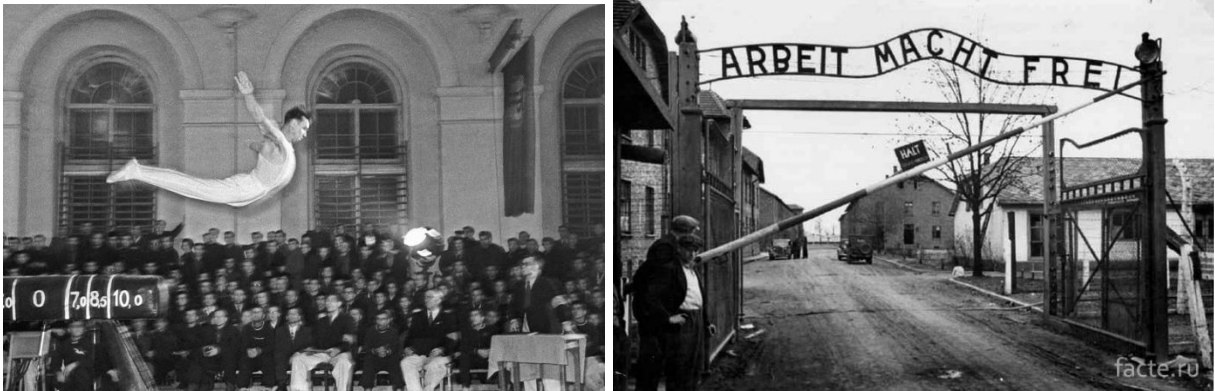
Батальйон капітана Олександра Канакі блискуче провів операцію. Але під час рукопашного бою він був тяжко поранений, першим кинувшись на противника. Ворожий багнет розпорів йому груди, а розривна куля скалічила праву руку.

Олександр Спиридонович довго лікувався в госпіталях. Могутній організм переборов недугу, але, на жаль, рука не могла тримати зброю. Мрію про повернення на фронт (бої вже йшли біля кордонів Німеччини) кавалеру трьох бойових орденів довелося полишити. На жаль, і повернення у великий спорт було неможливим. Спробував взяти в скалічену руку ядро – не зміг і секунди утримати снаряд. Невже в 30 років йому, чемпіону і рекордсмену країни, потрібно назавжди розпрощатися з улюбленим спортом, з рідною армією?

Здавалося, що зі спортом покінчено назавжди, але Олександр зумів і в мирний час зробити подвиг – незважаючи на травмовану руку, він повернувся у великий спорт і став одним із найсильніших металників молота в світі!

Дев'ятиразовий чемпіон Радянського Союзу, 14-разовий чемпіон України, володар десяти рекордів СРСР, кавалер багатьох нагород, підполковник у відставці, заслужений майстер спорту СРСР, заслужений тренер України – Олександр Спиридонович Канакі, без жодного перебільшення, був генералом в радянському спорті. Він самовіддано любив свою «маленьку батьківщину» – незрівнянний Крим, завжди підкреслюючи, що він грек кримського походження.

Віктор Чукарін – людина легенда

Віктор Чукарін – людина, яка пройшла через сімнадцять фашистських концтаборів, в'язень номер 10491, який вижив і в Бухенвальді, і на «баржі смерті», щоб після всього цього стати семиразовим олімпійським чемпіоном і одним з найбільших спортсменів планети! [15].

Віктор Чукарін народився у листопаді 1921 р. на півдні Донецької області, в селі Червоноармійське, в сім'ї донського козака і гречанки. Сім'я незабаром після народження сина переїхала до Маріуполя, де Вітя і пішов до школи.

У тій школі працював учителем Віталій Полікарпович Попович, щиро закоханий у спортивну гімнастику. Свою пристрасть він прищеплював своїм учням, у тому числі маленькому Віті Чукаріну.

Захоплення спортом набирало силу – після закінчення школи Чукарін вчився в Маріупольському металургійному технікумі, продовжуючи серйозно займатися гімнастикою. Потім молодий хлопець, який відчув, що спорт стає справою твого життя, перевівся в Київський технікум фізкультури.

Він продовжував учитися і займатися гімнастикою. У 19 років завоював титул чемпіона України і отримав звання «Майстер спорту СРСР».

Честолюбний спортсмен мріяв про успіх на чемпіонаті СРСР, але чорний червень 1941 р. змінив життя Віктора Чукаріна так само, як і життя десятків мільйонів інших радянських людей.

Війна для 20-річного добровольця Віктора Чукаріна, бійця 1044-го полку 289-ї стрілецької дивізії Південно-Західного фронту, була нетривалою. У бою під Полтавою Віктор був поранений і контужений та опинився у полоні.

У концтаборі Занд-Бюстель його ім'я замінили на номер «10491». І почалося пекло, що розтягнулося на довгих три з половиною роки.

Він пройшов через 17 німецьких концтаборів, включаючи Бухенвальд, через непосильну працю, хвороби, голод, коли кожен день міг стати останнім.

Хтось, не витримавши мук, сам кидався на колючий дріт під високою напругою, хтось покійно чекав своєї черги в газову камеру. А Вітя при кожній нагоді намагався займатися гімнастикою, підглядав вправи у німецьких наглядців – спортивна гімнастика до війни була культовим видом спорту в Німеччині, і спортсмени цієї країни вважалися найсильнішими в світі.

Останні місяці війни Віктор Чукарін провів у таборі на самій півночі Європи. У перших числах травня 1945 р., коли вже впав Берлін, в'язнів табору загнали на баржу і вивезли в море. Від ув'язнених, свідків гітлерівських злочинів, німецьке командування наказало позбутися. Але чи то виконавці не наважилися взяти на свої душі ще один тяжкий гріх, то чи просто поспішали врятувати власні шкури, однак топити баржу не стали.

Переповнене змученими в'язнями судно перехопив англійський сторожовий катер, який врятував їх від смерті.

Коли Віктор повернувся додому, то був не бравий атлет, а людська тінь. Скелет, обтягнутий шкірою, з очима глибокого старого, не впізнала навіть рідна мати. Тільки шрам, що залишився на голові з дитинства, переконав жінку, що перед нею дійсно її син.

Здохлій вагою в 40 кг потрібно було думати не про спорт, а про відновлення здоров'я – так вважали всі, включаючи друзів Віктора.

Але сам Чукарін вважав інакше. Він вирішив продовжити навчання і, не зумівши вступити до Київського інституту фізичної культури, став студентом вищого спортивного навчального закладу, який щойно відкрився у Львові.

Завдяки титанічній праці та неймовірному бажанню йому вдалося здійснити свої мрії, й у 31-річному віці вибороти першу олімпійську медаль.

Людина-легенда, яка завоювала 11 олімпійських медалей, серед яких сім золотих (1952, 1956), три срібні (1952, 1956) та одна бронзова (1956), абсолютний чемпіон світу (1954), чемпіон світу та бронзовий призер в окремих видах багатоборства (1954) заклав початок безпрецедентній шерензі олімпійських перемог школи українських гімнастів. Його життєвий та спортивний шлях – приклад мужності, героїзму та відданості спорту.

Історія трагічна, героїчна, напівміфічна

Одна з типових історій – про борця з Харкова **Григорія Малінко**. Його призвали в армію у 1940 р., коли йому було 20, і він вже встиг виграти чемпіонат України. Був артилеристом. Відомий своєю незвичайною фізичною силою, сам тягав важке знаряддя. Григорій отримав сім поранень, був навіть помилково заживо похований, але його встигли відкопати, побачивши, що земля ворухиться. Весь покалічений, з розбитою

стегною кісткою і осколком у серці, після закінчення війни він знову повернувся у спорт. Вигравав чемпіонати СРСР з вільної боротьби, греко-римської та самбо, яке саме входило в моду.

Марія Гороховська: вік – не перешкода на шляху до олімпійської медалі

Марія Гороховська

народилася 17 жовтня 1921 р. в Євпаторії. Закінчила Феодосійський технікум фізкультури та у 1941 р. поїхала до Ленінграду вступати до Інституту фізичної культури. Та навчатися їй не судилося – почалася війна. З перших днів блокади Ленінграда вдень Марія працювала в госпіталі, а ночами чергувала на дахах будинків. У стані крайнього виснаження її евакуювали до Казахстану і дивом врятували. Після війни, повернувшись до Ленінграду, Марія продовжила заняття і закінчила Ленінградський державний інститут фізичної культури ім. П. Ф. Лесгафта. Навчання вона поєднувала з тренуваннями зі спортивної гімнастики, виступала за спортивний клуб «Буревісник». Пізніше переїхала до Харкова, де виступала за спортивний клуб «Будівельник». У 1948 р. стала чемпіонкою СРСР зі спортивної гімнастики у змаганнях на колоді. У подальшому 10 разів ставала чемпіонкою СРСР, при цьому двічі (1951, 1952) – в абсолютній першості.

У 1952 р. у складі збірної команди СРСР, яка вперше взяла участь в Олімпійських іграх, Марія Гороховська здобула титул олімпійської чемпіонки в абсолютній першості, разом з командою СРСР стала чемпіонкою у командній першості, виборола срібні медалі на всіх чотирьох снарядах, а також у командних вправах з предметом [15].

У 1954 р. Марія Кондратівна стала чемпіонкою світу, після чого завершила свою блискучу спортивну кар'єру. До речі, вона – єдина гімнастка у світі, яка стала абсолютною олімпійською чемпіонкою у віці 31 року.

Вона повернулася до рідної Євпаторії, де перейшла на тренерську роботу та викладала в Євпаторійському технікумі фізичної культури.

Олександр Мазур – унікальне явище для вітчизняної боротьби

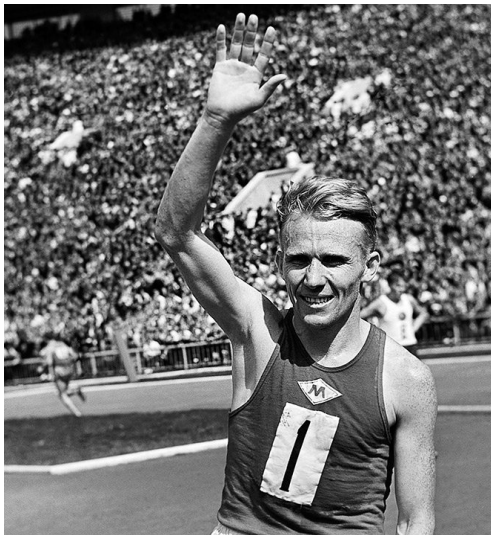
Олександр Мазур народився 30 серпня 1913 р. в невеликому селі Поповка Липовецького району Вінницької області в селянській родині. Ріс міцним і сильним хлопцем, і вже в підлітковому віці на сільських святах почав боротися проти місцевих дорослих борців.

У 1934 р. у м. Бар Олександр уперше побачив виступ циркових атлетів. Після цього він вирішив пов'язати своє життя з боротьбою. Виїхавши в Херсон, почав виступати в циркових чемпіонатах під прізвисьмом Богатирьов. У 1930-ті роки він виступав на арені цирку разом з легендарним Іваном

Піддубним, а в 1955-му – став першим радянським чемпіоном світу у важкій вазі, причому завоював титул у 42 роки.

Але свою головну перемогу він здобув в 1945 р. Олександр Мазур відправився на фронт 15 липня 1941 р., відмовившись від броні, що була на нього в Держцирку. Воював у складі 805-го окремого саперного батальйону під Можайськом і Звенигородом, на одному з головних напрямків наступу фашистів на Москву. Доля зберігала Олександра Мазура – з його батальйону вціліло лише дванадцять чоловік.

Володимир Куц – символ безстрашності й дерзання

Володимир Куц народився 7 лютого 1927 р. в селі Алексино Тростянецького району Сумської області в робітничій сім'ї. Вже в ті роки Володя відрізнявся наполегливим характером, за що дітлахи нерідко обзивали його впертим ослom. Він поставив перед собою завдання – навчитися ходити на лижах. І домігся свого. На лижах йому було зручніше добиратися до школи в селі Білка, що знаходилась у п'яти кілометрах від Алексино.

Коли почалася війна, Володимир повинен був перейти до восьмого класу. Але стало не до навчання – вже в жовтні в село увійшли німці. У 1943 р. Алексино звільнили. За наступні два роки Куц встиг повоювати на

фронті зв'язковим у штабі, попрацювати трактористом у рідному селі, закінчити курси снайперів.

Навесні 1945 р. випускники школи снайперів отримали направлення у фронтові частини. Але воювати їм уже не довелося. Восени того ж переможного року Володимира відправили на Балтійський флот.

Здавалося, яка вже тут легка атлетика – адже служба Володимира проходила переважно в частинах берегової оборони, розташованих на островах і узбережжі Фінської затоки. Але долю його вирішив випадок. У травні 1948 р. старшина другої статті Куц переміг у гарнізонних змаганнях з кросу. Потім він виграв гарнізонні змагання з легкої атлетики, показавши кращий результат на дистанції 5000 м.

Спортивна кар'єра Куца почалася в 1951 р. У 1953 р. Куц уперше завойовує звання чемпіона СРСР. Чемпіон Європи 1954 р. в бігу на 5 000 м. Багаторазовий рекордсмен світу в бігу на 5 000 м і 10 000 м (1954-1957 рр.). Десятиразовий чемпіон СРСР. Олімпійський чемпіон з бігу на 10 000 м в Мельбурні в 1956 р.

**Заслужений майстер спорту Євген Буланчік з покоління атлетів,
обпалених війною**

Євген Буланчік народився 3 квітня 1922 р. в м. Горлівка Донецької області. Незабаром після закінчення Ворошиловградського технікуму фізкультури Буланчік пішов на фронт. Був

зв'язковим у своєму батальйоні. У момент атаки куля потрапила Буланчіку в коліно. 20-річний хлопець став інвалідом. Нога не згиналася. Війну закінчив в 1945 р. в Берліні. Демобілізувавшись, Євген приїхав до Києва і був направлений працювати викладачем в Київський інститут фізкультури.

У 1948 р. почалася його переможна серія у бар'єрному бігу на 110 м, де він вісім років поспіль ставав чемпіоном СРСР. Чемпіон Європи (1954 р.), фіналіст Олімпійських ігор в Гельсінкі (1956 р.) у бар'єрному бігу на 110 м, неодноразовий рекордсмен СРСР. Після закінчення кар'єри спортсмена став провідним фахівцем у бар'єрному бігу і тренером національної збірної в цьому виді.

СПОРТСМЕНИ, ЯКІ ЗАГИНУЛИ НА ВІЙНІ: ПОВИННІ БУЛИ ДАЛІ БОРОТИСЯ ЗА НАГОРОДИ, АЛЕ ОБРАЛИ ЗАХИСТ УКРАЇНИ

Вони грали на світовому і європейському рівнях. Вони піднімали синьо-жовтий прапор і саме завдяки їм лунав гімн України. Вони мали всі шанси стати зірками спорту, а замість цього відмовилися від улюбленої справи. Їм підходила форма українських збірних, але вони обрали камуфляж. Повинні були і далі боротися за нагороди і прославляти Україну, а вирішили її захищати і не повернулися з війни. Вони загинули у ході бойових дій на сході України.

Микола Гуцаленко у дитинстві з усіх видів спорту обрав веслування. Свої перші спортивні кроки зробив у Першотравневій школі олімпійського резерву (Миколаївська область) під керівництвом Олександра Федорченка. У 8-му класі вступив до вищого училища фізичної культури в Миколаєві, далі – до Національного університету кораблебудування (факультет олімпійського спорту), проте навчання не закінчив, тому що на сході України почалися бойові дії. Хлопець пішов захищати Україну, хоча на той момент за плечима у нього було вісім років виступів за збірну Миколаївської області, норматив майстра спорту України та нагороди національної першості. Позивним обрав «Кока», бо так

його в дитинстві називав дідусь. Перший бій проти російських гібридних сил у Миколи Гуцаленка відбувся 3 липня 2014 р. поблизу Красного Лиману (з 2016-го це місто називається Лиман). З початку конфлікту він воював на Донбасі, двічі заступав на оборону Донецького аеропорту, був одним із тих українських бійців, які вивісили прапор над новим терміналом аеропорту, пройшов Мар'їнку, Саур-Могили і ще багато бойових точок. Помер 23 лютого 2017 р. після поранення в голову, отриманого в бою під Авдіївкою. Лікарі Дніпропетровської обласної клінічної лікарні імені Мечникова дві доби боролися за його життя, але боєць не вийшов з коми. Миколі було 25 років. У нього залишилася дружина, 9-місячний син та батьки.

Тарас Білоцький – майстер спорту з карате народився в Києві 6 червня 1979 р., тут же навчався у 18-й школі. Вищу освіту здобув в харківських університетах за спеціальностями «фінанси» та «технічне обслуговування та ремонт автомобілів». Працював у головному управлінні статистики в Рівненській області на посаді головного спеціаліста-економіста відділу фінансово-економічного забезпечення, бухгалтерського обліку та звітності. У березні 2015 р. Тараса мобілізували. У 14-й окремій механізованій бригаді він був навідником. 11 жовтня 2016 р. підписав контракт з ВСУ, а 7 червня 2017 р. загинув від кульового поранення неподалік Бахмацької траси на Луганщині. Напередодні загибелі йому виповнилося 38 років.

Максим Бендеров –

багаторазовий чемпіон України, срібний призер чемпіонату світу, чемпіон Європи з панкратіону народився 6 квітня 1990 р. в м. Олександрія Кіровоградської області. Він – володар чорного поясу з панкратіону, чемпіон України серед спецназівців, працював тренером в Олександрійському міському клубі, а крім того, на волонтерських засадах проводив заняття для дітей-сиріт з Пантаївської школи-інтернату, що в 20 км від Олександрії. Також навчався за спеціальністю «правознавство». Бендеров служив за контрактом старшим розвідником в Кіровоградському полку спеціального призначення. У зоні бойових дій Максим перебував з березня 2014 р. У липні отримав завдання – вивести на нові позиції бійців 72-ї механізованої бригади уздовж кордону. 12 липня він опинився в оточенні під Ізвариним Луганської області. Ворожий снаряд влучив у коло спецназівців, деякі з них відразу загинули. Серед них був 24-річний Максим. Зараз щорічно в Олександрії проводиться турнір з панкратіону імені Максима Бендерова.

Олександр Бричук народився в м. Севастополь. З п'яти років хлопчик активно займався повноконтактним карате в ДЮСШ. Після закінчення десятирічки мав посвідчення інструктора зі спортивного туризму. Пройшов службу у Військово-Морському Флоті України, після чого переїхав до Самарської області Росії, де працював при консульстві України в Росії з розвитку спортивного туризму. Коли між Україною і Росією почалася відкрита конфронтація, Олександр повернувся на Батьківщину. Після анексії Кримського півострова пішов добровольцем у батальйон патрульної служби міліції особливого призначення «Шахтарськ» ГУ МВС України в Дніпропетровській області. 16 серпня 2014 р. під час виконання бойового завдання Олександр Бричук і троє бійців розвідгрупи потрапили в засідку в районі Красногорівки. Групу обстріляли з фугасу. Олександр Бричук і ще один з його побратимів загинули.

Віктор Мандзюк у 13 років почав займатися боксом, був багаторазовим переможцем і призером міжнародних і

всеукраїнських змагань. Навчався в Інституті фізичної культури і здоров'я Волинського національного університету імені Лесі Українки. У 2007 р. на Всеукраїнському турнірі пам'яті Педро САЕС Бенедикто в Сімферополі (АР Крим) – отримав золоту нагороду і виконав норматив майстра спорту України з боксу. З 2009 р. працював у лавах Служби безпеки України (СБУ). Під час служби в Волинському відділі ЦСО «Альфа» став кращим стрільцем відділу. Крім цього, Віктор Мандзік виступав за команду СБУ у Волинській області з рукопашного бою. Через серйозну травму Віктор перейшов в оперативний підрозділ.

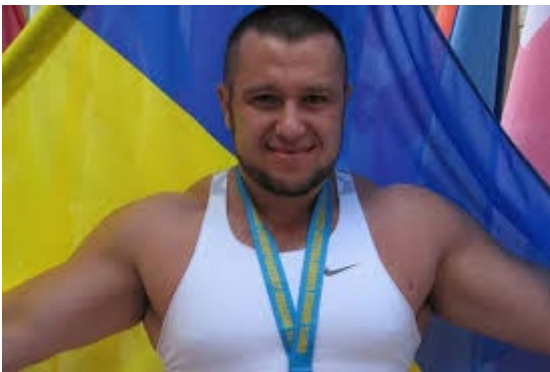
З січня 2015 р. перебував у зоні АТО. За даними СБУ, 21 березня 2015 р. на в'їзді в Волноваху три особи під виглядом українських добровольців зупинили три вантажні фури під приводом запобігання контрабанді товарів. Близько сьомої години ранку під'їхали співробітники СБУ, виник конфлікт. У Мандзіка відібрали службове посвідчення і табельну зброю. У ході конфлікту він був убитий пострілом у голову, помер в автомобілі швидкої допомоги. Уже третій рік поспіль в Луцьку проходить міжнародна боксерська матчева зустріч пам'яті Віктора Мандзіка.

Денис Чабанчук народився в 1992 р. в Луцьку. Денис був вихованцем школи олімпійського резерву, під час навчання входив до складу збірної команди області. Переможець та призер

чемпіонатів серед ДЮСШ, міжнародних турнірів з плавання серед юнаків та юніорів на дистанціях 100, 200, 400 м (комплексне плавання). У 2013 р. і закінчив Академію сухопутних військ. Остання посада – командир взводу снайперів 15-го окремого гірсько-піхотного батальйону 128-ї окремої гірсько-піхотної бригади.

17 лютого 2015 р. Денис зник в районі Дебальцево при виведенні військ. Він був поранений в ногу, тому його вивезли в Артемівськ з іншими травмованими бійцями. Автомобіль, в якому знаходилися поранені, наїхав на міну поблизу села Калинівка (Артемівський район) та залишився на підконтрольній бойовикам території. Після цього жодного повідомлення від Дениса вже ніхто з близьких не отримував. Родичі намагалися зв'язатися з представниками угруповань «Л/ДНР», щоб дізнатися хоч щось про хлопця. Згодом вони отримали відео, яке підтверджувало смерть Дениса. Тіло 22-річного сина батькам вдалося забрати тільки в березні. Останні роки в Луцьку проводиться відкритий турнір з плавання пам'яті Дениса Чабанчука.

Темур Юлдашев – чемпіон Європи та світу з пауерліфтингу, тренер ряду луганських спортсменів-важкоатлетів не залишився в стороні, коли Луганськ почали захоплювати російські гібридні війська. Навесні 2014 р. Темур Юлдашев очолив Штаб народної самооборони Луганська. Після офіційного оформлення батальйону «Темур» Юлдашева та добровольців відправили в школу міліції в м. Щастя Луганської області для проходження підготовки. Однак доїхати не вдалося – автобуси зупинили деякі з місцевих жителів, яких супроводжували люди зі зброєю. Темур здався в полон, щоб добровольців відпустили. Його тримали в полоні 35 днів. Однак

бійцеві вдалося втекти, і вже наприкінці червня він був у Києві. Пройшовши фізичну реабілітацію і зібравши новий батальйон, Темур Юлдашев знову відправився на Донбас, 26 серпня 2014 р. загинув в бою під Саур-Могилою. Через бюрократичні перекони сім'я дев'ять місяців не могла поховати загиблого. У Темура залишилася дружина і п'ятеро дітей.

Ігор Присяжнюк починав свої перші спортивні кроки у веслуванні під керівництвом олімпійської чемпіонки Юлії Рябчинської у вінницькій дитячо-юнацької спортивній школі. У 1995 р. пішов на строкову службу в Прикордонні війська України, далі – Одеська окрема авіаційна ескадрилья. Тут Ігор відновлює заняття з веслуванням на каное-одиначці, виступає на дистанціях 1000 і 5000 м, тренує регіональні команди прикордонної служби.

Вісім нагород, чемпіонат світу з веслувального марафону й участь у Всесвітніх іграх з неолімпійських видів спорту – цей перелік Присяжнюк міг би поповнити, але на момент початку АТО він служив у прикордонних військах на Донбасі і 7 серпня 2014 р. загинув під час організованого прориву з оточення в «Довжанському котлі».

Прикордонники 22 дня героїчно обороняли державний кордон, незважаючи на масовані обстріли, а потім три доби проривалися в район Саур-Могили і Амвросіївки. При виході з оточення по загону Присяжнюка,

який обороняв пункт пропуску «Довжанський», відкрили шквальний вогонь з «Градів». Поруч з автомобілем, в якому їхав прикордонник-спортсмен, розірвався снаряд, автомобіль спалахнув і вибухнув. За спогадами бійців, Присяжнюк залишився в палаючому автомобілі.

Денис Здоровець народився 25 вересня 1994 р. в Києві. Тут починав займатися регбі, одним із захоплень юнака була також їзда на велосипеді. У 2010 р. Денис вступив до Деснянського економіко-правового технікуму при МАУП, де отримав диплом бакалавра, а потім вступив до академії на заочне відділення. До початку АТО на сході України грав у команді «Авіатор», а також у складі молодіжної збірної Центрального регіону. У 2016 р. Здоровець підписав з ВСУ контракт на три роки, пояснюючи це тим, що не може спостерігати за тим, що відбувається, хоче діяти і захищати Батьківщину. На війні був стрілем-санітаром взводу 1-го механізованого батальйону 72-ї окремої механізованої бригади.

Друзі Дениса розповідали, що він умів радіти життю і завжди знайти потрібні слова, після яких оточуючі починали посміхатися. Говорили, що у нього було чисте серце і добра душа. Загинув 3 листопада 2016 р. в промзоні Авдіївки в результаті прямого попадання 120-міліметрової міни в окоп, де знаходився воїн.

Віталій Ставський – чемпіон України з греко-римської боротьби 2007 р. і майстер спорту з жовтня 2011 р. проходив службу за контрактом у військовій частині м. Львів. У вересні 2014 р. перебував у зоні АТО в районі Луганська у складі 80-ї аеромобільної бригади. Загинув у свій день народження – 3 вересня 2014 р. під час атаки угруповання «ЛНР» на аеропорт «Луганськ», який десантники обороняли кілька місяців.

У Рівненській області щорічно проводиться обласний турнір з греко-римської боротьби серед юнаків пам'яті Віталія Ставського.

**УКРАЇНСЬКІ АТЛЕТИ-ПРАПОРНОСЦІ ЗБІРНИХ
ОЛІМПІЙСЬКИХ КОМАНД СРСР ТА УКРАЇНИ НА
ОЛІМПІЙСЬКИХ ІГРАХ**

Рік, місто	Спортсмен	Вид спорту
Ігри XV Олімпіади 1952 р., Гельсінкі	Яків Куценко – 11-разовий чемпіон УРСР. 14-разовий чемпіон СРСР. Дворазовий чемпіон Європи. Встановив 53 всесоюзних рекорду і 3 світових.	Важка атлетика
Ігри XVI Олімпіади 1956 р., Мельбурн	Володимир Куц – дворазовий Олімпійський чемпіон, багаторазовий рекордсмен світу, кращий світовий стаєр (1953–1956 рр.)	Легка атлетика (біг на довгі дистанції)
Ігри XVIII Олімпіади 1964 р., Токіо	Леонід Жаботинський – дворазовий олімпійський чемпіон, чемпіон світу, чемпіон Європи, п'ятиразовий чемпіон СРСР	Важка атлетика
Ігри XX Олімпіади 1972 р., Мюнхен	Валерій Борзов – дворазовий олімпійський чемпіон і триразовий призер Олімпійських ігор	Легка атлетика (біг на короткі дистанції)
XVII зимові олімпійські ігри 1994 р., Ліллекхаммер	Віктор Петренко – чемпіон XVI зимових Олімпійських ігор, бронзовий призер XV зимових Олімпійських ігор	Фігурне катання на ковзанах (чоловіче одиначне катання)
Ігри XXVI Олімпіади 1996 р., Атланта	Сергій Бубка – чемпіон Ігор XXIV Олімпіади, шестиразовий чемпіон світу, 35- разовий рекордсмен світу	Легка атлетика (стрибки з жердиною)
XVIII зимові олімпійські ігри 1998 р., Нагано	Андрій Дериземля – дворазовий бронзовий призер чемпіонатів світу, дворазовий чемпіон Європи	Біатлон
Ігри XXVII Олімпіади 2000 р., Сідней	Євген Браславець – чемпіон Ігор XXVI Олімпіади, чемпіон світу і Європи	Вітрильний спорт
XIX зимові	Олена Петрова – срібний призер XVIII	Біатлон

олімпійські ігри 2002 р., Солт-Лейк-Сіті	зимових Олімпійських ігор, дворазовий срібний і чотириразовий призер чемпіонатів світу, чемпіонка Європи	
Ігри XXVIII Олімпіади 2004 р., Афіни	Денис Силантьєв – срібний призер Ігор XXVII Олімпіади, чемпіон і срібний призер чемпіонатів світу, дворазовий чемпіон Європи, чотириразовий срібний і дворазовий бронзовий призер	Плавання
XX зимові олімпійські ігри 2006 р., Турин	Наталія Якушенко – дворазовий бронзовий призер чемпіонатів світу	Санний спорт
Ігри XXIX Олімпіади 2008 р., Пекін	Яна Клочкова – чотириразова олімпійська чемпіонка, багаторазова чемпіонка світу та Європи	Плавання
XXI зимові олімпійські ігри 2010 р., Ванкувер	Лілія Лудан – учасниця чотирьох зимових Олімпійських ігор	Санний спорт
Ігри XXX Олімпіади 2012 р., Лондон	Роман Гонтюк – срібний призер Ігор XXVIII Олімпіади, бронзовий призер Ігор XXIX Олімпіади	Дзюдо
XXII зимові олімпійські ігри 2014 р., Сочі	Валентина Шевченко – учасниця чотирьох зимових Олімпійських ігор та 11 чемпіонатів світу, бронзовий призер чемпіонату світу	Лижні перегони
Ігри XXXI Олімпіади 2016 р., Ріо-де-Жанейро	Микола Мільчев – чемпіон Ігор XXVII Олімпіади	Кульова стрільба
XXIII зимові олімпійські ігри 2018 р., Пхьончхан	Олена Підгрушна – чемпіонка XXII зимових Олімпійських ігор, чемпіонка світу, п'ятиразова чемпіонка Європи	Біатлон

УКРАЇНСЬКІ СПОРТСМЕНИ – УЧАСНИКИ СВЯТА УКРАЇНСЬКОЇ ПИСЕМНОСТІ ТА МОВИ

До свята української писемності та мови олімпійська чемпіонка з біатлону **Олена Підгрушна** ініціювала флешмоб серед спортсменів – декламування віршів українською мовою. Вона привітала всіх і словами: «Любіть свій край, свою країну! В неї велика історія. Шануйте мову і приєднуйтеся до українського!».

До флешмобу долучилися срібний призер Ігор XXXI Олімпіади з греко-римської боротьби **Жан Беленюк**, чемпіон світу зі скелелазіння **Данило Болдирев**, чемпіон XXIII зимових Олімпійських ігор з фристайлу **Олександр Абраменко**, чемпіон світу з біатлону **Дмитро Підручний**, призерка чемпіонатів світу з біатлону **Анастасія Меркушина**, дворазова чемпіонка світу серед юніорів з біатлону, в 2018 р. змінила громадянство і переїхала з Росії в Україну **Катерина Бех**, чемпіонка Європи з біатлону **Юлія Журавок**.

На честь свята Українська асоціація футболу та члени збірної команди України з футболу прочитали вірш Володимира Сосюри «Любіть Україну!».

ЯСКРАВІ ПАТРІОТИЧНІ ВЧИНКИ УКРАЇНСЬКИХ СПОРТСМЕНІВ

На початку 2000-х років про Україну знали завдяки Андрію Шевченку і братам Кличкам. Сьогодні список знаменитих українських спортсменів набагато ширший, на повагу вболівальників впливають не лише спортивні результати, а й вчинки.

«Бойові кольори» збірної України

У 2005 р. збірна України з футболу вперше в історії потрапила до фіналу чемпіонату світу. Зробила це команда Олега Блохіна за кілька турів до кінця відбіркового турніру, тому до домашнього матчу проти Туреччини синьо-жовті підходили майбутні учасники мундіалю і вирішили цей момент відзначити – на гру футболісти вийшли з «бойовою розмальовкою» в національних кольорах. Анатолій

Тимошук пішов далі і протягом всього чемпіонату світу 2006 р., де Україна дійшла до 1/4 фіналу, виступав з патріотичною стрічкою у волоссі.

Як козаки підкорювали Лондон

Напередодні старту Ігор XXX Олімпіади 2012 р. збірна України з боксу вирішила підняти свій бойовий дух і перед відльотом в Лондон **Денис Берінчик, Олександр Усик** та **Павло Іщенко** виголили козацькі «оселедці» і позували в шароварах. Вже на Іграх Усик після кожної перемоги танцював гопак, що стало його фірмовою фішкою. У підсумку наші боксери здобули п'ять олімпійських медалей, серед яких дві золоті.

Взуття допомагає виявляти патріотизм спортсмена

Тенісист **Сергій Стаховський** часто демонстрував свою громадянську позицію щодо подій на сході України під час міжнародних змаганні. Так, на Australian Open перша ракетка України виступав у взутті з написом: «Слава кіборгам», а на переможному для Стаховського турнірі у США він вийшов на корт в кросівках з написом: «Слава Україні». Також спортсмен був помічений на одному з футбольних матчів з гаслом «Україна – вільна країна».

Кличко власноруч пришивав стрічку

У квітні 2015 р. **Володимир Кличко** – олімпійський чемпіон з боксу – проводив черговий захист своїх чемпіонських титулів проти американця Брайанта Дженнінгса. Спеціально до цього бою українець підготував унікальні шорти з іменами всіх своїх попередніх суперників, місцями і датою боїв, а їх «родзинкою» став той факт, що стрічки в кольорах українського прапора боксер пришивав власноруч. Пізніше шорти були продані на благодійному аукціоні, а виручені кошти спрямовані українським дітям. Бій проти Дженнінгса став останнім переможним в кар'єрі Кличка.

Відмовилася виступати, коли на Батьківщині гинуть люди

Українська гірськолижниця **Богдана Мацьоцька** відмовилася від виступу на Іграх XXII Олімпіади 2014 р. в Сочі. Своє рішення вона і її тренер-батько Олег Мацьоцький пояснили протестом проти дій влади під час штурму Майдану 18 лютого 2014 р., коли загинули люди.

Відстояв вишиванку у суді

Чемпіон світу і Європи з шашок **Юрій Анікєєв** наважився піти проти Міжнародної федерації шашок (IDF), яка переважно складається з росіян, а їх штаб-квартира знаходиться у Санкт-Петербурзі. Українець не боявся демонструвати свою патріотичну позицію, брав участь у змаганнях у вишиванці і критикував президента РФ. За це IDF спочатку усунула Анікєєва від чемпіонату Європи, а потім дискваліфікувала на три роки. Офіційно – за «порушення етичного кодексу», мовляв, українець «глумиться над їхньою символікою» і відлякує спонсорів. Анікєєв не став миритися з таким рішенням, пішов до суду і виграв справу! Його відновили у правах, а IDF зобов'язали ще й виплатити грошову компенсацію.

Патріотичне каное допомогло здобути друге олімпійське «золота»

Олімпійський чемпіон з веслування на каное **Юрій Чебан** до старту на Іграх XXXI Олімпіади 2016 р. прикрасив своє каное в патріотичному стилі. *«У мене був дуже великий вибір, чим розмалювати човен. Але я подумав, навіщо мені рибки, акули. У мене є шикарна, гарна країна, хочу пофарбувати човен в національні кольори»,* –

зiзнавався спортсмен. Синьо-жовтий човен в результатi принiс Чебану успiх – у вирiшальному заїзді на останньому метрi дистанції, зробивши максимальний гребок з підсідом, спортсмен виборов золоту медаль. Юрiй не тiльки завоював друге «золото», а й встановив олімпійський рекорд.

Допомагав армії і нажив ворогів в Іспанії

Футболіст **Роман Зозуля** після початку військової операції на сході України активно допомагав воїнам і навіть створив благодійний фонд для допомоги на передовій і пораненим у лікарнях. Про свій громадянський обов'язок футболіст не забував навіть після від'їзду в Іспанію. Там діяльність Зозулі не сподобалася вболівальникам «Райо Вальєкано», які звинуватили українця в неонацистських поглядах, і ті зірвали його перехід до клубу. Пізніше стало відомо, що близько десятка представників ультрас «Вальєкано» воювали за терористів на Донбасі. Через цей конфлікт українець практично на півроку залишився без великого футболу, пізніше став успішно виступати в іншій іспанській команді.

Українська мова в Сочі

Боксер **Олександр Хижняк** у 2017 р. став чемпіоном Європи і переміг на чемпіонаті світу. Не дивно, що Міжнародна асоціація любительського боксу (AIBA) визнала його найкращим боксером року. Церемонія вручення нагороди проходила в російському Сочі. Хижняка оголосили російською, він вийшов на сцену і виступив з промовою українською «Мені дуже приємно бути серед кращих боксерів світу. Дуже приємно представляти саме свою країну не тільки тут, але і на різних рингах у всьому світі», – сказав кращий боксер року.

Олімпійське золото почалося перемогою «за майдан»

Майбутні олімпійські чемпіонки **Олена Підгрушна, Юлія Джима, Віта і Валя Семеренко** у грудні 2013 р. стали переможницями естафети на етапі Кубка світу в Австрії. Під час нагородження біатлоністки з п'єдесталу вигукували «За майдан!», а їм

вболівальники відповідали «Слава Україні». Майже через три місяці дівчата здобули золоті медалі на XXII зимових Олімпійських іграх 2014 р.

Україна близька легіонерам

Виявляти любов до України можуть навіть іноземці. Перед черговим матчем чемпіонату України під час виконання національного гімну темношкірі легіонери донецького клубу «Олімпік» поклали руку на серце, а один з них навіть наспівував гімн.

ДЕНЬ ВИШИВАНКИ – ДЕНЬ УКРАЇНСЬКОГО ОБЕРЕГА

Щороку у третій четвер травня Україна відмічає День вишиванки. Це чудове самобутнє свято української культури. Вишиванка завжди була і залишається українською святинєю. Вона символізує високу мудрість, духовне багатство і зв'язок поколінь.

А почалося все ще у 2006 р., коли студентка Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича **Леся Воронюк** стала ініціатором акції «Всесвітній день вишиванки». Надихнув її до цього Ігор Житарюк, який регулярно одягав вишиту сорочку на заняття. Леся запропонувала одногрупникам та студентам обрати один день і разом одягнути вишиванки. Спочатку національний одяг вдягало кілька десятків студентів та кілька викладачів факультету. Та вже протягом наступних років свято розрослося до всеукраїнського рівня.

Цікаво, що Давньогрецький історик Геродот стверджував, що вишивка прикрашала одяг скіфів, які довгий час мешкали на території сучасної України. Археологи навіть знайшли на Черкащині зображення чоловіків в українських національних костюмах, датовані VI ст. н. е. Кожен регіон України має свою особливу вишивку, яка відрізняється від інших технікою та орнаментом.

До Дня вишиванки долучилася українська діаспора по всьому світу, а також українські спортсмени.

Свою незвичну вишиванку представила українська професійна тенісистка **Еліна Світоліна**, переможниця 16 турнірів Жіночої тенісної асоціації.

Сергій Стаховський – український професійний тенісист переможець восьми турнірів Асоціації тенісистів-професіоналів – на День вишиванки зі своєю родиною.

Гравці канадської команди «Дофінські Королі» вийшли на черговий матч Молодіжної хокейної ліги

(МЈНЛ) в екіпіровці, на якій крім орнаменту, кирилицею було написано назву команди та прізвища хокеїстів. Вихід гравців на лід також супроводжувався оголошенням їхніх імен українською мовою. А все тому, що місто Дофін відоме потужною українською діаспорою. Понад 40 % населення має українське походження.

Дмитро Підручний – український біатлоніст, чемпіон світу у гонці переслідування – зі своєю родиною у День вишиванки.

Ганна Різатдінова – бронзова призерка Ігор XXXI Олімпіади 2016 р. у багатоборстві, чемпіонка світу з художньої гімнастики.

Двоє гравців, натуралізованих бразильців та гравців національної збірної України з футболу **Жуніор Мораес** та **Марлос** на Дні вишиванки.

IV «Забіг у вишиванках» зібрав любителів бігу українських міст і діаспори, серед яких Нью-Йорк, Філадельфія, Вашингтон, Дубай, Вотерфорд і Лісабон. Забіг носив благодійний характер: усі зібрані кошти були передані Віталію Бельдяєву, 24-річному бійцю АТО, котрий потребував термінового хірургічного втручання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксенов ГМ. Педагогические идеи Кубертена и их современное значение: [автореферат]. Москва, 2003.
2. Алчевська ХД. Твори. Київ: Дніпро, 1990. 558 с.
3. Антипова МВ. Олимпийское образование как фактор формирования общественного мнения [автореферат]. Санкт-Петербург, 1998. 214 с.
4. Андреева ГМ. Социальная психология. Москва: Аспект Пресс; 1997. 376 с.
5. Арская ЛП. Компас надежд (Пьер де Кубертен). Спорт, духовные ценности, культура. 1997;2:46-61.
6. Бабанский ЮК. Оптимизация процесса обучения (общедидактический аспект). Москва: Педагогика; 1997. 256 с.
7. Баринов ИВ. Состояние и пути совершенствования олимпийского образования и воспитания учащейся молодежи [автореферат]. Москва, 1994. 26 с.
8. Бергсон А. Здравый смысл и классическое образование. Вопросы философии. 1990;1:163.
9. Бех ІД. Особистісно-зорієнтоване виховання : Науково-метод. посібник. Київ: ІЗМН, 1998. 204 с.
10. Бех І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Гірська школа Українських Карпат. 2015;12–13:26-37.
11. Бех ІД. Виховання і розвиток особистості у дзеркалі двох парадигм. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2012;16:3-8.
12. Бех І. Патріотизм: сучасні ознаки та орієнтири виховання. Рідна школа. 2015;1–2:3-6.
13. Библиографическое описание: Чиркунова АЕ, Сорокина ИР. Формирование гражданско-патриотического воспитания учащихся в общеобразовательной школе. Молодой ученый. 2014;21:706-9.

14. Булатова М. Система олимпийского образования в Украине (1991–2006): методология и практические результаты. В: Современный олимпийский спорт и спорт для всех. Материалы X междунар. науч. конгр. 2006 Сентябрь 10–14; Гданск; 2006. с. 38-40.
15. Булатова ММ. Олімпійська спадщина України: Художній альбом Київ: Олімп. л-ра, 2016; Кн.1. 128 с.
16. Булатова М, Бубка С. 25 років разом. Олімпійська освіта. К.: НОК України, 2017. 128 с.
17. Булатова ММ. Мультикультуралізм в олімпійському спорті. Наука в олімпійському спорті. 2018;2:4-16.
18. Булатова ММ. Міжнародному олімпійському комітету 125 років. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2019;1:93-6.
19. Вацеба О, Юхимук В. Формы олимпийского образования учеников общеобразовательных школ Украины. В: Современный олимпийский спорт и спорт для всех. Материалы XI междунар. науч. конгр. Минск; 2007. с. 114-7.
20. Ващенко Григорій. Вибрані педагогічні твори. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження»; 1997. 214 с.
21. Ващенко Григорій. Виховний ідеал: Підручник для педагогів, виховників, молоді та батьків. Т. I. 3-є вид. Полтава: Полтавський вісник, 1994. 191с.
22. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Бусел ВТ. Київ; Ірпінь: Перун; 2003. 1440 с.
23. Волкова НП. В 67 Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий центр «Академія»; 2002. 576 с.
24. Высоцкий Ц. Олимпийское образование в контексте проблемы формирования разностороннего развития личности. Мир спорта. 2004;3:120-4.
25. Вяземский ЕЕ. Базовые ценности, понятия и принципы отечественного гражданско-патриотического воспитания. [Интернет]. Доступно: <http://www.oboznik.ru/?p=22706>.

26. Галушинський М. Національне виховання. Львів, 1920. 30 с.
27. Георгиадис К. Теоретические основы олимпийского образования. Наука в олимпийском спорте. 2007;2:3-16.
28. Громадянин – Держава – Громадянське виховання. Антологія. Упорядники. Рогозін МП, Сухомлинська ОВ. Донецьк, 2001:84.
29. Громадянське виховання: нові виклики сучасних реалій в умовах трансформації суспільства : науково-допоміжний бібліографічний покажчик. уклад.: Горова ЗМ, Косенко ВВ; передмова Косенко ВВ. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка; 2011. 128 с.
30. Грушевський М. Початки громадянства. Генетична соціологія. Б.м.; 1921. 328 с.
31. Днепров ЭД, Пирогов НИ. Отв. ред. Пискунов АИ. Зачинатель общественно-педагогического движения 60-х годов. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. 2-я половина XIX в. Москва, 1976:121-36.
32. Духнович О. Народная педагогия в пользу училищ и учителей сельских. Львов, 1857;1:9-60.
33. Дудкин ВЮ, Радченко ЛА. Олимпийская образованность киевских школьников 12–13 лет. Современный олимпийский спорт и спорт для всех: матер. XI междунар. науч. конгресса. Минск; 2007. С. 23-25.
34. Духнович О. Вибрані твори. Упорядкування, вступна стаття «Сходінки у безсмертя: життєвий і творчий шлях Олександра Духновича» (5-16), підготовка текстів та примітки. Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття»; 2003. 568 с.
35. Дьюри Ж. Олимпийское движение и воспитание. Всемирный научный конгресс «Спорт в современном обществе»: Сборник научных материалов. Москва, 1974. С. 122-30.
36. Єжова ОО. Сутність організаційно-педагогічних умов педагогічного процесу. Психолого-педагогічні науки. 2014;3:39-43.

37. Єріна АМ, Захожай ВБ, Єрін ДЛ. Методологія наукових досліджень: Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури; 2004. 212 с.
38. Єрмолова ВМ. Теоретико-методичні засади інтеграції олімпійської освіти в навчально-виховний процес школярів. [автореферат]. Київ, 2010. 187 с.
39. Єрмолова ВМ. 10 уроків із П'єром де Кубертенем : метод. посіб. К., 2016. 236 с.
40. Єрмолова ВМ. Олімпійська освіта в школі: метод. посібник. К.: Козарі, 2009. 88 с.
41. Ермолова ВМ, Мазюк ВЛ. Роль олимпийского образования в формировании социальной и гражданской компетентности школьников II Европейские игры – 2019: психолого-педагогические и медико-биологические аспекты подготовки спортсменов : материалы Международной научно-практической конференции. Минск, 4–5 апр. 2019 г. Минск: БГУФК, 2019. Ч. 4. 423 с. С. 29-31.
42. Єрмолова ВМ. Олімпійська освіта як засіб патріотичного виховання школярів. Збірник виступів учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи розвитку вищої освіти та економіки в ХХІ столітті», присвяченої 25-річчю від дня заснування Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. С. Дем'янчука. Рівне: РВЦ МЕРУ ім. акад. С. Демянчука. 2018;345-7.
43. Ефременков КН. Межпредметные связи в структуре школьного олимпийского образования [автореферат]. Москва: 1998. 24 с.
44. Иванова И. Г. Гражданско-патриотическое воспитание школьников в воспитательно-образовательном процессе. [Интернет]. Доступно: <http://xn--i1abbnckbmcl9fb.xn--p1ai/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%B8/514134/>
45. Іларіон (митрополит) [Іван Огієнко]. Бережімо все своє рідне! 3-тє вид. – Вінніпег : Митрополитарний собор; 1947. 32 с.
46. Іларіон (митрополит) [Іван Огієнко]. Наш бій за державність : іст. епопея. Ч. 2. Вінніпег : Наша культура; 1966. 224 с.

47. Ипполитова Н, Стерхова Н. Анализ понятия «педагогические условия: сущность, классификация. General and Professional Education 1/2012 pp. 8-14.
48. З Україною в серці (тренінг з патріотичного виховання дітей та молоді) : посіб. Бех ІД, Кириченко ВІ, Петрочко ЖВ. Харків: «Друкарня Мадрид». Видання 2-ге, змінене; 2016. 140 с.
49. Закон України «Про освіту» / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017;38-39:ст.380
50. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 № 651-XIV.
51. Кашкарев АЮ. Идеи практика олимпизма в современной культуре. [автореферат]. Кемерово, 2008. 173 с.
52. Конвенція про права дитини: Права дитини. Київ: Представництво ЮНІСЕФ в Україні; 2001. С. 15.
53. Контанистов АТ. Формирование организационно-педагогических основ олимпийского образования в России [автореферат]. Москва, 2001. 175 с.
54. Концепція громадянського виховання (проект) [Інтернет]. Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorenniya-konceptsiyu-rozvitku-gromadyanskoyi-osviti-v-ukrayini>
55. Концепція Нової української школи, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р.
56. Коршунов ВЛ. Гармоничное воспитание школьников в системе олимпийского образования (на материале Спартианских игр региональной направленности) [автореферат]. Комсомольск-на-Амуре; 2004. 197 с.
57. Косевич Ежи. Рождение Кубертеновской мысли. Спорт, духовные ценности, культура. Кузин ВВ, Столяров ВИ, Чесноков НН. Вып. первый: Москва: Гуманитарный Центр «СпАрт» РГАФК, 1997. С. 31-8.
58. Кошолоп ОФ. Громадянське виховання учнівської молоді в історії вітчизняної педагогіки. [Інтернет]. Доступно: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_40/18.pdf.

59. Кубертен П. Олимпийские мемуари. Київ: Олимп. л-ра, 1997. 179 с
60. Кучинська Ю. Громадянське виховання в Україні: минулий досвід та сучасні потреби: навч. посіб. Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г. 2015. 111 с.
61. Кучинська Ю. Громадянське виховання і його значення у сучасному виховному процесі [Інтернет]. Доступно: <http://WWW.ukrlit.net/articl1/1902.html>
62. Лубышева Л. Интеграция спортивного и олимпийского воспитания в образовательном пространстве школы. Наука в олимп. спорте. 2007;2:36-4.
63. Лутовинов ВИ. Критерии и показатели оценки результатов работы по военно-патриотическому воспитанию. Монографія [Інтернет]. Доступно: http://window.edu.ru/catalog/pdf2txt/550/62550/32657?p_page=2]:
64. Макаренко А. Виховання громадянина (Фрагменти). Громадянин – Держава – Громадянське виховання. Антологія. Упоряд. Рагозін МП, Сухомлинська ОВ. Донецьк, 2001. С. 194-200.
65. Макаренко АС. Воспитание гражданина. Москва: Просвещение, 1986. 373 с.
66. Макаренко АС. О воспитании. Москва: Политиздат; 1988. 256 с.
67. Манолаки В. Олимпийское движение в контексте воспитательных ценностей. Наука в олимпийском спорте. 2007;2:22-5.
68. Мельник ЮБ. Особливості формування культури здоров'я: модель культури здоров'я особистості учня. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2004;11:37-46.
69. Мелентьева НН, Поженская ЮВ. Олимпийское образование школьников. Вестник ТГПУ (TSPU Bulletin). 2015;7(160):45-52
70. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» (від 27.10.2014 № 1232);

71. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» (від 16.06.2015 № 641).
72. Наказ Міністерства освіти і науки України «Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів» (від 31.10.2011р. № 1243).
73. Олімпійська академія України (1991–2011). Булатової ММ. редактор. Київ, 2011. 112 с.
74. Олимпийский спорт в 2-х томах. Платонова ВН. редактор. Київ: Олимп. лит; 2009;2-й т. 796 с.
75. Олимпийская хартия : пер. с англ. Москва: Сов. спорт; 1996. 96 с.
76. Олімпійська освіта : метод. рек. Булатової ММ. редактор. Київ: Знання; 2002. 38 с.
77. Освіта для демократичного громадянства та освіта з прав людини в Україні: Протасова НГ, Паращенко ЛІ, Овчарук ОВ, Полторак ВВ. Національна академія державного управління при Президентові України. Київ: НАДУ; 2011. 100 с.
78. Педагогика. Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. Заведений. Слостенин ВА, Исаев ИФ, Шиянов ЕН. Москва: Издательский центр «Академия»; 2002. 576 с.
79. Петлеваный Г. Необходимость олимпийского образования школьников, его различных форм, средств и методов. II Междунар. форума «Молодежь–Наука–Олимпизм» – Москва: Советский спорт; 2002. с. 163.
80. Президент МОК на трибуне ООН. Международный журнал спортивной информации «Спорт для всех». 1996;1–2:6-7.
81. Поликарпова ГМ. Воспитательная система на основе идей олимпизма как педагогическая реальность: материалы VIII Всероссийской научно-

- практической конференции «Дети России образованы и здоровы». 2010 февраля 25–26. Москва, 2010:133–5.
82. Рабочая книга социолога. Москва: Наука; 1976. 512 с.
83. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 № 954-р «Про затвердження плану заходів щодо популяризації державних символів України, виховання поваги до них у суспільстві».
84. Русова С. Роль жінки у дошкільному вихованні. Зб. ст. і матеріалів. Упор. Нагачевська ЗІ. Івано-Франківськ, 1996:21-5.
85. Русова С. Суспільні питання виховання. Життя і знання. 1929;6(18):161-3.
86. Система патріотичного виховання в Україні. Коваль Г. Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. К., 2004;5:262-70.
87. Спільний наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства культури і туризму України «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання молоді» (від 27.10.2009 № 3754/981/538/493)
88. Столяров ВИ. Актуальные проблемы теории и практики олимпийского образования детей и молодежи. Физ. культура: воспитание, образование, тренировка. 1998;4:13-9.
89. Столяров В. Концепция олимпийского образования (многолетний опыт разработки и внедрения в практику). Наука в олимп. спорте. 2007;2:30-5.
90. Столяров ВИ. Теория и методология современного физического воспитания : состояние разработки и авторская концепция: монографія. Киев: Олимп. лит., 2015. 704 с.
91. Сухомлинська О. Ідеї громадянськості й школа в Україні. Шлях освіти. – 1999;4:20-5.
92. Сухомлинська О. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. Дошкільне виховання. 2003;2:3-9.

93. Сухомлинська ОВ. Ідеї громадянськості й школа в Україні. Шлях освіти. 1999;4:25.
94. Сухомлинський ВО. Народження громадянина. Вибр. твори: В 5. Київ: Рад. школа: 1997. Т. 3. 670 с.
95. Торохтий ВС. Гражданское и патриотическое воспитание в условиях модернизации образования. [Интернет]. Доступно: http://smolpedagog.ru/read_zarubez.html.
96. Указ Президента України № 212/2012 «Стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні».
97. Указ Президента України № 334/2015 «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді».
98. Указ Президента України № 580/2015 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 — 2020 роки».
99. Ушинський КД. Про народність у громадському вихованні. Вибрані педагогічні твори : у 2 т. Київ, 1983. Т. 1. С. 43-103.
100. Фролов ИТ. Наука. Ценности. Гуманизм. Вопросы философии. 1981;3:27-41.
101. Чепіга Я. Моральне вдушення у справі виховання. Проблеми виховання й навчання в світлі науки й практики. Збірник психолого-педагогічних статей. 1913. Кн. 1. Київ: Друкарня Першої Київської Артелі Друкарської Справи; 1913. 61-76.
102. Чернецкий ЮМ. Концептуальные основы олимпийского образования [авторреферат]. Челябинск, 2001. 80 с.
103. Чмиленко ФО. Посібник до вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень». Д.: РВВ ДНУ, 2014;48 с.
104. Чорна К. Громадянське виховання – нагальна потреба України. Освіта України. 2000;51/52:5.
105. Чорна КІ. Основні проблеми та напрями виховання молодого громадянина незалежної України. Нові технології виховання. Київ, 1995. С. 28-32.

106. Чорна КІ. Зміст патріотичного виховання школярів в умовах державотворчого процесу в Україні. Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах: Матеріали звітної науково-практичної конференції. Київ, 1999. 12-4.
107. Чорна КІ. Патріотизм – духовна цінність молодих громадян України. Цінності освіти і виховання. Науково-методичний збірник. За заг. ред. Сухомлинської ОВ. Київ; 1997. С. 209–12.
108. Чорна К. Національна ідея як фактор становлення патріотизму у дітей та молоді. Шлях освіти. 2008;3:5-11.
109. Чудный ВС. Военно-патриотическое воспитание молодежи. Москва, 1986. 176 с.
110. Шатрова ЕА. Моделирование здоровьесберегающей компетентности педагога. [Интернет]. Доступно: <http://nkras.ru/doc/seminar09/Shatrova.pdf>.
111. Щербань ПМ. Прикладна педагогіка: навч.-метод. посіб. Київ: Вища шк; 2002. 215 с.
112. Щербашин ЯС. Олімпійська освіта в системі формування гуманістичних цінностей школярів [автореферат]. Київ, 2014. 193 с.
113. Эксклюзивное интервью председателя Международного олимпийского комитета Жака Рогге для ИТАР-ТАСС, «Российской газеты» и телеканала «Россия 24». [Интернет]. Доступно: <http://spb.itar-tass.com/c49/277635.html>. 21/11/2011
114. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України, головний ред. Кремень ВГ. Київ: Юрінком Інтер; 2008. 1040 с.
115. Ягупов ВВ. Педагогіка: Навч. посібник. Київ: Либідь; 2002. 560 с.
116. Яковлева НМ. Подготовка студентов к творческой воспитательной деятельности. Челябинск: ЧГПИ; 1991. 128 с.
117. D. Binder Olympic values education: evolution of a pedagogy. Educational Review. 2012. p. 275-302.
118. Boulogne Yves Pierre. Pierre de Couberten a contribution to his scientific examination of his life and his work // Schulke Hans-Jurgen (ed.). Future of

the Olympic Games - The Olympic Movement. - Pahl/Rugenstein, 1976.-pp. 80-95.

119. L'Éducation en Angleterre. Paris: Hachette; Семотюк, Дарвин М. Мотивы вовлечения национальных правительств в спортивную жизнь. Междун. спорт, движение: Экспресс-информация. Вып. 9 . М.: ЦООНТИ-ФиС, 1985. С. 35-44.
120. Naul R. Olympic Education. Oxford: Meyer & Meyer (UK) Ltd; 2008. 194 p.
121. Pierre de Coubertin. .L'Éducation en Angleterre. Paris: Hachette. 1888. 326 p.
122. Coubertin P. Pedagogie sportive. Nouvelle Edition / Pierre de Coubertin. Lausanne: Bureau international de Pedagogie sportive, 1919. P. 128.
123. [Интернет]. Доступно: <http://dialogs.org.ua/ru/cross/page26357.html>